ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΜΩΡΑΛΙΔΗ

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

Ἡ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΡΝΗΤΙΚΟΥ ΜΟΡΙΟΥ *me ΕΝ ΤΗ ΣΥΝΘΕΣΕΙ

Α.'

Ὡς γνωστὸν **λέξις** εἶναι ἓν ὡρισμένον σύνολον φθόγγων σημαντικὸν μιᾶς ἐννοίας, ἡ ὁποία ὅμως μεταβάλλεται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐν τῇ συνεχείᾳ τοῦ λόγου προσαρμοζομένη ἑκάστοτε εἰς τὰς ἀνάγκας ἑνὸς καθολικοῦ νοήματος· ἡ πρωταρχικὴ δὲ καὶ κυρία ἔννοια τὴν ὁποίαν ἐκφράζει ἑκάστη λέξις, ἡ **κυριολεξία** ἢ **κυριολογία** κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς παρεμφερεῖς, τὰς **μεταφορικὰς** δηλονότι **σημασίας** τὰς ὁποίας ἐπιβάλλουν αἱ ἀνάγκαι τοῦ λόγου, ἀποτελεῖ τὸν ἀντικειμενικὸν στόχον τοῦ **Ἐτυμολογικοῦ**, καθ' ὅσον ἡ **ἐτυμολογία** ἢ **ἐτυμολόγησις** ὡς διανοητικὴ ἐνέργεια κατατείνει εἰς τὴν **ἐπὶ** τῇ βάσει τῶν φωνητικῶν νόμων καὶ τῶν ἐν γένει γλωσσικῶν φαινομένων ἀναζήτησιν τῆς φθογγικῆς προελεύσεως μιᾶς λέξεως καὶ εἰς τὴν ἐκ παραλλήλου ἀνεύρεσιν τῆς πρωταρχικῆς καὶ ἀληθοῦς σημασίας αὐτῆς.

***

Ἐν ὄψει τῶν ἀνωτέρω, ὡς κατὰ κυριολεξίαν πρωταρχικὴ σημασία τοῦ Ὁμηρ. ἐπιθ. **ἀλαὸς**[1] ἐπεκράτησε νὰ θεωρῆται ὑφ' ὅλων, ἐξ ὅσων γνωρίζω, τῶν λεξικογράφων ἡ ἔννοια «**μὴ βλέπων, τυφλὸς**»· τοῦτο δὲ εἶναι εὐεξήγητον διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ λέξις ἀρχῆθεν συνεδέθη πρὸς τὸ ῥ. **λάω** (=βλέπω), ἐξ οὗ, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἄποψιν, διὰ τοῦ στερητικοῦ **ἀ-** προέκυψε τὸ ὄνομα **ἀλαός**, ἤτοι : «**ὁ μὴ λάων, μὴ βλέπων**».

Βεβαιότατα ἡ ὕπαρξις τοῦ ῥ. **λάω**, ἀπαντῶντος ἔστω καὶ δὶς μόνον ἐν Ὀδυσσείᾳ (**λάων** τ 229, καὶ **λάε** τ 230), δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τίθεται ἐν ἀμφιβόλῳ[2], διότι ἐξ ἄλλου ὑπάρχει καὶ τὸ ἐν Ὕμν. Ὁμηρ. εἰς Ἑρμ. 360 «*οὐδὲ λάων ἐσκέψατο*», πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὰ παρ' Ἡσυχ. «**λάετε**· *σκοπεῖτε, βλέπετε*», «**λᾶν**· *ὁρᾶν. ἢ λίθον*» καὶ «**λάων**· *οἱ μὲν βλέπων, ἐξ οὗ καὶ λαὸς ὁ βλέπων· οἱ δὲ λάπτων τῇ γλώττῃ· οἱ δὲ ἀπολαυστικῶς ἔχων, ἐσθίων. ἀλαὸς γὰρ ὁ μὴ βλέπων*»· ἀλλ' ὁ ἰδιότυπος τονισμός, ὁ ὁποῖος ἐπισημαίνεται ἐμμέσως ὑπὸ τοῦ Ἀρκαδίου[3] καὶ θεωρεῖται σήμερον ὡς ἀνωμάλως γενόμενος[4], ἀποτελεῖ πέραν πάσης ἀμφιβολίας στοιχεῖον ἀρνητικὸν ἐν σχέσει πρὸς τὴν παραδεδομένην καὶ οὕτω καθιερω-

1) Ἐν μόνῃ τῇ Ὀδυσσείᾳ : θ 195, κ 493, μ 267· πρβλ. καὶ **ἀλαοσκοπιὴν** ἐν Κ 515, Ν 10, Ξ 135 καὶ θ 285.

2) Βλ. F. Bechtel : Lexilogus zu Homer, Halle 1914, σ. 27 ἐν λέξει **ἀλαός**, ἔνθα συνταυτίζεται τὸ ῥ. **λάω** πρὸς τὸ Σανσκρ. **lâsati** (=glänzt, glänzen λάμπω).

3) Βλ. Ἡρωδιαν. Περὶ καθολικῆς προσῳδίας, (ἔκδ. M. Schmidt, Ienae 1860) 38, 15, καὶ (ἔκδ. A. Lentz, Lipsiae 1867) 1. 112, 10.

4) Βλ. H. G. Liddell - R. Scott - M. Κωνσταντινίδου : Μέγα Λεξιὸκν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, Ἀθῆναι 1907· H. G. Liddell - R. Scott - H. S. Jones : Greek - English Lexicon, (9η ἔκδ.), Oxford 1968· P. Chantraine : Dictionnaire étymologique de la langue grecque, Histoire des mots, I—II (A—K), Paris 1968 καὶ 1970, σ. 54, ἔνθα : «*L' explication de ἀλαὸς comme adject. privatif bâti sur le thème d'un verbe λάω «voir», dont l'existence a d'ailleurs été contestée, se heurte à la difficultéyde l'accentuation irrégulière (cf. ἄδικος !) et au fait qu' une telle construction logique étonne pour un adj. de ce sens*».

θεῖσαν ἑτυμολογικὴν περὶ τοῦ ἐπιθ. **ἀλαὸς** ἐκδοχὴν καὶ τὴν ἀνάλογον ταύτης ἑρμηνείαν.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων δὲν εἶναι ἄτοπον νὰ ἀναζητηθῇ ἀλλοθεν τὸ ἔτυμον οὗ ἡ θέσις. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ἂν κρίνωμεν τὴν ἀναμφισβητήτως ὑπάρχουσαν σχέσιν μεταξὺ τοῦ ἐπιθ. **λευκὸς** καὶ τοῦ ῥ. **λεύσσω** (*λεύκ-jω), διαπιστοῦμεν ὅτι ἐνὸς μὲν ὅτι ἀμφότεραι αἱ λέξεις προέρχονται ἐκ τοῦ ἰδίου θέματος *λευκ- καὶ μάλιστα ἡ δευτέρα πιθανώτατα φαίνεται παράγωγος τῆς πρώτης, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ὑφίσταται σημασιολογικὴ διάστασις τούτων· διότι ἡ ἔννοια τοῦ ἐπιθ. **λευκὸς** εἶναι : «στιλπνός, φωτεινός, λαμπρός, διαυγής, καθαρός, *ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ* **μέλας** *ἐπὶ πάσης σημασίας*» [5], τοῦ δὲ **λεύσσω** : «βλέπω, παρατηρῶ, θεωρῶ, κατάζω, ἀτενίζω, θεῶμαι».

Τὸ γεγονὸς τοῦτο δύναται νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὸν σημασιολογικὸν συσχετισμὸν τοῦ **ἀλαὸς** πρὸς τὸ ἐπίσης Ὁμηρ. ἐπίθ. **μέλας**, καὶ κατ' ἀκολουθίαν, λόγῳ τῆς ταυτότητος τῆς συλλαβῆς **λα**, καὶ εἰς τὴν φθογγολογικὴν σύνδεσιν πρὸς αὐτὸ Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐνισχύει καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι μεταξὺ τῶν ἐπιθέτων τοῦ τύπου **ἀλαὸς** [6] συγκαταλέγεται καὶ τὸ **τᾰλᾰός** [7], τὸ ὁποῖον φθογγικῶς καὶ σημασιολογικῶς ὑποτείνει παράλληλον τύπον τοῦ Ὁμηρ. ἐπιθ. **τάλας**, μορφολογικῶς ἰσοδυνάμου πρὸς τὸ **μέλας**, ἤτοι : Θετ. (**μέ-, τᾰ-**) **-λᾶς -λαινα - λᾰν**, Συγκρ. **-λάντερος**, Ὑπερθ. **-λάντατος**, κατ' ἐξαίρεσιν τῆς παραλλήλου γενικῆς **τάλαντος** καὶ δοτικῆς **τάλαντι** παρ' Ἱππώνακτι διὰ λόγους ἴσως μετρικοὺς καὶ μόνον.

Οὕτω φαίνεται πολὺ πιθανὸν ἐξ ἑνὸς ὑποθετικοῦ τύπου ***μελαός**, παρὰ τῷ **μέλας** ***μέλανος**, ἀ ἔχῃ προκύψει κατὰ μετάπτωσιν ἡ λέξεις **ἄλᾰός**, (ἤτοι : *μελαὸς > *μλαὸς > ἀλαός· πρβλ. Ἰαπ. *dekem *dekm Ἑλλην. δέκα Λατ. decem) ὑπὸ τὴν πρωταρχικὴν ἔννοιαν *«μέλας, ἀλαμπής, σκοτεινός», ἀντίθετον ἐπὶ πάσης σημασίας πρὸς τὸ **λευκός** Καθ' ὃν δὲ τρόπον ἐκ τοῦ **λευκὸς** προέκυψε τὸ ῥ. ***λεύκ - jω λεύσσω** (= βλέπω, παρατηρῶ), οὕτω καὶ ἐκ τοῦ **ἀλαὸς** (=*«μέλας, ἀλαμπής, σκοτεινός») [8] παρήχθη τὸ ῥ. **ἀλαόω** (=*«ποιῶ τι μέλαν, ἀλαμπές, σκοτεινόν»· πρβλ **πολεμέω**=ἔχω πόλεμον, πολεμῶ, μάχομαι, καὶ **πολεμόω**=καθιστῶ πολέμιον), τὸ ὁποῖον διὰ τῆς συνδέσεως πρὸς τὸ οὐσ. **ὀφθαλμὸς** (πρβλ. Ὁμήρ. α 69, ι 453, ι 504, ι 516), ἀπέκτησε τὴν σημασίαν «**ἀποτυφλῶ**» [9], ἀκολουθως δὲ ἡ τοιαύτη χρῆσις ἐπέβαλε καὶ εἰς τὸ ἐπίθ. **ἀλαὸς** τὴν ἔννοιαν «**τυφλός**» [10]· πρβλ. Ὁμήρ. θ 195: *Καὶ κ' ἀλαός τοι, ξεῖνε, διακρίνειε τὸ σῆμα / ἀμφαφόων*».

Β.΄

Περαιτέρω διερεύνησις τοῦ θέματος, ἔχουσα ὡς ἀφετηρίαν τὴν ἁρμονικὴν σημασιολογικὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῶν λέξεων **λευκὸς** καὶ **μέλας**, διὰ τολμηρᾶς ἴσως ὑποθέσεως ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι διὰ τὸν σχηματισμὸν αὐτῶν ἴσταται ἐνδεχομένως κοινὴ βάσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας τῇ προσλήψει διαφόρων παραγωγικῶν προσφυμάτων ἐστηρίχθη ἡ δομὴ ἀμφοτέρων. Καὶ ὡς τοιαύτη βάσις δὲν εἶναι δυνατὸν

---

5) Βλ. H Liddell R. Scott M. Κωνσταντινίδου : Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, Ἀθῆναι 1907.

6) Πρβλ. τναὸς *ταναός, Λατ tenuis), Δαναός, Μαλαὸς κλπ.

7) Ἀριστοφ Ὄρν 687 : «*ἀπτῆνες ἐφημέριοι ταλαοὶ βροτοὶ ἀνέρες εἰκελόνειροι*».

8) Πρβλ. τὸ Ὁμηρ. «*μέλαν νέφος*» (Β 699. Ξ 439) πρὸς τὸ «*καὶ τὸδ' ἐπ' ὀφθαλμῶν ἀλαὸν νέφος*» τοῦ Ἀπολλ. Ροδ (Ἀργοναυτ. 2. 259).

9) Πρβλ. Εὐσταθ 1392, 30 : «*καὶ χωρὶς τοῦ ὀφθαλμοῦ νοεῖται τὸ ἀλάωσεν ἐπὶ τυφλότητος, εἴπερ ἀλαὸς ὁ μὴ λάων ἤγουν ὁ μὴ βλέπων*».

10) Πρβλ αὐτὸ τοῦτο τὸ **τυφλὸς** (=«ὁμιχλώδης, σκοτεινός», τυφλός), ἀναμφιβόλως παράγωγον τοῦ ῥ **τύφω** (= ἐγείρω καπνόν, καπνίζω, διὰ καπνοῦ περιβάλλω, συσκοτίζω).

νὰ νοηθῇ ἄλλο τι ἢ τὸ Ὁμηρ. **λᾶας** (*λᾰϝ-ᾰ ς) καὶ Δωρ. [*] **λεὺς** (*λέϝ-ς) [11]· τοῦτο δέ, καθ' ὅσον ὁ λίθος ἀπετέλεσεν ἀναντιρρήτως τὸ κύριον ἐν εἰρήνῃ τε καὶ πολέμῳ σύνεργον τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν τὸ μόνον ἐν φυσικῇ ἀφθονίᾳ καὶ καταστάσει στοιχεῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου, λόγῳ τῆς συμπαγοῦς καὶ σκληρᾶς συστάσεώς του—καὶ μάλιστα λόγῳ τῆς στερεᾶς καὶ λείας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπιφανείας του—αἱ ἡλιακαὶ καὶ αἱ πάσης φύσεως φωτειναὶ ἀκτῖνες ἔσχον τὴν μεγαλυτέραν ἀντανάκλασιν· καὶ κατὰ συνέπειαν οἱ παντὸς χρώματος λίθοι, κυριώτατα δὲ οἱ λευκοὶ καὶ λεῖοι τὴν ἐπιφάνειαν—καὶ δὴ οἱ πολύτιμοι—, παρουσίαζον τὴν ἐντονωτέραν ἐξ ὅλων τῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸ φυσικὸν περιβάλλον τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου σωμάτων στιλπνότητα καὶ λάμψιν εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν νύκτα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λίθος εἶναι **σκληρὸς** καὶ **βαρὺς** κατὰ τὴν σύστασιν, **λεῖος** καὶ **ὁμαλὸς** τὴν ἁφήν, καὶ **λαμπρὸς** καὶ **εὐκρινὴς** τὴν ὄψιν, κατὰ λογικὴν ἀναγκαιότητα αἱ ὡς ἄνω βασικαὶ ἰδιότητες τοῦ λίθου ἀπετέλεσαν καὶ τὰς ἀναλόγους σημασίας τῶν ἐκ τοῦ **λᾶας λεὺς** παραγώγων λέξεων.

Οὕτω κατὰ τὰ ἀνωτέρω τὸ ἐπίθ. **λευκὸς** παράγεται ἐκ τοῦ οὐσ. **λεύ - ς** (πρβλ. «**λευστά**· *ὁρατά, λιθοβόλητα*» Ἡσύχ.) προσλήψει τοῦ παραγωγικοῦ ἐπιθήματος **-κο-** [12], σημαίνοντος ἰδιότητα τοῦ πρωτοτύπου ἀποδιδομένην εἰς τὸ ἑκάστοτε προσδιοριζόμενον οὐσιαστικόν· ἤτοι: **λευ - κὸ - ς** (=*«ὅμοιος λίθῳ»)· πρβλ. τὰ παρ' Ὁμήρ.: **αἶα Αἶα - κό - ς** [13], ῥίζα ***tvə - tvā - *tvō -** (=*«εἶναι τι συνηθροισμένον, συνηνωμένον, ἰσχυρόν, δυνατόν» ?) **σά - ος** καὶ **σῶ - ος** ἀλλὰ καὶ **ση - κό - ς** Δωρ. **σᾶ - κό - ς** (=*«ὁ δυνάμενος, ὁ κατάλληλος σῴζειν» περίφρακτος τόπος, μάνδρα· πρβλ. Σανσκρ. tvák=δέρμα, φλοιός) καὶ **σω - κό - ς** καὶ ὡς κύριον ὄνομα **Σῶ - κο - ς** (=ὁ σῴζων, σωτήρ, ἰσχυρός), ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ **τηλίκος** (Ὅμηρ.) **πηλίκος** (πρβλ. Λατ. **tālis quālis**) **ἡλίκος, μαλ(θ)ακός, ἀστακός**, κλπ. [14].

---

11) Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ Greek - English Lexicon τῶν H. Liddell - R. Scott - H' Jones (9η ἔκδοσις, Oxoord 1968) καὶ Supplement (Oxford 1968) ἀγνοεῖ τὴν λέξιν· ἀνεξαρτήτως ὅμως τούτου τὰ ἀναμφισβήτητα: **λεύ-ω, λευ-σ-τήρ, λευ-σ-μός, λεύ-σι-μος,** προϋποθέτουν τὴν ὕπαρξιν ριζικοῦ τύπου **[*] λεύ-ς**. Ἐξ ἄλλου τὸ «**Λεὺς Καππώτας**», κατὰ διόρθωσιν τοῦ Sylburg ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου «**Ζεὺς Καππώτας**» ἐν Παυσ. 3. 22, 1 (*«Γυθίου δὲ τρεῖς μάλιστα ἀπέχει σταδίους ἀργὸς λίθος· Ὀρέστην λέγουσι καθεσθέντα ἐπ' αὐτοῦ παύσασθαι τῆς μανίας· διὰ τοῦτο ὁ λίθος ὠνομάσθη Ζεὺς Καππώτας κατὰ γλῶσσαν τὴν Δωρίδα*».) φαίνεται μάλιστα πιθανὸν καὶ ἐνισχύεται ὑπὸ τοῦ σχετικοῦ μύθου, συμφώνως πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ ἐξαγνισμὸς τοῦ Ὀρέστου ἐκ τῆς μητροκτονίας ἐγένετο ἐν Τροιζῆνι πρὸ τοῦ ναοῦ τῆς Λυκείας (<*Λευ-κείας ? πρβλ **λεύ-ς**) Ἀρτέμιδος ἐπὶ λίθου, ἱεροῦ καλουμένου (πρβλ. Παυσ. 1. 28, 5 καὶ 2. 31, 7). Ὅθεν ὀρθῶς τὸ Λεξικὸν Liddell - Scott - Κωνσταντινίδου ἀποδέχεται τὴν ὑπὸ τοῦ Sylburg διόρθωσιν τοῦ **Ζεὺς** εἰς **Λεὺς** (=λίθος)· βλ. καὶ Ἑρρ. Στεφάνου: Θησαυρὸς τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, Parisiis 1851· G. Curtius: Grundzüge der griechischen Etymologie, 4. Aufl., Leipzig 1873, σ. 542· H. Ebeling: Lexicon Homericum, Lipsiae (1885). τ. Α', σ. 962.

12) Ἡ παραγωγικὴ κατάληξις **-ικος -κος** ἀνάγεται πιθανώτατα εἰς τὸ θέμα τοῦ ῥ. ***εἴκω ἔοικα** ἐκ ῥίζης ***ϝικ-**· πρβλ. **εἴκελος ἴκ-ελος**.

13) Βλ. Γ. Κ. Γαρδίκα: Πραγματεία περὶ τῶν εἰς -ικος ἐπιθέτων, ἐν Ἀθήναις 1910, (καὶ ἐν «Ἀθηνᾶ» 22, σ. 426 κἑξ.), σ. 46, ἔνθα: «*Αἰακὸς =ὁ εἰς τὴν γῆν ἀνήκων, χθόνιον ὄν· ἡ ἐτυμολογία αὕτη συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὸν παλαιὸν μῦθον, καθ' ὃν ὁ Αἰακὸς ἐνομίζετο τῆς γῆς υἱός*».

14) Βλ. P. Chantraine: La formation des noms en grec ancien, Paris 1933 (1968), σ. 384 κἑξ.

Ἐὰν δὲ πράγματι ἰσχύῃ ἡ ὡς ἄνω προτεινομένη ἐτυμολογικὴ σχέσις, τότε ἡ κατὰ κυριολεξίαν ἀκριβὴς σημασία τοῦ ἐπιθέτου εἶναι: *«ὅμοιος λίθῳ, λάινος, λίθινος», καὶ ἀκολούθως:

α) [*] **«σκληρός, βαρύς»**· πρβλ. *«λευκαῖς πιθήσαντα φρασὶν»* Πινδ. Πυθ. 4. 194, τὰ Ὁμηρ. *«φρεσὶ λευγαλέῃσι*[15] *πιθήσας»* Ι 119, *«πολέμοιο λευγαλέοιο»* Ν 97 *«ἐν δαΐ λευγαλέῃ»* Ξ 387, *«λευγαλέῳ θανάτῳ»* Φ 281, ε 312 καὶ ο 359, *«κήδεσι λευγαλέοισι»* ο 349, *«ἄλγεσι λευγαλέοισιν»* υ 203, *«γῆρας λυγρὸν»* Ε 153, ω 250, *«λυγρὸς ὄλεθρος»* Κ 174, *«ἄλγεα λυγρὰ»* Ν 345, *«κήδεα λυγρὰ»* Σ 430. *«πένθεϊ λυγρῷ»* Χ 242 (καὶ Αἰσχ. Χο. 17), ὡς καὶ τὸ τοῦ Ἡσυχ. **«λευκῶν πραπίδων** *κακῶν φρενῶν»*. Ἐπὶ τῆς τοιαύτης σημασίας τοῦ **λευκὸς** στηρίζεται ἐνδεχομένως καὶ τὸ ἔτυμον τοῦ οὐσ. **λύκος** (=*«σκληρός, ἄγριος»· διὰ τὸν τονισμὸν πρβλ. τὸ κύρ. ὄν. **Λεῦκος**)· πρβλ. τὰ παρ' Ὁμήρ. *«λύκοι ὠμοφάγοι»* Π 156, *«λύκοι σίνται»* Π 352, *«λύκοι ὀρέστεροι ἠδὲ λέοντες»* κ 212, καὶ δὴ τὸ τῆς Λατ. **asper lupus.**

β) **«λεῖος, ἁπαλός, ὁμαλὸς τὴν ἁφὴν** κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ **τραχύς»**· πρβλ. τὰ Ὁμηρ.: *«πάρος χρόα λευκὸν ἐπαυρεῖν, / ἐν γαίῃ ἵσταντο, λιλαιόμενα χροὸς ἅσαι»* Λ 573, *«πήχεε λευκὼ»* Ε 314, ψ 240, ὡς καί: *«αὕτη, τι χλωροῖς δακρύοις τέγγεις κόρας / στρέψασα λευκὴν παρηίδα;»* Εὐρ. Μήδ. 923.

γ) **«λαμπρός, εὐδιάκριτος, σαφής, διαφανής, διαυγής, καθαρὸς»**· πρβλ. τὰ τοῦ Ὁμηρ.: *«λευκὸν δ' ἦν ἠέλιος ὥς»* Ξ 185, *«κατέθηκε λοβητα / καλόν, τέσσαρα μέτρα κεχανδότα, λευκὸν ἔτ' αὐτως»* Ψ 268, *«λοέσσας ὕδατι λευκῷ.»* Ψ 282, *«κρῆναι δ' ἐξείης πίσυρες ῥέον ὕδατι λευκῷ»* ε 70.

δ) **«λευκός, ἄσπρος»**· πρβλ. τὰ παρ' Ὁμήρ.: *«γάλα λευκὸν»* Δ 434, Ε 902, *«λευκοὺς ὀδόντας»* Ε 291, *«λευκότεροι χιόνος»* Κ 437, *«λεύκ' ὀστέα»* α 161, λ 221, ω 76, *«λᾶε δὲ τοῦ ἑκάτερθεν ἐρηρέδαται δύω λευκὼ»* ψ 329, *«ἐπὶ ξεστοῖσι λίθοισιν, / οἳ οἱ ἔσαν προπάροιθε θυράων ὑψηλάων / λευκοί, ἀποστείλβοντες ἀλείφατος»* γ 408.

Ἡ ὡς ἄνω ὑπόθεσις περὶ τῆς ἐκ τοῦ λεὺς προελεύσεως τοῦ ἐπιθ. λευκὸς ἐνισχύεται ἀναντιλέκτως καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ μεταγεν. ἐπίθ. **ἄσπρος**, ἐν χρήσει ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς τοὐλάχιστον ἐποχῆς, προέρχεται ἐκ τοῦ Λατ. **asper** (=τραχύς, σκληρός. ἄγριος, πικρός, δεινός, χαλεπός· πρβλ. τὰς χρήσεις τῶν ἐπιθ. **λευγαλέος λυγρός)**· πρβλ. **aspera saxa** (Ennius), **aspera et levia** (=τὰ τραχέα *«στίλβοντα?»* καὶ λεῖα σώματα), **asper lupus** (=τραχύς, ἄγριος λύκος· πρβλ. *«πολιοῖο λύκοιο»* Ὁμηρ. Κ 334).

Γ'.

Εἰς τὸ οὐσ. **λᾶας** λεὺς δέον ὅπως ἀναχθοῦν ὡσαύτως καὶ αἱ ἀκόλουθοι Ὁμηρικαὶ λέξεις:

1. Τὸ ἐπίθ. **λευρός**, ἤτοι ***λεϝ - ρό - ς**[16] (=λεῖος, ὁμαλός, ἐπίπεδος, ἐστιλβωμένος // **λιτός**[17], ἁπλοῦς, ἀπέριττος).

---

15) Τὸ ἐπίθ. **λευγαλέος** (πρβλ. ***λυ-γα-ρὸς λυγρὸς**) ἀναμφισβητήτως εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ **λευ-ς** καὶ **γίγνομαι**, ἤτοι: **λευ-γα-λέος** =*«ὁ ἐκ λίθου γεγενημένος, λιθοποίητος, λίθινος»).

16) Αἱ παραγωγικαὶ καταλήξεις: **-αρός, -ηρός, -ερός, -ρός**, καὶ κατ' ἐναλλαγὴν τῶν ὑγρῶν: **-αλός, -ηλός, -ελὸς -λός**, φαίνεται ὅτι ἀνάγονται εἰς τὴν ῥίζαν τοῦ ῥ. ***ἄρ-ω ἀρ-αρ-ίσκ-ω** (πρβλ. καὶ τὰ ἀχώριστα προθεματικὰ μόρια ***ἀρι-, *ἐρι-**)· κατὰ ταῦτα: **λευ-ρὸ-ς** =*«ὁ ἁρμόζων εἰς λίθον». Περὶ τοῦ ἐπιθήματος **-ήρη-ς** βλ. Whitney - Jolly - Γ. Ν. Χατζιδάκι: Γενικαὶ ἀρχαὶ τῆς Συγκριτικῆς Γλωσσικῆς, ἐν Ἀθήναις 1898, σ. 99 κἑξ.

17) Πρβλ. τὸ τοῦ **Ἡσυχ. «λευρᾶς σωφροσύνης**· *τελείας. καὶ ταπεινῆς. κοίλης. ὁμαλῆς, μὴ τραχείας»*.

2. Τὸ ἐπίθ. **λεῖος**, ἤτοι *λέϝ - **ος** *λέϝ - **jo** - ς· πρβλ. τὸ Λατ. **lēv - is**.

3. Τὸ ἐπίθ. **λιτὸς** [18] (μεθ' Ὅμηρ.), ἀλλὰ καὶ **λειτὸς** ἐν ἐπιγραφαῖς (τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ῐ τοῦ λῐτὸς εἶναι κανονικῶς βραχύ, καθ' ὅσον τὸ **λειτὸς** φαίνεται ἀρχαιότερος τύπος, ἐξετάθη δὲ βραδύτερον ἀναλογικῶς)· τοῦτο εἶναι πιθανώτατα ρηματ. παράγωγον ἐξ ἑνὸς ῥιζικοῦ τύπου παραλλήλου πρὸς τὸ **λεαίνω λειάνω** (*λεϝ - **ἀν - jω** =*«ἐργάζομαι διὰ λίθου, κατεργάζομαι διὰ λιθίνου ἐργαλείου», ποιῶ τι λεῖον, στιλβώνω // συντρίβω διὰ τῶν ὀδόντων· πρβλ. τὸ τῆς ὁμιλουμένης **λειανίζω** καὶ **λιανίζω** = κατακόπτω, τεμαχίζω), ἴσως *λέϝ - **ω** ***λέ**ϝ - **jω** (πρβλ. ἐρύκω - ἐρυκάνω, ἴζω—ἰζάνω, ἴσχω—ἰσχάνω, κεύθω—κευθάνω, τεύχω—τυγχάνω, κ.ἄ.), ὡς δεικνύει τὸ κατὰ μετάστασιν ἐκ μετοχῆς οὐσ. **λέων** [19] (πρβλ. ἄρχων, γέρων κλπ.) θηλ. **λέαινα**(*λέϝ - **αν - jα** ?), παρὰ τῷ **λεύω** (=λιθοβολῶ· Ἡρόδ.)· πρβλ. **δείκ - νυ - μι δίκ - η** Λατ. ***deico dīco, εἶμι ἰ - τός, πείθ - ω** *πιθ - τὸς **πιστός, *εἴδ - ω *ἴδ - τωρ ἴσ - τωρ, *εἴκ - ω εἴκ - ελος ἴκ - ελος**, κ.ἄ.

Ἐκ τοῦ τύπου **λιτὸς** πιθανώτατα διὰ μετακινήσεως τοῦ τόνου (πρβλ. τὰ παρ' Ὁμήρ. ἄροτος, ἄρτος, ἄμητος, βρότος, κοῖτος, κάματος, φόρτος, κ.π.ἄ.) προέκυψε τὸ οὐσ. *λίτος **λίθος** (*λίthos = ἡ «λεία» πέτρα) [20] πρβλ. τὰ παρ' Ὁμήρ. «*λὶς πέτρη*» [21] μ 64 καὶ 79, «*λισσὴ πέτρη*» [22] γ 293, ε 412, ὡς καὶ τὸ «*λισσὰς αἰγίλιψ πέτρα*» Αἰσχ. Ἰκ. 794.

***

Ἡ τοιαύτη μετατροπὴ τοῦ τ εἰς θ ((=**th**· πρβλ. αὖτις αὖθις) καθίσταται μᾶλλον βεβαία ἐξ ἀναλόγων ἴσως φαινομένων, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ἀνερμήνευτα κατὰ τὴν παραγωγὴν νέων λέξεων ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀντιστοίχους πρωτοτύπους. Ἡ παρουσία δηλονότι τοῦ ἐπενθήματος **θ**, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται εἰς πλεῖστα ἐκ ρημάτων παράγωγα οὐσιαστικά εἶναι δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ταῦτα δὲν παρήχθησαν ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ ρημ. θέματος, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀντιστοίχων εἰς **-τὸς** ρημ. ἐπιθέτων ἢ ἄλλων εἰς **-της** ἢ **-τὴρ** [23] ὀνομάτων. καθ' ὃν

---

18) Πρβλ. «**λιτά**· *ἁπαλά. ποικίλα. λευκά, καθαρὰ*» Ἡσύχ

19) Πρβλ. Εὐσταθ. 857, 30 κἑξ.: «*ὅτι δὲ ἐκ τοῦ λάω τὸ βλέπω γίνεται, ὥς περ ὁ λέων, οὕτω καὶ ὁ λὶς κατὰ τὸν γραμματικὸν Ὧρον ὡς ὀξυδερκής, καὶ ὅτι, ὥς φησι Μανέθων ἐν τοῖς πρὸς Ἡρόδοτον, οὐ καθεύδει ὁ λέων, ὅ περ ἀπίθανον, οὐ γὰρ ἂν ἀεὶ ἐγρηγόρει, ἀλλὰ κατὰ δορκάδα τὴν ἐκ τοῦ δέρκω παρηγμένην. καὶ κατὰ λαγὼν τὸν ἐκ τοῦ λάω, ἀνεφγότας καθεύδων ἔχει τοὺς ὀφθαλμούς, οἱ παλαιοί φασιν. Εἰ δὲ προαναφαινομένου τοῦ ἄλφα ἐν τῷ λάειν, ὅθεν ἀλαὸς ὁ τυφλός, τὸ λὶς καινότερον διὰ τοῦ ῑ γράφεται, ὑπερλαλείτωσαν οἱ ὡς ἐῤῥέθη τὸν λῖν ἐτυμολογήσαντες*».

20) Πρβλ. τὸ Λιθ **lēdas** (πάγος, καὶ κατὰ πληθ. ἡ χάλαζα).

21) Τὸ **λὶς** προφανῶς ἐκ τοῦ **λεῖος**, ὡς δεικνύει ὁ παράλληλος τύπος **λεῖς**.

22) Τὸ **λισσὴ** θηλ. τοῦ ἐπιθ. **λισσὸς** (*λιτ-jός), ὅπερ κατὰ τὸν Frisk (Griech etym Wört. 2, 129) ἐκ τοῦ θηλ. *λῖτ-ja *λῖσσα τοῦ λιτός, ἐν συσχετισμῷ πρὸς τά: θὴς θῆσσα, Κρὴς Κρῆσσα.

23) Φαίνεται ὅτι τὰ παραγωγικὰ προσφύματα **-τη-ς** καὶ **-τηρ** (πρβλ. δικασ-**τὴ**-ς καὶ δικασ-**τὴρ**) δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἰσοδύναμα· τὰ μὲν **-τὸ-ς** καὶ **-τη-ς** δέον ὅπως ἀναχθοῦν εἰς τὸ ῥ. **εἰμὶ** (πρβλ. ἐτός, ἔτης, *ἐτ-εύς *ἐτ-ὺ-ς ἔτ-υ-μος καὶ *ἐτ-έτ-υ-μος ἐτ-ήτ υ-μο-ς, «**ἐτά** *ἀληθῆ· ἀγαθὰ*» Ἡσύχ.), τὸ δὲ **-τηρ** ἀποτελεῖ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα συνεπτυγμένην μορφὴν συνθέτου ἐπιθήματος: *—**(ϵ)τ-η** (ἢ **α, ϵ)ρ(ὸ)-ς** =*—«ὁ πράγματι ἁρμόζων, ἁρμόδιος, ἐπιτήδειος, κατάλληλος, ἀρεστός, πρόσφορος, προσφυής, εὐπρόσδεκτος, οἰκεῖος»· οὕτω λ.χ. **σω-τὴρ** =«ὁ ὄντως ἐπιτήδειος σῴζειν»· πρβλ. τὴν παράλληλον κλητ. **σωτῆρε** (ἐν Ἐπιγρ.) παρὰ τῷ **σῶτερ**.

ἀκριβῶς τρόπον ἔχομεν : λέγ-ω λεκ-τὸς **λεκ - τ - ικὸς** παρὰ τῷ λόγ-ος λογ-ικός, φθείρω φθόρ ος φθορ-ικὸς ἀλλὰ καὶ φθαρ-τὸς **φθαρ - τ - ι κός.**

Οὕτω πιθανώτατα ἔχομεν ἐπὶ παραδείγματι καὶ εἰς τὰ κάτωθι :

α) βαίνω βα-τὸς *βα-τ-μὸς **βα - θ - μὸς** (πρβλ. *βλάπ-jω βλάπτω **βλάβ - η,** *ἅπ jω ἅπτω Λατ. apo καὶ apio **ἁφ - ή,** ἐξ οὗ τὸ ῥ. ἁφά-ω) ἀλλὰ καὶ βω-μὸς βα-σ-μός, *βα-τ-ὺς **βα - θ - ὺς βά - θ - ος** (πρβλ. βένθος καὶ Λατ. ven-io), βα-τ ὴρ *βα-τ-ηρὸ-ς *βα-τ-ηρὸ-ν *βα-τ ρὸ-ν *βά-τ-ρον **βά - θ - ρον,** *βα-θυ-νὸς *βο-θυ-νὸς **βό - θυ - νος βό - θ - ρος** (πρβλ. πρό-βα-τον καὶ βό-σκ-ω βο-τὴρ βο-τὸν=«βόσκημα, κτῆνος»), **βυ - θ - ὸς** (πρβλ. τὸ τοῦ Ἡσυχ. «**βύπτειν**· *βαπτίζειν*» ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὸ ῥ. **βύω**=*«εἰσδύω ?», κλείω, φράσσω· πρβλ. ὡσαύτως τὴν σύγχρονον σημασίαν τοῦ οὐσ. **πάτος**=«πυθμήν, βυθός», ἐν σχέσει πρὸς τὸ ῥ. **πατέω** =πατῶ, περιπατῶ, βαδίζω»).

β) εἶμι εἶσι ἰ-τὸς *ἰ-τ-ὺς **ἰ - θὺς** (ἐξ οὗ ἰθύνω ἰθύω) καὶ **εὐθὺς** κατ' ἐπίδρασιν προφανῶς τοῦ **ἐὺς εὖ,** *ἴ-τ-μα **ἴ - θ - μα,** *ἰ-σ-τ-μὸς **ἰ - σ - θ - μὸς** κατὰ συμφυρμόν.

γ) ἵστημι στα-τὸς *στα-τ-μὸς **στα - θ - μὸς** καὶ στα-τ-ὴρ *στα-τ-ερὸς **στα - - θ - ερὸς** (κατ' ἐπίδρασιν ἴσως τοῦ ἀρκτικοῦ **σ**).

δ) κίω κι - νέ - ω κινη-τὸς *κινη-τ-μὸς **κινη - θ - μὸς** (Πίνδ.), κινη τ-ὴρ *κινη-τ ηρὸς *κινη-τ ρὸς *κινη-τ ρὸν **κίνη - τ - ρον καὶ κίνη - θ - ρον.**

ε) ὄλλυμι ὀλ-ετ-ὴρ *ὀλ-ετ-ηρὸς *ὀλ-ετ-ρὸς *ὄλ ετ-ρος **ὄλ - εθ - ρος.**

ς) ὄρνυμι ὀρ-τὸς (πρβλ. «*ὀρτῶς δὲ συβήνη 'στί*·» Ἀριστοφ. Θεσμ. 1215, καὶ «**ὀρτός**· *βωμός. Κύπριοι*» Ἡσύχ.) καὶ **ὀρ - θὸς** (**ἐξ** οὗ, παρὰ τὰ παραδεδεγμένα, *νη-ὀρθὸς *νωρθὸς καὶ κατὰ μετάθεσιν τοῦ **ρ,** ὄντος τὰ μάλιστα ἐπιρρεποῦς εἰς τὰς μετατοπίσεις, **νωθρός**· ἐξ αὐτοῦ, θεωρηθέντος τοῦ **ρο** ὡς ἐπιθήματος, προέκυψε τὸ συνώνυμον **νωθής**· ἐκ τοῦ **νωθής** πάλιν, ἐκληφθέντος ὡς συνθέτου ἐνὸς καθ' ὑπόθεσιν [**νη - οθ - ὴς**] ἢ [**νη - ωθ - ής**], ἐσχηματίσθησαν τὰ ῥ. **ὄθομαι, ὠθέω** καὶ τὰ καθ' Ἡσύχ. **ὀθεύω ὀθέω.** Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐρείδεται καὶ ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ ῥ. **ὄθομαι** ἐκφέρεται παρ' Ὁμήρ. «*ἀείποτε μετ' ἀρνήσεως*»[24]. ὡς λ.χ. «*οὐδ' ὄθεται* Ο 107, «*οὐκ ὄθεται*» Ο 166), *ὀρ-τ-ηρὸς καὶ κατὰ μετάθεσιν **ὀτρ - ηρὸς** (παρὰ τὰ παραδεδεγμένα, ἐξ οὗ τὸ ῥ. **ὀτρ - ύνω**), ἀλλὰ καὶ **ὀρ - - θ - ηρός,** *ὀρ-τ-ρὸς ***ὄρ - τ ρος ὄρ - θ - ρος.**

ζ) ῥέω *ῥεϝ ετ-ερὸς *ῥεϝ-ετ-ρὸς *ῥεϝ-ετ-ρὸν *ῥέϝ-ετ-ρον *ῥέ-ετ-ρον **ῥέ - εθ - - ρον ῥεῖθρον,** καὶ ῥυ-τὸς *ῥυ-τ-μὸς **ῥυ - θ - μὸς** παρὰ τῷ Ἰων. ῥυ-σ μός.

η) *ἄϝ - ω ἄω καὶ ***ἀϝ-η - μι**[25] **ἄημι,** ἀόρ. * **ἄϝε - σα ἄεσα**[26] (=«πνέω σφοδρῶς, φυσῶ // **ἰαύω,** κοιμῶμαι, διέρχομαι τὴν νύκτα»· ὡς παθητ. ἐνίοτε : «δέρομαι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, πλήττομαι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, φέρομαι τῇδε κἀκεῖσε, κυμαίνο-

---

24) Βλ. Λεξικ, Liddell Scott - Κωνσταντινίδου 3, 272.

25) Πρβλ. ἀήρ, Αἰολ. αὔηρ καὶ Δωρ. ἀβήρ.

26) Ὁ ἀόρ ἄεσα ἄεσσα καὶ κατὰ συναίρεσιν ἄσα ἀείποτε παρ' Ὁμήρ. μετὰ τοῦ οὐσ. νύξ.

27) Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἄποψιν : *ϝαστϝὸς ἐκ τοῦ *ϝάστυ ἄστυ· πρβλ. Σανσκρ. vástu· βλ. M. Lejeune : Traité de phonétique grecque, Paris 1955, (2. ἔκδ.) σ. 71, «*ϝαστϝ-ὸς>*hom. (ϝ)αστός, dérivé de (ϝ)άστυ*»· ἐν τούτοις εἶναι προφανὲς ὅτι τὸ **υ** (*ϝ*) τοῦ οὐσ. **ἄστυ** δὲν ἀνήκει εἰς τὸ θέμα τῆς λέξεως—ὡς λ χ. συμβαίνει εἰς τά : **γόνυ** γεν. *γονϝ-ὸς γουν-ός, καὶ **δόρυ** γεν. *δορϝ-ὸς δουρ-ὸς καὶ παρ' Ἀττ. ποιηταῖς δορ-ὸς —, ἀλλ' εἶναι παραγωγικὸν πρόσφυμα (πρβλ. βαθ-ύς, βαρ-ύς, ἡδ-ύς, ὠκ-ύς), καὶ τοῦτο ἀναμφιβόλως δεικνύει ἡ γεν. ***ἄστ-εϝ-ος ἄστ-ε-ος** καὶ Ἀττ. **ἄστ-ε-ως,** ὡς τοιοῦτον δὲ φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ συνεπτυγμένον τύπον τοῦ παραγωγικοῦ ἐπιθήματος **-εύ-ς,** δηλοῦντος τὸ δρῶν πρόσωπον· πρβλ. **ἱερ-εὺ-ς** (παρὰ τῷ ἱερ-ὸ-ς καὶ Δωρ ἱαρ-ὸ-ς =ἱερεύς, ἐν Ἐπιγρ.) γεν. *ἱερ-έϝ-ως ἱερ-έ-ως καὶ Ἰων. ἱερ-ῆ-ος, ***υἱ-εὺ-ς** υἱὸς ὑὸς (παρὰ τῷ υἱ-ὸ-ς) γεν. *υἱ-έϝος υἱ-έ-ος καὶ υἱ-έ-ως,

μαι, *ὡσεὶ ἐν τῷ ἀνέμῳ καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου*»)· **ἀσ - τὸς**[27] καὶ *ἀσ-τύς *ἀσ-τ-ύ **ἄσ - τ - υ, ἀσ - τὴρ** (=*«ὁ διερχόμενος τὴν νύκτα ἐν τῷ αἰθέρι, ὁ διαμένων ἐν τῷ αἰθέρι καὶ πλανώμενος ὑπὸ τῶν ἀνέμων»· πρβλ. τὴν σύγχρονον χρῆσιν : **ἀνεμοδαρμένα ὕψη**), *ἀσ-τ-ερὸς *ἀσ-τ-ρὸς *ἀσ-τ-ρὸν **ἄσ - τ - ρον, ἀ - τ - μὸς** (πρβλ. «**ἀετμόν**· *τὸ πνεῦμα*» Ἡσύχ.), **ἀυ - τ - μή**, ἀλλὰ καὶ *ἄσ-τ-μα **ἆσ - θ - μα** (Ὅμηρ.).

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὡς ἄνω προτεινομένης ἐτυμολογίας ἐν σχέσει πρὸς τὰς λέξεις **ἀστὴρ ἄστρον,** παρατηρητέον ἐνταῦθα ὅτι κατὰ τὴν ἐτυμολόγησιν μιᾶς λέξεως προσδίδεται ὑφ' ὅλων γενικῶς τῶν σοβαρῶν ἐρευνητῶν ὑπερβολικὴ ἴσως σημασία εἰς τὴν ἐπισκόπησιν τῶν ἀντιστοίχων πρὸς τὰ ἑκάστοτε ἐξεταζόμενα λέξεων τῶν ἀδελφῶν γλωσσῶν· ἀλλ' ἡ τοιαύτη μέθοδος μερικὴν μόνον ἀξίαν παρέχει εἰς τὸ ἔργον τῶν ἐτυμολόγων, καὶ συγκεκριμένως συμβάλλει μὲν ἀποφασιστικῶς, καὶ δὴ κατὰ σχέσιν εὐθέως ἀνάλογον πρὸς τὸ πλῆθος τῶν παραβαλλομένων λέξεων, εἰς τὴν διὰ τοῦ συσχετισμοῦ ἀναγωγὴν διὰ τὴν καθ' ὑπόθεσιν ἀνεύρεσιν τῆς πρωταρχικῆς αὐτῶν ρίζης, ἀνηκούσης μέχρι τῆς ἀδιασπάστου τὸ πάλαι μητρὸς-γλώσσης, τῆς Ἰαπετικῆς (Ἰνδοευρωπαϊκῆς, ἢ ἄλλως Ἰνδογερμανικῆς) ἥτις ἀποτελεῖ τὴν κοινὴν συνισταμένην τῶν γλωσσῶν τούτων· ὅμως ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου μέχρι τῆς ἀμέτρου ἀξιολογήσεως ἰδιαζουσῶν ἐν ἑκάστῃ τῶν Ἰαπετικῶν γλωσσῶν φθογγικῶν καὶ σημασιολογικῶν ἀλλοιώσεων, ὀφειλομένων εἰς ὅλως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰδικοὺς παράγοντας ἀρθρωτικοὺς καὶ ποικίλους ἄλλους, ἐπὶ τῷ τέλει νὰ ἑρμηνεύσωμεν ἀναλόγους τοιαύτας μιᾶς ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐν προκειμένῳ τῆς Ἑλληνικῆς, — ἡ ἀπόστασις εἶναι μεγάλη, καὶ τὸ χάσμα ὡς εἶναι εὐνόητον καθίσταται ἀγεφύρωτον· καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ τοιαύτη σύγκρισις ὡς ἐπιστημονικὴ μέθοδος, καὶ εἰς τὰς εὐτυχεστέρας τῶν περιπτώσεων, ἐλαχίστην μόνον πρακτικὴν σκοπιμότητα καλύπτει, κατὰ μείζονα δὲ λόγον ὁσάκις αἱ παραβαλλόμεναι λέξεις ἀκήκουν εἰς λαοὺς μηδεποτε ἐλθόντας εἰς οἱανδήποτε ἐπικοινωνίαν. Διότι ἡ γλῶσσα, ὡς ζῶν ὀργανισμός, διαρκῶς μεταβάλλεται, ἀλλάζει μορφὰς καὶ ἐξελίσσεται παρακολουθοῦσα ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς ἱστορικὰς τύχας ἑνὸς λαοῦ· εἶναι φορεὺς τῶν σκέψεων καὶ κοινωνὸς τῶν συγκινήσεων τοῦ ἀνθρώπου, καὶ κατὰ φυσικὴν ἀναγκαιότητα ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν λογικὴν καὶ διέπεται ἀπὸ τοὺς νόμους τῆ ψυχολογίας καὶ τῆς ἱστορίας. Ἡ γλῶσσα ὡς παράδοσις ἀκολουθεῖ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν τὸ ἱστορικὸν γίγνεσθαι· ὡς σημασιολογικὸν περιεχόμενον ρυθμίζεται ἀπὸ τὰς νοητικὰς λειτουργίας καὶ τὰς διακυμάνσεις τῆς ψυχῆς· καὶ ὡς προφορικὴ φωνὴ ἑδράζεται ἐπὶ τῆς ἀνατομίας καὶ τῆς φυσιολογίας τῶν ἀναπνευστικῶν γλωσσικῶν ὀργάνων. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς ρευστότητος τῶν προκαλουσῶν τὰς φθογγικὰς καὶ σημασιολογικὰς ἀλλοιώσεις καὶ πολλάκις ἀλληλοσυγκρουομένων δυνάμεων ἡ γλῶσσα πορεύεται διὰ τοῦ χρόνου ὄχι ἀναρχουμένη καὶ αὐθαίρετος, ἀλλὰ νομοτελὴς καὶ κανονική, ἄλλοτε συγκλίνουσα εἰς μίαν κοινὴν καὶ ἄλλοτε ἀποκλίνουσα καὶ διασπωμένη εἰς διαλέκτους. Καὶ ἐφ' ὅσον οἱ προκαλοῦντες τὰς γλωσσικὰς ἀλλοιώσεις παράγοντες μεταβάλλονται φυσικῷ τῷ λόγῳ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ἀπὸ ἐποχῆς εἰς ἐποχήν, κατ' ἀνάγκην μεταβάλλονται ἀντιστοίχως καὶ τὰ προϊόντα αὐτῶν. Καὶ ἂν ἑπομένως εἶναι ἀναμφιλέκτως χρήσιμος ἡ σύγκρισις μιᾶς λέξεως

τροφὸς καὶ **τροφ-εύς, τομὸς** καὶ **τομ-εὺ-ς** (=«ὁ τέμνων», καὶ ἐν τῇ Νεωτ. Ἑλλην. *«ὁ τετμημένος», ὡρισμένη ἐδαφικὴ ἔκτασις)· οὕτω καὶ ***ἀστ-εὺ ς*** (παρὰ τῷ **ἀστ-ό ς**· πρβλ **Πρέσβος** καὶ **πρεσβεὺς πρέσβυς**) ***ἀστ-ὺ-ς*** (=«*ὁ κατοικῶν, κάτοικος»), **ἄστ-υ** (=«τὸ κατῳκημένον, τὸ οἰκούμενον, ὁ κατοικούμενος χῶρος», κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ **πόλις** = οἱ πολῖται· πρβλ. «*φράζεο νῦν ὅππως κε πόλιν καὶ ἄστυ σαώσῃς*» Ὁμήρ. Ρ 144) καὶ τὸ παράγωγον **ἀστεῖος** (*Ϝασ-τ-έϝ-jo-ς· πρβλ. ἡδ-ύς θηλ. *ἥδ ἑϝ-ja ἡδεῖα) τὸ πρόσφυμα τοῦτο **(υ ευ)** διὰ τῆς ἀποσπάσεως τοῦ ἐπενθήματος **τ** ἐγένετο **-τυ-ς** καὶ ἰσοῶθη ὑπὸ τῆς Λατ, ἐν τῇ μετοχῇ τοῦ παθητ. παρακειμένου: **-tus,** οἷον **ama-tus** (= ἠγαπημένος, ἀγαπη-τός).

τῆς Ἑλληνικῆς πρὸς ἀντίστοιχον τῆς Λατινικῆς, ἐξ ἀντιθέτου εἶναι μάταιον νὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἀρυσθῶμεν ἀσφαλῆ συμπεράσματα ἐξ ἀναλόγου θεωρουμένης συστοιχίας πρὸς τὴν Λιθουανικὴν λ. χ., ἡ ὁποία σὺν τοῖς ἄλλοις εἶναι γλῶσσα satem καὶ παρουσιάζει γραπτὰ μνημεῖα ἀπὸ τοῦ 16ου μ. Χ. αἰ. καὶ ἐντεῦθεν. Ἐν συνόψει, ἡ τοιαύτη ἀντιπαραβολὴ χρησιμεύει ὄχι ὡς ἀφετηρία διὰ τὴν ἐτυμολογικὴν ἔρευναν, ἀλλ' ὡς ἀποτέλεσμα μόνον καὶ πρὸς παγίωσιν τῶν ἑκάστοτε ἐξαγομένων συμπερασμάτων, ἐν ᾗ βεβαίως περιπτώσει διαπιστοῦται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ταυτότης φθογγικὴ καὶ σημασιολογικὴ τῶν συγκρινομένων.

***

Εἰς ἐπίρρωσιν τῆς ὑποθέσεως περὶ τῆς ἐτυμολογικῆς σχέσεως τοῦ οὐσ. **λίθος** πρὸς τὸ ἐπίθ **λιτὸς** συνηγοροῦν ἐνδεχομένως καὶ τὰ ἀκόλουθα :

α. *βρόχω ἔβροξα *βροκ-τὸς *βρόκ-τος **βρόχθος**, ὁ.

b. ἔχω ἑκ-τὸς *ἔκ-τος (πρβλ. **Ἕκ - τωρ**) *ὅκ-τος, ἢ μᾶλλον πιθανῶς: **ὀχέω** ὀχε-τὸς *ὄχε-τος· *ὄχ-τος **ὄχ-θος**[28] (= *«ὁ περιέχων. ὁ περικλείων τὸν ποταμόν», καὶ ἀκολούθως: πᾶσα ἐδαφικὴ ἔξαρσις) **καὶ ὄχ - θη**.

c. μογέω *μογη-τὸς *μόγη τος *μόγ-τος **μόχ - θος**, ἐξ οὗ τὸ ῥ. **μοχθέω**.

d. μύω *μυτὸς (πρβλ. Λατ. **mutus** = «ἄφωνος, σιωπηλός, ἥσυχος» καὶ τὸ τοῦ Ἡσυχ. «**μυκός**· *ἄφωνος, ὡς εἴ τις εἴποι μυσαττόμενος*»· *μῦ-τος *μῦ-θος* (= *«πᾶν τὸ ἀκουόμενον ἐν ἀπολύτῳ σιωπῇ μετὰ προσοχῆς» ?).

4. Τὸ ῥ. **λάω** (***λάϝ - ω**)· τούτου ἡ πρωταρχικὴ σημασία δέον ὅπως ταυτισθῇ πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ «**λάμπειν**», ἀκολούθως δὲ διὰ τῆς συνδέσεως πρὸς τὰ αἰσθητήρια ὄργανα τῆς ὁράσεως ἀπέκτησε τὴν σημασίαν τοῦ «**ὁρᾶν**»· πρβλ. τὰ παρ' Ὁμήρ. «*ὅσσσε δὲ οἱ πυρὶ λαμπεντόωντι εἴκτην*» Α 104, «*ὀφθαλμὼ δ' ἄρα οἱ πυρὶ λάμπετον*» Ν 474, «*τὼ δὲ οἱ ὄσσε / λαμπέσθην*» Ο 608, «*τὼ δὲ οἱ ὄσσε λαμπέσθην ὡς εἴ τε πυρὸς σέλας*» Τ 366, κ.λ.π. Ἐν συνεχείᾳ εἶναι πιθανὸν ἡ χρῆσις νὰ ἐπέβαλεν εἰς τὸ ῥ. **λάω** ὑπὸ τὸν συνῃρημένον τύπον **λῶ** καὶ τὴν σημασίαν τοῦ «**θέλειν, ἐπιθυμεῖν**» (πρβλ. τὸ Ὁμηρ. **μεταλλάω**[29] = «ζητῶ, ἐρευνῶ ἐπιμελῶς, θέλω νὰ μάθω», **μέταλλον, μεταλλεύω** = «λαμβάνω διὰ μεταλλείας, σκάπτω μεταλλεῖα, ἐρευνῶ»), καθ' ὅσον μάλιστα αἱ πλεῖσται τῶν ἐπιθυμιῶν γεννῶνται διὰ τῶν ὀπτικῶν αἰσθημάτων, προσέτι δὲ καὶ αἱ ἐνυπάρχουσαι a priori ἐπιθυμίαι εἰς πάντα τὰ ὄντα τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου (ἔνστικτα, ὁρμαί, ἔμφυτοι ἐν γένει προδιαθέσεις) καθίστανται ἀποδεδειγμένως ἐντονώτεραι διὰ τῆς ὀπτικῆς ἀντιλήψεως τῶν ἐπιθυμητῶν πραγμάτων, ὡς λ. χ. ὁ διψῶν ἐπὶ τῇ θέα τοῦ ὕδατος αἰσθάνεται μᾶλλον πιεστικὴν τὴν ἀνάγκην τῆς πόσεως· σημειωτέον ἐξ ἄλλου ὅτι τὰς πάσης φύσεως ἀπολαυστικὰς ἐκδηλώσεις ἐπιτείνει ἀναντιρρήτως καὶ ἡ ἀνάλογος εἰς αὐτὰς συμμετοχὴ τῶν αἰσθητηρίων τῆς ὁράσεως, καὶ οὕτω εἶναι δυνατὸν νὰ συνδεθῇ φθογγολογικῶς καὶ σημασιολογικῶς τὸ ῥ. **ἀπο - λαύ - ω** πρὸς τὸ * **λάϝ - ω λάω**· πρὸς τὴν ἄποψιν ταύτην συνηγορεῖ ἄλλωστε καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ μὲν Ἀρίσταρχος ἑρμηνεύει τὸ ἐν Ὁμήρ. τ 229 «**λάων**» διὰ τοῦ «**ἀπολαυ-**

---

28) Βλ. P. Chantraine : La formation des noms en grec ancien, Paris 1968², σ. 366, ἔνθα : «*ὄχθος et ὄχθη est habituellement rapproché de ἔχω*».

29) Ἡ ἐτυμολογία ἐκ τοῦ «**μετ' ἄλλα**» εἶναι τοὐλάχιστον ἀφελὴς καὶ ἐνθυμίζει τὸ ἐν Etym. Gud. περὶ τοῦ οὐσ. **λύκος** λεγόμενον «*παρὰ τὸ λίαν κακός· ἢ λύειν κακῶς τὴν ποίμνην*».

Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι εἰς τὰ **μεταλλάω μεταλλεύω** ὑπόκειται τὸ οὐσ. **λᾶας λεύς**· πρβλ. τὰ τοῦ Ἡσυχ **«λεῦραι· εὑρίσκω»** (ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐν Εὐαγγ. Ματθ. 7, 8 «*πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει*») καὶ **«μέταλλος· *λίθος*»**.

στικῶς ἔχων». (βλ. Ἀπολλων. Λεξ. 107, 16), ὁ δὲ σχολ. Β διὰ τοῦ **«ἀπολαυστικῶς ἐσθίων»** [30].

5. Τὸ ἐπίθ. **γλαυκός**, ἤτοι *ϝλαϝ - **κό** - ς, ἐξ οὗ τὰ ῥ. **γλαυκιάω** (= ἐξακοντίζω βλέμματα ἄγρια, *ἐπὶ τοῦ λέοντος*· Ὅμηρ.) καὶ **γλαύκ - jω γλαύσσω** (= λάμπω, ἀπαστράπτω· πρβλ. Ἡσυχ. «**γλαύσσει**· *λάμπει, φαίνει, φάσκει*», καὶ ἐν Ε. Μ. 234,15). Ἡ παρουσία τοῦ ἐν ἀρχῇ γ, ἤτοι τοῦ ϝ (πρβλ. **ϝάλλοι - γάλλοι** Ἡσύχ., **βανὰ - γυνή, βλέφαρον - γλέφαρον** Πίνδ., **βλήχων - γλήχων**) εἶναι εὐεξήγητος, καθ' ὅσον τὸ λ ὡς ὑγρὸν παρουσιάζει τὰς αὐτὰς ἀναλογίας πρὸς τὸ **ῥ-** (ὡς ἀρκτικόν), καὶ συνεπῶς καθ' ὃν τρόπον ἐν τῇ Αἰολ. διαλέκτῳ παραδίδονται οἱ τύποι **βράκος** (*ϝράκος **ῥάκος**), **βρίζα** (*ϝρίζα **ῥίζα**), **βρόδον** (ϝρόδον **ῥόδον**· πρβλ. βροδοδάκτυλος βροδόπαχυς), **βρύτηρ** (*ϝρύτηρ **ῥυτὴρ**) κ.ἄ., οὕτω ἔχομεν καί : **λάβρος** καὶ **γλαυρὸν** Ἡσύχ., Λατ. **lac** καὶ Ὁμηρ. **γλάγος, λεῖος** καὶ **γλοιός, λήμη** καὶ **γλήμη, λιτὸς λισσὸς** καὶ **γλιττὸν** Ἡσύχ. («**γλίττόν· γλοιόν**»), —ἄρα καί : **λευκὸς** [31] καὶ **γλαυκὸς** (=ἀπαστράπτων. ἀργυρόχρους, λάμπων· πρβλ. τὸ τοῦ Ἡσυχ. «**γλαυκός**· *λευκός*») [32], τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ῥιζικὸς τύπος τοῦ οὐσ. **λᾶας** λεὺς εἶναι *ϝλᾰ**ϝ** - ᾰ - ς *ϝλέ**ϝ** - ς, ἐξ οὗ πιθανώτατα τὰ ῥ. **μεταλλάω** (*μετα-ϝλά**ϝ** ω *μετα γλά**ϝ**-ω ?) καὶ **μεταλλεύω** (*μετα-ϝλέ**ϝ**-ω *μετα-γλέ**ϝ** ω ?) [33], εἰς τὰ ὁποῖα ἡ πρόθεσις **μετὰ** ἐνέχει τὴν σημασίαν τῆς μεταβολῆς τόπου, καταστάσεως, σχεδίου κλπ., ὡς λ.χ. εἰς τὸ ῥ **μεταβαίνω**· πρβλ· **ἀμφι-γνοέω** καὶ **νοέω, γι - γνώ - σκ - ω** καὶ **ὄ - νο - μα, ὀ - λόπ - τω** (***ϝ**λόπ-jω ?, Ἡσύχ. «**ὀλόπτειν**· *λεπίζειν, τίλλειν, κολάπτειν*») καὶ **λέπω** (=ἀποφλοιῶ), **ἑ - ρύ-ω**

---

30) Πρβλ. Εὐσταθ. 1863, 40 : «*Τὸ δὲ λάων Ἀρίσταρχος μὲν ἀντὶ τοῦ ἀπολαύων, ἀφ' οὗ καὶ λαιμὸς καὶ λαυκανία καὶ αὐτὸ τὸ ἀπολαύειν πλεονασμῷ τοῦ ῡ· ὅθεν καὶ τό, λάε νεβρὸν ἄγχων, ἤγουν ἀπέλαυεν, ἐτρύφα· ἕτεροι δέ, ὧν καὶ Κράτης, ἀντὶ τοῦ βλέπων, οὗ κατὰ στέρησιν ὁ ἀλαός*».

Βλ, καὶ G. Curtius : Grunzüge der griech. Etymolqgie, 4. Aufl., Leipzig 1873, σ. 365 (536), H. Ebeling : Lexicon Homericum, Lipsiae (1885), τ. Α', σ. 975, καὶ Γ. Ν. Χατζιδάκι : Ἀκαδημ. Ἀναγνώσματα (τ. Β' 1904), σ. 532.

Πρβλ. ὡσαύτως τὰς κάτωθι μεταφράσεις τῶν Ὁμηρ. τ. 228—230 : «*Zwischen den Vorderklauen des* **gierigblickenden** *Hundes / kappelt' ein fleckichtes Rehchen ; und alle sahn mit Bewundrung, / wie, aus Golde gebildet, der Hund an der Gurgel das Rehkalb / hielt*» (Homer Odyssee in der Übertragung von J. H. Voss, Hamburg 1781), καὶ «*σκύλος στὰ δυό του πόδια παρδαλὸ κρατοῦσε λαφομόσκι, / **ποὺ ὅπως τὸ δάγκανε**. σπαρτάριζε· κι ὅλοι θαμάζαν ποὺ ἦταν / ἀπὸ χρυσάφι, κι ὅμως ἔβλεπες τὸ σκύλο νὰ τό πνίγει*» (Ὁμήρου Ὀδύσσεια, Μετάφραση Ν. Καζαντζάκη—Ι. Θ. Κακριδή, Ἀθήνα 1968).

31) Πρβλ. **λύκος** <*ϝλύ-κο-ς· Σανσκρ. **vr'ka-s**, Γοτθ. **wulfs**. Βλ. G. Curtius : Grundzüge der griech. Etym., 4 Aufl., Leipzig 1873, σ. 160 (89).

32) Πρβλ. «*ὥσπερ οἱ τὸν θαλάττιον Γλαῦκον ὁρῶντες οὐκ ἂν ἔτι ῥᾳδίως αὐτοῦ ἴδοιεν τὴν ἀρχαίαν φύσιν, ὑπὸ τοῦ τά τε παλαιὰ τοῦ σώματος μέρη τὰ μὲν ἐκκεκλάσθαι, τὰ δὲ συντετρῖφθαι καὶ πάντως λελωβῆσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἄλλα δὲ προσπεφυκέναι, ὄστρεά τε καὶ φυκία καὶ πέτρας, ὥστε παντὶ μᾶλλον θηρίῳ ἐοικέναι ἢ οἷος ἦν φύσει*». Πλάτ. Πολιτ. 611d.

33) Πρβλ. τὸ τὴς Ποντ. ῥ. **ἀβλαεύω ἀβλαύω** (=ἐρευνῶ διὰ τῶν χειρῶν *κυρίως ἐν σκότει*), ἔνθα τὸ προθεμ. **ἀ-** προφανῶς κατ' ἀναλογίαν ἐκ τοῦ ἀορ. ἐ - βλάεψα ἐ - βλάψα. ἤτοι *ἐ - **βλαεύω** *ἐ - **βλαύω** καὶ κατὰ προληπτ. ἀφομοίωσιν : **ἀβλαεύω ἀβλαύω**. Ἡ κατ' Ἄνθ. Παπαδόπουλον (Ἱστορ. Λεξ. Ποντικῆς Διαλέκτου, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1958, σ, 2) ἐτυμολογία ἐκ τοῦ Τουρκ. **avlamak** (=jagen, fangen, κυνηγῶ, θηρεύω, συλλαμβάνω) εἶναι ὅλως ἀπίθανος· ἀπ' ἐναντίας δὲν ἀποκλείεται τὸ ἀντίστροφον (πρβλ. διφθέρα> Τουρκ. tefter, καὶ πλεῖστα ἄλλα).

καὶ **ῥύ - ομαι** (*ϝρυ-), **ἐ - λεύθ - ερος** καὶ Λατ. **lib - er, ἐ-ρυθ-ρὸς** καὶ Λατ. **rub - er** κλπ, ἔνθα τὰ ὡς προθεματικὰ θεωρούμενα φωνήεντα εἶναι τῇ ἀληθείᾳ τεθειμένα εἰς ἀντικατάστασιν ἀπολεσθέντος φθόγγου [34].

6. Τὸ ῥ. **λάμπω** (ἐκ ῥίζης * **λαϝ -**, **ϝλαϝ - **) [35]· καὶ τοῦτο ἴσως εἶναι παράγωγον τοῦ οὐσ, *ϝλᾰϝ - ᾰ - **ς λᾶας.**

Βεβαίως κατὰ τὰ παραδεδομένα τὸ ϝ ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει εἶναι δυνατὸν νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ π· ἀλλ' ἐν τούτοις ὡς χειλοδοντικὸν **β** [36] καὶ **φ** [37] ἐπιτρέπει ἐνδεχομένως τὴν ὑπόθεσιν ὅτι εἰς ὡρισμένας λέξεις εἶχε μεταπέσει, ἄγνωστον διὰ ποίους λόγους (ἴσως ἀρθρωτικοὺς ἐν σχέσει πρὸς τὴν προφορὰν τῆς βρεφικῆς ἡλικίας· πρβλ. τὰ Δωρ. **σιὸς σάλασσα,** ἀντὶ θεὸς θάλασσα, πρὸς τὸ ὑπὸ τῶν νηπίων σήμερον λαλούμενον **σέλω**=θέλω), εἰς διχειλικὸν ϝ καὶ ἀκολούθως εἰς καθαρῶς χειλικὸν π.

Πρὸς τὴν ἄποψιν ταύτην συνηγορεῖ πιθανώτατα καὶ ἡ ἐναλλαγὴ τοῦ π μετὰ τοῦ γ, τὰ μάλιστα προσεγγίζοντος ἀρθρωτικῶς καὶ φωνητικῶς πρὸς τὸν φθόγγον ϝ (πρβλ. Αἰολ. **ϝάλλοι** ἦλοι καὶ παρ' Ἡσυχ. **γάλλοι,** ***ϝέτος** ἔτος καὶ Λακων. **γέτορ,** ***ἀϝὴρ** ἀὴρ Αἰολ. **αὔηρ** Δωρ. **ἀβὴρ** καὶ ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλλην. **ἀγέρας**) [38], εἰς τὰς λέξεις: λᾰπᾰρὸς καὶ λᾰγᾰρός, **λᾰπάρα** καὶ **λᾰγὼν** (παρ' Ὁμήρ. **λᾰπ - άρη**= λαγών· ἴσως κατ' εὐφημισμόν, ἐὰν ὑφίσταται καὶ τούτου σχέσις πρὸς τὸ *λᾰϝᾰ - **ς λᾶας**), Αἰολ. **λέπορις** Λατ. **lĕpus** καὶ **λᾰγὼς λεβηρὶς** (=κόνικλος) Λατ. **laurex** (=ἔμβρυον κονίκλου) [39].

Ὡσαύτως τὴν ὡς ἄνω ὑπόθεσιν ἐνισχύει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ ἡ ὕπαρξις παραλλήλων κατά τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον φθογγικῶς καὶ σημασιολογικῶς λέξεων, ὡς :

α) Τὰ παρ' Ὁμήρ. ῥ. **αὔω αὔω** (=ἀναύω, **καίω, ἀνάπτω,** ἀνάπτω πῦρ· πρβλ. ***ᾰϝω ἄω** καὶ ***ᾰϝημι ἄημι, αὖος αὖος**=ἀπεξηραμμένος, ξηρός, *«εὔφλεκτος») καὶ

---

34) Πρβλ, τὰ Λατ. **schola studium Stephanus** πρὸς τὰ ἀντίστοιχα παράγωγα τῆς Γαλλ. **école étude Étienne.**

35) Βλ. Α. Α. Σακελλαρίου : Ἐγχειρίδιον Ἀνωμάλων Ρημάτων καὶ Ὀνομάτων τῆς Ἑλλην. Γλώσσης, ἐν Ἀθήναις 1874, (ἔκδ. 4η), σ. 144.

36) Βλ. Γ. Ν. Χατζιδάκι : Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα, ἐν Ἀθήναις 1902, τ. Α', σ. 140, ἔνθα : «*Ἄλλοτε δ' ὅμως ἡ ἀλλοίωσις προβαίνει ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ ἀλλοιούμενος φθόγγος συμπίπτει ἐντελῶς ἄλλῳ τινί, λ χ. τὸ β καὶ τὸ ϝ, ἐν αἷς διαλέκτοις τοῦτο ἐσῴζετο, συνέπεσον, ὁμοίως δὲ ἐν πολλοῖς καὶ τὸ Λατ. b καὶ v*».

37) Πρβλ. **σφε** ἀντὶ ***σϝε**, Δωρ. **ϝείκατι** («**βείκατι**· *εἴκοσι. Λάκωνες*» Ἡσύχ.) Αἰολ. **ϝίκατι** ἀλλὰ καὶ **φίκατι** ἐν Παμφυλ. ἐπιγρ. τοῦ 3ου π.Χ. αἰ, ἐὰν ἐν προκειμένῳ τό ἀρκτικὸν **φ** δὲν εἶναι προϊὸν συγχύσεως μετὰ τοῦ Λατ. **f** (φ) ἐν τῇ ἀποδόσει τοῦ ϝ (βλ. Λεξ. Liddell Scott - Κωνσταντινίδου, Ἀθῆναι 1907, 2. 416),—καίτοι τοιαύτη ὑπόθεσις εἶναι ὅλως παράδοξος καθ' ὅσον εἶναι ἀδιανόητον νὰ γίνῃ ἀναντιρρήτως δεκτὸν ὅτι ὁ γράψας χαράκτης ἠγνόει τὴν προφορὰν τοῦ **φ**. Βλ. καὶ G. Curtius : Grundzüge der griech. Etym., 4. Aufl., Leipzig 1873, σ. 396 (601) καὶ 587 κέξ Πρβλ. ὡσαύτως : ***λαϝας λᾶας λαύρα λάβρος λάβρυς,** ἡ (=*«ὀξὺς καὶ τέμνων λίθος», πέλεκυς) **λαβύρινθος,** Λατ. **laurus Laurentum** (πόλις τοῦ Λατίου), **λάφνη δάφνη** («**λάφνη**· *δάφνη. Περγαῖοι*» Ἡσύχ.· πρβλ. **λάπτω λαφύσσω** καὶ **δάπτω δέφω, λέπας** καὶ **δέπας, δάκρυ** καὶ Λατ. **lacryma**) καὶ Μυκην. **da-pu$_2$-ri-to** (=λαβύρινθος ?).

38) Πρβλ. ὡσαύτως καὶ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ Ἀγγλ. Washington ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλλην. : Οὐάσιγκτων, Βάσιγκτων, Γουάσιγκτων.

39) Βλ. Η Liddell - R. Scott - Μ. Κωνσταντινίδου : Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλλην. Γλώσσης, Ἀθῆναι 1907, τ. Γ', σ. 399. Βλ. καὶ ὑποσέλ. σημ. ὑπ' ἀριθ. 89.

ἅπτω (***ἅπ - jω**· πρβ. Λατ. apio apo, καὶ **ἀφάω**). Πρβλ. **ἐκ** παραλλήλου καὶ τὰ ἐπίσης Ὁμηρ. ῥ. **ἰαύω** καὶ **ἰάπτω**.

β) Αἱ ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου λέξεις **καίω** (**καϝ - jω**) καὶ **καπνὸς** (**καπ - νὸ - ς**)[40]. πρβλ. **ἀποκαπύω** (= ἐκφυσῶ, ἐκπνέω, ἀποπνέω· Ὅμηρ.), **καπυρὸς** (= ἀπεξηραμμένος ὑπὸ τοῦ ἀέρος, ξηρός, *«εὔφλεκτος?»), **κάπος** καὶ **κάφος** (= τὸ πνεῦμα· Ε. Μ. 499, 38 καὶ Εὐστάθ. 1280, 34), τὰ παρ' Ἡσυχ. «**καυαλέον ἢ καυαλές**· *ὑπὸ Αἰολέων τὸ αἶθος. ἢ κατακεκαυμένον, καπυρόν, ξηρόν, θερμόν*», «**ἐκαπυσ(σ)εν**· *ἐξέπνευσε· κάπυς γὰρ τὸ πνεῦμα*», «**κάπος**· *ψυχή, πνεῦμα*», καὶ δή τὰ τοῦ σχολ. ἐν Θεοκρ. 6, 16 («*ὡς ἀπ' ἀκάνθας / ταὶ καπυραὶ χαῖται, τὸ καλὸν θέρος ἁνίκα ῥρύγει*»): «*λέγονται δὲ οἷμαι χαῖται διὰ τὸ κόμαις ἐοικέναι· καπυραὶ δέ, αἱ κεκαυμέναι ὑπὸ τοῦ ἡλίου διὰ τὴν θερμότητα, ἢ λευκότητα*». Ὡσαύτως ἐπὶ τῆς στενοτάτης σχέσεως τῶν ἐννοιῶν «**πνέω, φυσῶ, ἀποξηραίνω**» καὶ «**ἀνάπτω, καίω**» πρβλ. τὸ τοῦ Θουκ. ἐν 2. 77, 4: «*ἤδη γὰρ ἐν ὄρεσιν ὕλη τριφθεῖσα ὑπ' ἀνέμων πρὸς αὐτὴν ἀπὸ ταὐτομάτου πῦρ καὶ φλόγα ἐπ' αὐτοῦ ἀνῆκεν*».

γ) Τὸ Ὁμηρ. ***λᾰϝ - ᾰ - ς λᾶας** καὶ τὸ Λατ. **lăpis** (**lăp - ĭ - s**, γεν. **lăp - ĭd - is**)· πρβλ. τὰ Λατ. **laus** (= *«λάμψις, αἴγλη»?, ἔπαινος, ἐγκώμιον), **laute** (= λαμπρῶς, κομψῶς), **lautumiae** (= λατομίαι), καὶ τά: **λέπας** (**λέπ - α - ς**, τὸ = ἀπόκρημνος πέτρα), Λατ. **lĕpor** (= χάρις, κομψότης).

δ) Τὰ ῥ. ***λάϝ - ω ἀπολαύω** (**ἀπο - λαύ - ω** = ἀπολαύω, ἀπολαμβάνω, χαίρομαι) καὶ **λάπτω** (***λάπ - jω**· = λείχω, γλείφω, πίνω ὕδωρ διὰ τῆς γλώσσης, πίνω ἁπλήστως, ροφῶ)· πρβλ. **ἀπολάπτω** (= καταπίνω λαιμάργως· Ἀριστοφ. Νεφ. 811: «*ἀπολάψεις ὅ τι πλεῖστον δύνασαι, / ταχέως.*»), **λαφύσσω** (= ἀναρροφῶ, ἁπλήστως καταπίνω, καταβροχθίζω, τρώγω λαιμάργως).

Ἐὰν κατὰ τὰ ὡς ἄνω ἔχεται ἀληθείας ἡ σχέσις $ϝ > π$, τότε εἶναι πιθανὸν ἐκ τοῦ ῥιζ. θέματος τοῦ οὐσ. **λᾶας** ***ϝλαϝ - ἢ *λαϝ -**, ἤτοι ***λαπ -**, νὰ ἔχωμεν: ***λαπ - άν - ω** (καὶ κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἐν τῷ προσφύμ. **- αν - ν**) ***λα - ν - πάν - ω** (πρβλ. ***σϝαδ- *ἁδ** ἀνδάνω), ἤτοι ***λαμπ - ὰν - ω** (= *«ποιῶ τι λεῖον, στιλβώνω, γυαλίζω // καίω, φλέγω»?), ἐξ οὗ ἀναλογικῶς — καὶ ἴσως κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ ὁμόρριζον (?) **λαμβάνω** — ἐσχηματίσθη ὁ οὐδετέρας κυρίως διαθέσεως τύπος **λάμπω** (= ἀκτινοβολῶ, εἶμαι λαμπρός, εἶμαι φωτοβόλος). Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συνδεθῇ καὶ τὸ ῥ. **βλέπω** πρὸς τὸ ***ϝλᾰϝ - ας** ***ϝλέϝ - ς**· πρβλ. **γλαυκὸς λευκός**.

Δ'.

Ἐν συνεχείᾳ τῶν ἐν τῷ κεφ. Β' ἐκτεθέντων, ἐπειδὴ ὑφίσταται σχέσις σημασιολογικῆς ἀντιφάσεως μεταξὺ τῶν λέξεων **λευκὸς** (θέσις) καὶ **μέλας** (ἄρσις), ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ὅτι κοινὴ ὑπάρχει βάσις διὰ τὸν σχηματισμὸν ἀμφοτέρων (**λεύ - ς, λᾶ - α - ς, λᾶ - ς**) ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ συλλαβὴ ***με -** τοῦ ἐπιθ. **μέλας** ἀποτελεῖ ἀρνητικὸν μόριον ἀναγόμενον εἰς τὸ Ἰαπ. ***mē**, ἐξ οὗ τὸ Σανσκρ. **mā'**, τὸ Ἑλλην. **μὴ** (Ἡλ. **μὰ**) καὶ τὰ ἄλλα ἀντίστοιχα τῶν ἀδελφῶν γλωσσῶν.

Ἑδραία εἶναι βεβαίως ἡ πεποίθησις τῶν γλωσσολόγων ὅτι τὸ ἀρνητ. μόριον **μὴ** δὲν συντίθεται μετ' ἄλλων λέξεων (ὑπάρχοντος πρὸς τοῦτο τοῦ στερητ. ***ne-**,

---

40) Κατὰ τὰ κρατοῦντα ἄσχετον πρὸς τὸ **καίω**· βλ. εἰς τὰ ἀντίστοιχα λεξικὰ τῶν Boisacq, Σταματάκου, J. B. Hofmann, Frisk, Chantraine κ.ἄ., οἱ ὁποῖοι ὁρμώμενοι ἐξ ἀντιστοίχων σημασιολογικῶς λέξεων τῶν ἀδελφῶν γλωσσῶν, καὶ δὴ ἐκ τῶν Λιθ. **kvāpas** (=πνοή) **kvépiù kvēpti** (=πνευστιῶ, ἀναπνέω) καὶ τῶν Λεττ. **kvēpstu kvēpt** (=καπνίζω, ἀναδίδω ὀσμήν, ἀποπνέω), σχηματίζουν τὸν ὑποθετ. τύπον ***κ,ϝαπ-νός**.

ἤτοι ***νη -**, ὡς λ. χ. *νη + ἄνεμος νήνεμος, Λατ. *ne + scio nescio), καὶ κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ τυγχάνει ὀρθὸν τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Γεωργούλη: «*Ὁ Θωμᾶς Morus ἐχρησιμοποίησε τὸν ὅρον «οὐτοπία», ἐνῷ τὸ οὐ δὲν συντίθεται, θὰ ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ γράψῃ ἀτοπία*» [41]· ἀλλ' οὐδεὶς δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ συνεκφορὰ ἀποτελεῖ **νόθον σύνθεσιν** (πρβλ. τὰ παρ' Ὁμήρ. Ἑλλήσ ποντος, δουρι-κλυτός, δουρι-κ-ητός)· τοιαύτη δὲ συνεκφορὰ τῶν ἀρνητ. μορίων οὐ καὶ **μὴ** ἀπέδωκε τὰ σύνθετα **οὔτις οὐτιδανὸς οὐδενόσωρος** (Ὅμηρ.), **οὐδένεια** (Πλάτ.), **οὐδαμὸς οὐδαμινὸς** καὶ **μηδεὶς μηδαμὸς μηδέτερος κ. ἄ.**

Δέον ἄλλωστε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπολύτως βέβαιον ὅτι ἡ συνεκφορὰ τῶν λέξεων πρὸς ἀπόδοσιν συνθέτων ἐννοιῶν ἀπετέλεσεν εἰς πᾶσαν ζῶσαν γλῶσσαν τὴν πρωταρχικὴν μορφὴν τῆς συνθέσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ ποικίλαι φθογγικαὶ ἀλλοιώσεις ἑρμηνεύονται διὰ τοῦ **νόμου τῆς ἥσσονος προσπαθείας**, ἀπαρτίζοντος μετὰ τῆς **χρήσεως** (συνηθείας) καὶ τῆς **ἀναλογίας** τὸν συνταγματικόν, οὕτως εἰπεῖν, χάρτην τῆς γλωσσικῆς ἐξελίξεως καὶ διαρθρώσεως· πρβλ. «**καλὸς καὶ ἀγαθὸς**» καλοκάγαθος καλοκαγαθία καλοκαγαθικὸς καλοκαγαθέω κ.λ.π.

Οὕτω εἶναι λίαν πιθανὸν ἐκ τῆς συνεκφορᾶς τοῦ ἀρνητ. μορίου ***mē** μετὰ τοῦ ἐπιθ. ***λάϝ - ινο - ς** (παρ' Ὁμήρ. **λάινος** λᾶ**ίνεος** = λίθινος, πέτρινος· πρβλ. Λατ. **Lavinia Lavinium**) ἤ, μᾶλλον ὀρθῶς, λᾰϝ - ᾰ - **σ - ινό - ς** [42], ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τῆς λιθίνης λάμψεως (πρβλ. **λευὺς λευκός**), νὰ ἔχῃ προκύψει κατὰ τὴν Πρωτοελληνικὴν περίοδον, ἴσως δὲ καὶ πολὺ ἐνωρίτερον [43], τὸ σύνθετον **μέλας**· ἤτοι: λᾰϝ - ᾰ - **σ - ινὸ - ς** *λᾰϝᾰ**σ - νὸς** (πρβλ. πυκ ινὸς πυκ-νός), καὶ ἀκολούθως *λᾰ[ϝ]ᾰ**ν - νὸς** (πρβλ. σέλας *σελασ-νὸς θηλ. *σελασ-νὰ καὶ ὡς οὐσ. *σελάσ-να, ἐξ οὗ: Αἰόλ. σελάννα, Δωρ. σελάνα καὶ Ἰων. - Ἀττ. σελήνη), [*]λᾶ**νὸς** (πρβλ. «**λανόν· λίθον**» Ἡσύχ., **ληνὸς** καὶ Δωρ. λᾶ**νός**, ἡ καὶ ὁ· = *«λίθινον ?» ποίλωμα, σκάφη), τὸ ὁποῖον μετὰ τοῦ ***mē** ἀποδίδει: ***μέ - λᾰνος** μετὰ συγχρόνου βραχύνσεως τοῦ ᾰ συνεπείᾳ τῆς μετακινήσεως τοῦ τόνου καὶ κατὰ τὸν **νόμον τῆς τρισυλλαβίας**, καὶ κατὰ συγκοπήν: ***μέλᾰν - ς μέλᾱς** (γεν. **μέλᾰνος**) καὶ Αἰολ. **μέλαις** (= *«**μὴ λάμπων, ἀλαμπής**», **σκοτεινός, μαῦρος**) [44].

Ἐκ παραλλήλου τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ Ὁμηρ. οὐσ. **λᾶας** ἦτο ἀρχῆθεν γένους οὐδ. (οὕτω δὲ καθίσταται δυνατὸς ὁ ὡς ἄνω σχηματισμὸς λᾰ -ϝᾰ**σ - ινός**), ὡς δια-

41) Κ. Δ. Γεωργούλη: Εἰδικὴ Διδακτικὴ (Πολυγραφ. ἔκδ. Δ.Μ.Ε.). Ἀθῆναι 1958, σ. 63· σημειωτέον ὅτι ἡ ἀνωτέρω γνώμη δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν νέαν καὶ πληρεστάτην ἔκδοσιν τῆς Εἰδικῆς Διδακτικῆς (Ἐπιμελείᾳ Δ. Ν. Σακκᾶ, Ἀθῆναι 1972), τοῦτο δὲ δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ ὡς ἔκφρασις ἰσχυρᾶς διὰ τὸ κῦρος αὐτῆς ἀμφιβολίας τοῦ ἀεικινήτου καὶ ἐπιζητοῦντος τὴν ἰδεατὴν τελειότητα πνεύματος τοῦ ἐκλιπόντος μεγάλου Ἀνθρωπιστοῦ.

42) Βλ. Γ. Ν. Χατζιδάκι: Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα, ἐν Ἀθήναις 1904, τ. Β', σ. 146, ἔνθα «*λᾱ'ῖνον καὶ λᾱΐνεος ἀντὶ *λαϝασ-ινον*».

43) Πρβλ. τὰ ὑπὸ τοῦ J. B. Hofmann (Etym. Wörterbuch des Griechischen. München 1971, σ. 195) συσχετιζόμενα Σανσκρ. **malináḥ** (= βρώμικος, ἀκάθαρτος, μέλας) καὶ **mlānah** (= μέλας), ὡς καὶ τὸ Λιθ. **mēlynas** (= κυανοῦς)· ἀλλὰ κατὰ Frisk (Griech. etym. Wörterbuch, Heidelberg 1973, τ. Β', σ. 199): «*Die Gleichsetzung von μέλαινα mit aind f. malini (...) scheitert daran,, das malinī nur lexikalisch und zwar im Sinn von «menstruierende Frau» belegt ist*;»· πρβλ καὶ Σανσκρ. **nṭlaḥ** (= σκοῦρος) ἐν σχέσει πρὸς τὸ στερητ. ***ne**, ἀλλὰ καὶ **ζάλευκος Ζάλευκος, Σέλευκος σέλας** ἐν συναρτήσει πρὸς τὸ ἐπιτατ. **ζα-** (Αἰολ. ἀντὶ ***δja διὰ**) ἤ τὴν ρίζαν ***tve—**.

44) Οὕτω φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ὅλως ἀπορριπτέα τὰ ἐν Ε. Μ. 575, 52 «*Μέλας: Ὁ μὴ βλεπόμενος· παρὰ τὸ μή, καὶ τὸ λάω, τὸ βλέπω*». καὶ Ἐτυμ. Γουδ. «*Μέλαν· παρὰ τὸ μὴ καὶ τὸ λάειν. τὸ μὴ βλέπειν, ὅθεν ἀλαὸς ὁ τυφλός*».

φαίνεται ἐκ τῆς θεωρουμένης ἀνωμάλου γεν. **λᾶος**[45] καὶ τῆς δοτ. **λᾶι**, γενόμενον ἀρσ. κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ συνώνυμα **ὁ λίθος ὁ πέτρος**[46] (πρβλ. **κέρας**, τό· γεν. **κέρατος** καὶ ἐπικ. **κέραος**), ἐπιτρέπει τὸν σχηματισμὸν διὰ προσλήψεως τοῦ ἀδήλου ἐννοίας παραγωγικοῦ ἐπιθήματος -ϝ **ο - ς** ἑνὸς ἄλλου προσέτι ὑποθετικοῦ τύπου *λᾰ[ϝ]ᾰ[**σ** - ϝ]**ὸ - ς** [*]**λαὸς**[47] (=*«ὁ ἔχων λάμψιν, λαμπρὸς» καὶ καθ' Ἡσύχ.: ὁ βλέπων), τὸ ὁποῖον μετὰ τοῦ ἀρνητ. μορίου ***mē** ἀποδίδει τὸ ἐπίθ. **με - λάϝασ - ϝο - ς** (πρβλ. *νασ-jω **ναίω**=κατοικῶ, ἀόρ. **ἔ - νασ - σα** ***νᾱσ -ϝός**: Λεσβ. ***νάϝϝος**»> ***ναῦϝος**»>**ναῦος**, Δωρ. ***νᾶϝὸς**>**νᾱός**, Ἰων. **νηός**, Ἀττ. **νεὼς**=κατοικία θεοῦ· Σανσκρ. **nāváh**)[48] ἢ ***μὲ - λαϝ - ϝο - ς**, καὶ ἀκολούθως ***μέλαϝος**, ἐξ οὗ διὰ μετακινήσεως τοῦ τόνου καὶ κατὰ μετάπτωσιν ***μλαϝὸς**[49] (πρβλ. Λατ. **blavus** καὶ Γερμ. **blaw blau**=γαλανός, καθ' ὃν ἴσως τρόπον τὸ ἐπίθ. **βλὰξ** <***μλὰξ**<*μᾰλάκ - ς ἐκ τοῦ **μᾰλᾰκός**, καὶ ταῦτα κατὰ τὴν σημασίαν πρὸς τὰ παρ' Ὁμήρ. «*μέλανος κυάνοιο*» Λ 24, «*μέλαν κῦμα*» ψ 693, «*μείλανι πόντῳ*» Ω 79), καὶ ἐν συνεχείᾳ: ***ἀλαϝὸς** ᾽ᾰλᾰὸς (=«**ἀλαμπής, μέλᾶς**», τυφλός), ἀλλὰ καὶ ὀρθώτερον ἴσως κατὰ τὰ ἀνωτέρω ᾽ᾱλᾱὸς (πρβλ. «*μάντιος ᾽ᾱλᾱοῦ*» ἐν Ὁμήρ. κ 493 καὶ μ 267, τὸ ὁποῖον ὅμως διωρθώθη εἰς «*μάντηος ᾽ᾰλᾰοῦ*»)· πρβλ. **κέρας**, τό: ***κερα[σ] - ϝὸς κερᾶὸς** ἀντὶ τοῦ ἀναμενομένου ***κερᾱὸς** (Λατ. **cervus**), καὶ **γέρας**, τό: ***γερα[σ] - ϝὸς γερᾶὸς** (Σοφ), κατὰ τὸν Φ. N. «vocalis ante vocalem corripitur».

Παρατηρητέον ἐξ ἄλλου ὅτι ἡ παράλληλος συστοιχία τῶν ***μέλανος μέλας** καὶ ***ἀλαϝὸς ἀλαὸς** διαπιστοῦται καὶ εἰς ἄλλα ἐτυμολογικὰ ζεύγη, ὡς λ.χ. **οἶος** Κυπρ. **οἶϝος** καὶ **οἰνὸς** (Λατ. **unus**), ***ἀγαϝὸς ἀγαυὸς** (**Ἀγαυός**: υἱὸς τοῦ Πριάμου) καὶ **ἀγανὸς** (**Ἀγανός**: υἱὸς Πάριδος καὶ Ἑλένης)[50], ***γεραϝὸς γεραὸς** καὶ **Γερήνιος** (ἐπίθ. Νέστορος), ***ταναϝὸς ταναὸς** καὶ **τέτανός**.

Οὕτω καθίσταται ἴσως ἐφικτὸν νὰ ἑρμηνευθοῦν διὰ τῆς ἐτυμολογικῆς συνδέσεως πρὸς τὸ ***μελαϝὸς *ἀλαϝὸς ἀλαὸς** (=*«ἀλαμπής, μέλας») αἱ κάτωθι λέξεις:

α) Τὰ παρ' Ἡσυχ. γλωσσήματα: **«ᾶλαβα**· *μέλαν ᾧ γράφομεν*»[51], «**ἀλάβη**· *λιγνύς· σποδός. καρκίνος. ὑπὸ δὲ Κυπρίων μαρίλη*», «**ἀλάβη**· *ἄνθρακες*», «**ἀλαβῶδες**· *ἀνθρακῶδες*», «(**ἀλαβώδης** ?)· *κεκαπνισμένος. (ἐσκοτισμένος)*»[52].

45) Πρβλ. Ὁμηρ. Μ 462 καὶ θ 192, ἔνθα «*λᾶος ὑπὸ ῥιπῆς*» ἀντὶ «*λάαος ὑπὸ ῥιπῆς*»· βλ. καὶ Εὐστ. 387, 20 καὶ 1702, 22.

46) Βλ. K. Brugmann ἐν «Indogermanische Forschungen» 1900, σ. 100 κέξ., καὶ Γ. N. Χατζιδάκι: Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα, ἐν Ἀθήναις 1902, τ. Α', σ. 216 καὶ τ. Β (1904) σ. 146.

47) Πρβλ. Ἡσυχ. «**λάων**· *οἱ μὲν βλέπων*, ἐξ οὗ καὶ **λαὸς** *ὁ βλέπων*».

48) Βλ. M, Lejeune Traité de phonétique grecque, Paris 1955 (2α ἔκδ.), σ. 117.

49) Πρβλ. W. Prellwitz: Etymologisches Wörterbuch der griechischen Sprache, Gôttingen 1892 (2α ἔκδ. 1905), σ. 12.

50) Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ σημασιολογικὴ ἀπόστασις, τὴν ὁποίαν ἐπισημαίνουν οἱ Frisk (Griech. etym. Wörterbuch, Heidelberg 1973, τ. Α,. σ. 7) καὶ Chantraine (Dictionaire étym. de la langue grecque, Paris 1968, τ. Α', σ. 7), μεταξὺ τοῦ **ἀγανός** καὶ τοῦ ὑποτιθεμένου πρωτοτύπου **ἄγαμαι** δυσχεραίνει τὴν ἐτυμολογικὴν σύνδεσιν αὐτῶν, καθ' ὅσον τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰ **μέλας ἀλαός**· βλ. καὶ ἐν τέλει τῆς παρούσης μελέτης (κεφ. Ε' 14. II—III).

51) Πρβλ. **Ἄλαβα**, ἡ (: πόλις τῆς Ἱσπανίας καὶ νῆσος τῆς Ἰνδικῆς θαλάσσης παρὰ τὴν Κεϋλάνην).

52) Διὰ τὴν μετατροπὴν τοῦ ϝ εἰς β πρβλ. ***ἀϝὴρ ἀὴρ** καὶ Δωρ. **ἀβήρ**, κ.ἄ.π.· βλ. Λεξικὸν Liddell - Scott - Κωνσταντινίδου 2, 416, καὶ El. Dawes: Περὶ τῆς προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης (Μετάφρ. M. C. Dawes), Ἀθήνησιν 1898, σ. 63 κέξ, ἔνθα: «*Ἕτερον*

β) Αἱ ὁμόρριζοι λέξεις: *῾Αλαβος[53] (διὰ μετακινήσεως τοῦ τόνου· πρβλ. γλαυκός Γλαῦκος, λευκὸς Λεῦκος, σωκὸς Σῶκος, κ.λ.π., **῾Αλαβάρχης ῾Αλαβαρχία ἀλαβαρχέω** (Ἰώσ.), **ἀλάβης** ἢ **ἀλ[λ]άβης**, ἡ (: εἶδος ἰχθύος τοῦ Νείλου· Στράβ., Πλίν. alabeta), καὶ κατ' ἐναλλαγὴν τῶν ὑγρῶν[54]: **῾Αραβος** (Αἰσχ. Πέρσ. 318), ἐξ οὗ **῾Αραψ**, γεν. **-βος** (Στράβ. 42, Πλούτ. 2. 336 c, Νόνν. Διον. 26. 23), ἤτοι: *ἀλαϝὸς *ἀλαβὸς *῾Αλαβος (προφανῶς ἐκ τῆς κλητ. ὦ *῾Αλαβε· πρβλ. ὦ ἄδελφε, δέσποτα, μόχθηρε, πόνηρε) **῾Αραβος** *῾Αραβ - ς **῾Αραψ** (= μέλας, ὁ ἔχων μέλαν δέρμα· πρβλ. **Μελάμποδες** = οἱ Αἰγύπτιοι· ᾽Απολλοδ. 2. 1, 4), **᾽Αράβιος** (῾Ηρόδ.), **᾽Αραβία** (῾Ηρόδ., Αἰσχ. Προμ. 420, ῾Ησύχ. «**᾽Αραβία**· *τόπος Συρίας. καὶ κόσμος γυναικός*») καὶ **᾽Αρ[ρ]αβία** (Θεόκρ. 17. 86), **᾽Αραβάρχης ᾽Αραβαρχία** (Ἰώσ. κ. ἄ).

γ) Τὸ παρ' ῾Ηροδ. τὸ πρῶτον ἀπαντώμενον οὐσ. **ἀλάβαστος**, ὁ (= λίθος τιτανοειδής, ἀλάβαστρον, πᾶν ἀγγεῖον ἐξ ἀλαβάστρου κατεσκευασμένον).

῾Η εἰς τὸν Μεθόδιον ἀποδιδομένη ἐτυμολογία «*διὰ τὸ μὴ λαβὰς ἔχειν*»[55] φαίνεται προσφυὴς μὲν κατά τινα τρόπον, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἀπορριπτέα, καθ' ὅσον εἶναι ἀδιανόητον νὰ γίνῃ ἀναντιρρήτως δεκτὸν ὅτι ἐν προκειμένῳ ὑπερίσχυσε τὸ σχῆμα ἐπὶ τῆς ὕλης ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐξ ἀλαβάστρου κατασκευαζόμενα μυροδοχεῖα καὶ τὰ ἄλλα ἀγγεῖα.

῎Αλλη ἄποψις, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Frisk, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Chantraine μετ' ἐπιφυλάξεως, εἶναι ἡ διατυπωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Sethe[56] καὶ ἀνάγουσα τὴν λέξιν εἰς τὴν καθ' ὑπόθεσιν Αἰγυπτ. φράσιν *«**a - la - báste**» (= δοχεῖον τῆς θεᾶς Ebáste», ἤτοι τῆς θεᾶς τῶν Αἰγυπτίων Βουβάστιος)· ἡ ἐκδοχὴ αὕτη — καίτοι ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ λέξις μαρτυρεῖται τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ῾Ηροδ. — εἶναι ἀπίθανος, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν στηρίζεται ἐπὶ καθαρᾶς ὑποθέσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ κυρίως διότι ἡ ὅλη δομὴ τοῦ οὐσ. **ἀλάβαστος** ἀποκλείει τὴν σκέψιν περὶ ξένου δανείου[57].

Τὸ ῾Ομηρ. δηλονότι ῥ. **ἀλαόω** (= *«ποιῶ τι μέλαν», ἀποτυφλῶ), ἀναμφιβόλως

γεγονός, ὅπερ φαίνεται δεικνύον ὅτι τὸ ῾Ελληνικὸν β ἐν λίαν ἀπομεμακρυσμένῃ περιόδῳ ἦτο κατὰ τὸν ἦχον παραπλήσιον τῷ ν, εἶνε (sic) *ὅτι πολλαὶ λέξεις κοιναὶ εἷς τε τὴν ῾Ελληνικὴν καὶ τὴν Λατινικήν· εἰσὶ γεγραμμέναι ῾Ελληνιστὶ μὲν διὰ τοῦ β, Λατινιστὶ δὲ διὰ τοῦ ν, οἷον βαίνω καὶ venio, βίος καὶ vivo, βρόσκω καὶ vorax, βιάω καὶ violo, βούλομαι καὶ volo καὶ πολλαὶ ἄλλαι».*

53) Πρβλ. **῎Αλαβος**, ὁ (καὶ **᾽Αλαβών**: ποτ. Σικελίας· ῾Ησύχ. «**᾽Αλαβώς**· *ποταμὸς*) ἐν σχέσει πρὸς τὸ ***κερα-ϝὸ-ς κάραβος**, ὁ (=κάνθαρος κερασφόρος, **κεράμβυξ** // ὀστρακόδερμον ἀκανθωτὸν διάφορον τοῦ καρκίνου καὶ τοῦ ἀστακοῦ, **καραβίς**).

54) Πρβλ. ἀλ-αλκεῖν ἀλκὴ (῎Ομηρ.) καὶ ἀρκέω ποδ-άρκης (῎Ομηρ.), βου-κόλος (῎Ομηρ.) Θεη-κόλος (Παυσ.) καὶ αἰγι-κορεῖς (῾Ηρόδ.) νεω-κόρος (Πλάτ.), γλάφω (῾Ησιόδ.) καὶ γράφω (῎Ομηρ.), κλίβανος καὶ κρίβανος, καὶ δὴ λευκὸς καὶ Μυκην. re-u-ko· καὶ ἐν τῇ Νεωτ. ῾Ελλην.: ἀδελφὸς καὶ ἀδερφός, ἁλμυρὸς καὶ ἁρμυρός, ἦλθον καὶ ἦρθα, κ.π.ἄ. Πρβλ. ὡσαύτως τὴν προφορὰν τοῦ λ ἐν τῇ περιοχῇ Σφακίων, ῾Αγ. Βασιλείου καὶ ᾽Ανωγείων Κρήτης, ἴσως κ.ἄ., τείνοντος πρὸς τὸ ρ.

55) Πρβλ. Ε. Μ. 55, 34 «*οὗ λαβέσθαι διὰ λειότητα ἀδύνατον. Μεθόδιος*», σχολ. ἐν **᾽Αριστοφ. ᾽Αχ. 1053** «*λήκυθος ἡ ὦτα μὴ ἔχουσα, ἧς οὐκ ἔστι λαβέσθαι*», Σουΐδ. Λεξ. «*ἀλάβαστρον: ἄγγος μύρου μὴ ἔχον λαβάς. λιθίνου ἢ λίθινος μυροθήκη*».

56) Βλ. ἐν Abhandlungen der preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin, 1933, σ. 887 κέξ.

57) Πρβλ. καὶ τὸ συσχετιζόμενον πρὸς τὸ **ἀλάβαστρος** ᾽Αραβ. **al-Basrat**» (= λίθος τοῦ **Basrat**)· βλ. É. Boisacq: Dictionnaire étymologique de la langue grecque, Heidelberg - Paris 1923 (2α ἔκδ.).

παράγωγον τοῦ ἐπιθ. *ἄλᾰϝὸς **ἀλαός**, ἐπιτρέπει τὴν καθ' ὑπόθεσιν ὕπαρξιν ἑνὸς παραλλήλου (ἄνευ ἀποβολῆς τοῦ ϝ) τύπου *'ἄλᾰϝό - ω ἢ *'ἄλᾰϝά-ω (ἐκ τοῦ θηλ. ***ἀλαϝὴ** καὶ ὡς οὐσ. **ἄλαβα ἀλάβη** κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡσυχ.), ἤτοι ***ἀλαβόω *ἀλαβάω**, ἐξ οὗ εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ σχηματισθῇ τὸ ρηματ. ἐπίθ. *'ἄλᾰ**βαστὸς** (= *«μεμελασμένος, μαυρισμένος, ἀπηνθρακωμένος»)· τοῦτο διὰ τῆς συνδέσεως μετὰ τοῦ οὐσ. **λίθος**, ἤτοι ***«ἀλαβαστὸς λίθος»** (= *«τιτανοειδὴς λίθος ἐκ τῆς χώρας τῶν ***Ἀλάβων**, τῶν μελαψῶν ἀνθρώπων: Αἰγυπτίων, Σύρων, Ἀράβων, Ἰνδῶν»?), ἐγένετο κατὰ μετάστασιν οὐσ. **'ἄλᾰβαστος**, ἐξ οὗ ἀναμφισβητήτως καὶ τὰ παράγωγα **ἀλάβαστρος** (< *ἀλαβαστ-ρὸς < *ἀλαβαστ ερός, ὁ καὶ ἡ· πρβλ. ὁ καὶ ἡ λίθος) καὶ **ἀλάβαστρον** τό, **ἀλαβαστίτης** καὶ **ἀλαβαστρίτης** ὁ (πρβλ. τὸ τοῦ Πλιν. 36, 7 *«ἀλαβαστρίτης λίθος, ὁ καλούμενος ὄνυξ»* πρὸς τὸ ἐξ ἀντιθέσεως ἔντονον εἰς τοὺς Μαύρους λευκὸν καὶ λαμπρὸν χρῶμα τῶν ὀνύχων), **'Αλάβαστρος** καὶ **'Αλαβάστρων πόλις** ἡ (πόλις παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ **'Αλαβαστρίτου** ὄρους ἐν Θηβαΐδι τῆς Αἰγύπτου).

δ) Τὸ Ὁμηρ. ἐπίθ. **μολοβρός**[58]· πιθανῶς καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ **μέλας**[59] ***μέλα-ϝος**. Ἤτοι: ***μελαβὸς *μελαβρὸς** καὶ κατὰ προληπτικὴν ἀφομοίωσιν ***μελοβρὸς μολοβρὸς** (πρβλ. μέλας *μελ-ύνω μολύνω, *μελαϝ-ώψ *μελὼψ καὶ κατὰ τὸν «νόμον τοῦ χέρνιψ» μώλωψ) ὑπὸ τὴν ἔννοιαν: *«ὑπομέλας, μαυρειδερὸς // ῥυπαρός, ἀκάθαρτος, βρωμερός»[60]· πρβλ. **μολόβριον** (= τὸ νεογνὸν ἀγρίου χοίρου· Αἰλ. Περ. Ζῴ. ἰδ. 7. 47).

Πρὸς τούτοις τὸ παρ' Ἡσυχ. **«μολυβρόν**· *τὸ μολυβοειδὲς»* καθιστᾷ ἴσως δυνατὴν καὶ τὴν σύναψιν τῶν λέξεων **μόλιβος** ἡ (Ὁμηρ. Λ 237), **μόλυβος** ὁ (Μοῖρις 256), **μόλυβδος** ὁ καὶ ἡ (Ἡρόδ. 3, 56), **μόλιβδος** (Πλούτ.), πρὸς τὸ **μέλας**[61] ***μελαβὸς *μελαβ - εδανός**· πρβλ. τὰ παρ' Ὁμήρ. **μολύβδαινα** (*μελαβ-εδαν-ϳα?) Ω 80, ἐλλεδανός, ἠπεδανός, οὐτιδανός, πευκεδανός, ῥιγεδανός, καὶ τὸ καθ' Ἡσύχ. **«τηκεδανοῖο**· *τηκομένου, τήκοντος»*.

***

Ἡ ἀπόλυτος μορφολογικὴ σύμπτωσις τῶν Ὁμηρ. ἐπιθ. **μέλας** καὶ **τάλας** μετὰ τῆς συμπαρομαρτούσης ταυτότητος τῆς συλλαβῆς **-λα-**, ὡς καὶ ἡ συστοιχία τῶν παραλλήλων τύπων ***μελαϝὸς ἀλαὸς** καὶ **ταλαός**, συνεπάγεται ἐξάπαντος καὶ τὴν ἐτυμολογικὴν σύνδεσιν αὐτῶν. Καὶ οὕτω κατὰ τὰ προειρημένα, ἐὰν τὰ **μέλας ἀλαὸς** εἶναι λέξεις σύνθετοι ἐκ τοῦ ἀρνητ. μορίου ***mē μὴ** καὶ *λαϝας **λᾶας** (παρ' Ἀττ. συνῃρ. **λᾶς**), τότε καὶ τὰ ὡς παράγωγα τοῦ ῥ. ***τλάω (ταλάσσαι, τλῆναι)** θεωρούμενα **τάλας ταλαὸς** φαίνεται ὅτι εἶναι τῷ ὄντι λέξεις πρωτότυποι σύνθετοι ἐκ τοῦ ῥ. ***τέν - ϳω τείνω** (πρβλ. *«τελάσσαι· τολμῆσαι, τλῆναι»* Ἡσύχ.) καὶ τοῦ ***λαϝασ - ινὸς λάινος** [*]λανὸς (πρβλ. τὸ παρ' Ὁμήρ. **Ταλαϊονίδης** = υἱὸς τοῦ Ταλαοῦ, τὸ **τάλαινος** τοῦ Θεογν. ἐν Καν. 66, ὡς καὶ τὸ ***ταλαι-** συνθέτων ἐκ τοῦ **τάλας** λέξεων), ὁ ὅλος δὲ σχηματισμὸς ἐγένετο πιθανώτατα ὑπὸ τὴν πρωταρχικὴν σημασίαν *«**ὁ ἀγωνιζόμενος πρὸς** (μέγαν) **λίθον, ὁ θραύων**

---

58) Καὶ **Μόλοβρος** ὡς κύριον ὄνομα Λάκωνος παρὰ Θουκ. 4. 8, 9 *«ἦρχε δὲ αὐτῶν 'Επιτάδας ὁ Μολόβρου»*.

59) Βλ. G. Curtius: Grundzügs der griechischen Etymologie, 4. Aufl., Leipzig 1873, σ. 372 κἑξ. (551).

60) Ἡ ἐτυμολογία τῶν ἀρχ. Γραμματ. *«ὁ μολὼν ἐπὶ βορὰν»* φαίνεται ἀνυπόστατος.

61) Βλ. P. Kretschmer ἐν «Glotta, Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache», 27 Band, Gôttingen 1939, σ. 36.

καὶ μεταφέρων λίθους»[62], καὶ ἀκολούθως: **«ὁ ὑποφέρων, πάσχων, κακοπαθῶν, δυστυχής»**.

Ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὁ μῦθος περὶ τοῦ Σισύφου[63] — καθ' ὅσον ἀνέκαθεν ὁ σκεπτόμενος ἄνθρωπος ἐθεωρεῖτο ἐπικίνδυνος διὰ τὴν γαλήνην τῶν «ἐλέῳ Θεοῦ» τυραννικῶν καθεστώτων, καὶ κατεδικάζετο πρὸς σωφρονισμὸν εἰς ἰσόβια πολλάκις καταναγκαστικὰ ἔργα καὶ δὴ εἰς **λατομίας**[64] — ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὸν καταβληθέντα ἀνθρώπινον μόχθον διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν πυραμίδων τῆς Αἰγύπτου[65] καὶ τῶν Σινικῶν τειχῶν βραδύτερον.

Οὕτω κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκ τοῦ **τάλας** καὶ ***ταλαϝὸς ταλαὸς** ἔχομεν τὰ παράγωγα:

a. Τὰ ῥ. ***ταλά - ω** ἀόρ. **ἐτάλασσα** καὶ ***τλά - ω** ***τλῆ - μι** ἀόρ. **ἔτλην** (= *«*θραύω* καὶ μεταφέρω **λίθους**», «**παίρνω ἐπάνω μου**»[66], *αἴρω, ἀνυψώνω*, ἀνέχομαι, ὑπομένω *κόπους, δυσχερείας*, καρτερῶ, εἶμαι σκληρός, τολμῶ, δύναμαι)· πρβλ. **τελάσσαι τέλλω (ἀνατέλλω), τόλ - μη τολμά - ω.**

b. Τὸ Λατ. **tollo (*tolno** πρβλ. ***λανὸς**) **sus - tuli sub - lātum** (πρβλ. **lautumiae latumiae**=λατομίαι) **to - llere** (=αἴρω)· πρβλ. fero **tuli lātum** ferre (=φέρω, βαστάζω τι ἐπὶ τῶν ὤμων, ὑπομένω)[67].

c. Τὰ ῥ· **θλάω θραύω (*ταλάϝ - ω. ?** ἐκ τοῦ ***ταλαϝὸς ταλαός**· πρβλ. **θρασὺς θράσος=τόλμη), ταράσσω** (πρβλ. **ἐτάλασσα, θάλασσα**=*«ἡ ταρασσομένη καὶ θραύουσα, συντρίβουσα»?) **θράσσω**, ἀλλὰ καὶ **θάλλω**[68] (πρβλ. **θάλος** καὶ **θαλλὸς**=«νεαρὸς βλαστός, **τέκνον**», **τᾶλις**, ἡ =«κόρη εἰς ἡλικίαν γάμου», **θῆλυς**, ὁ καὶ ἡ=*«ἡ βλαστάνουσα θαλλούς, ἡ γεννῶσα τέκνα»?, **τηλύγετος** καὶ **θηλυγενής, ἀταλός**).

*
* *

---

62) Πρβλ. τὸ ἐν Ὁμήρ. α 53 περὶ τοῦ **Ἄτλαντος** λεγόμενον: «*ἔχει δέ τε κίονας αὐτὸς / μακράς, αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι*».

63) Πρβλ. Ὁμήρ. λ. 598—600: «*αὖτις ἔπειτα πέδονδε κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής. / αὐτὰρ ὅ γ' ἄψ ὤσασκε* **τιταινόμενος**, *κατὰ δ' ἱδρὼς / ἔρρεεν ἐκ μελέων, κονίη δ' ἐκ κρατὸς ὀρώρει*», ἔνθα κατ' Εὐστάθιον 1702, 16: «*Τὸ δὲ λᾶαν βαστάζειν καὶ τὸ ὠθεῖν ἐοίκασιν ἀντικειμένως ἔχειν· βαστάζεται μὲν γὰρ τὸ φερόμενον, ὠθεῖται δὲ ἀπὸ τῶν κάτω ἐπὶ τὰ ἄνω βιαζόμενον*», καὶ 1702, 39: «*Τὸ δὲ τιταινόμενος σχῆμα ὠθοῦντος δηλοῖ, ὃς χεῖράς τε καὶ πόδας τιταίνει βιαζόμενος τὸ ὠθούμενον*».

64) Πρβλ. Πλάτ. Ἐπιστ. 2. 314e, Πλουτ. Ἠθ. 334c.

65) Πρβλ. «*τοῖσι μὲν δὴ ἀποδεδέχθαι ἐκ τῶν λιθοτομιέων τῶν ἐν τῷ Ἀραβίῳ ὄρεϊ, ἐκ τουτέων ἕλκειν λίθους μέχρι τοῦ Νείλου· διαπεραιωθέντας δὲ τὸν ποταμὸν πλοίοισι τοὺς λίθους ἑτέροισι ἔταξε ἐκδέκεσθαι καὶ πρὸς τὸ Λιβυκὸν καλεύμενον ὄρος, πρὸς τοῦτο ἕλκειν. ἐργάζοντο δὲ κατὰ δέκα μυριάδας ἀνθρώπων αἰεί, τὴν τρίμηνον ἕκαστοι. χρόνον δὲ ἐγγενέσθαι τριβομένῳ τῷ λεῷ δέκα ἔτεα μὲν τῆς ὁδοῦ κατ' ἣν εἷλκον τοὺς λίθους, . . .*» Ἡροδ. 2. 124 κέξ.

66) Βλ. Ι. Δ. Σταματάκου: Λεξικὸν Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης, Ἀθῆναι 1949, σ. 997.

67) Βλ. A. Zimmermann: Etymologisches Wörterbuch der lateinischen Sprache, Hannover 1915· A. Ernout - A. Meillet: Dictionnaire étymologique de la langue latine, Histoire de mots, Paris 1932· καὶ A. Walde - J. B. Hofmann: Lateinisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg 1954,—ἐν οἷς συσχετίζεται τὸ Λατ. **tollo** πρὸς τὰ **ταλάσσαι τάλας τλῆναι**.

68) Πρβλ. τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐξέρχονται τῶν ὠῶν οἱ νεοσσοὶ καὶ βλαστάνουν οἱ σπαρέντες **σπόροι**.

Ε'.

Ἡ συνθετικὴ ἱκανότης τοῦ ἀρνητ. μορίου ***mē μὴ** ἐν σχέσει πρὸς τὸ **μέλας ἀλαὸς** ὑπολανθάνει ἐνδεχομένως καὶ εἰς ἄλλα ἀνάλογα σύνθετα, συγκεκριμένως ὅμως διαφαίνεται εἰς τὰ ἑπόμενα :

1. μαλακὸς μαλθακὸς

Ἀναντιλέκτως τὸ παρ' Ὁμήρ. οὐσ. **λάιγξ** (***λαϝάσ - ιγξ** ἢ ἴσως ***λάϝ - ιγξ**, ἐκ τοῦ ***λᾰϝᾰς** τὸ καὶ ὁ) γεν. **λάιγγος**, προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν τύπου ***λαϝασ-ιν- - ικὸς** ἢ ***λαϝ - ιν - ικός**, ἐξ οὗ ***λαῖν - κὸς *λάιν - κ - ς λάιγξ** (=*«ὅμοιος λίθῳ», μικρὸς λίθος, χαλίκι)· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει κατὰ μείζονα λόγον εἶναι δυνατὸς καὶ ὁ σχηματισμὸς τύπου ***λᾰϝ - ᾰ-κὸς *λᾱ - κὸς** (=*«ὅμοιος λίθῳ, σκληρός, πετρώδης»· πρβλ.* **κλὰξ λάξ, «ληκῆσαι, λακῆσαι·** *πατᾶξαι*» Ἡσύχ., **κλάβαξ** =*«λίθινος ?» ὀχετός, αὖλαξ, —ἴσως καὶ **Λακε - δαίμων Λάκων**), ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ ἀρνητ. ***mē μὴ** καὶ Δωρ. (Ἡλ.) **μὰ** ἀποδίδει τὸ σύνθετον ***με - ϝλαϝ - α - κὸς *με - λαϝ -α - κὸς** (πρβλ. **μάλβαξ** = μαλάχη, Λατ. **malva** = μαλάχη ***molvis mollis** = μαλακός, **μυλαβρὶς** = σίλφη ἡ μαλακή), καὶ **ἀκολούθως μαλακὸς** (=«**μὴ λίθινος**», μαλακὸς *κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ* **λίθινος σκληρὸς** // ἥσυχος, πρᾷος, ἀμελής), ἀλλὰ καὶ **μέλλαξ** (=*«**μὴ λίθινος**, μαλακός, ἁπαλός, τρυφερὸς» νεανίας) [69] ἢ **μέλαξ** (πρβλ. «**μέλακες**· *νεώτεροι*» Ἡσύχ.) **μῖλαξ**· ἐκ τοῦ **μέλλαξ** ἐσχηματίσθη προφανῶς κατ' ἐναλλαγὴν τῶν ὑγρῶν καὶ τὸ συνώνυμον **μεῖραξ**, ἡ (=κοράσιον, νεᾶνις)· πρβλ. Δωρ. **μελλείρην**, τὰ τοῦ Ἡσυχ. «**μαλκόν**· *μαλακὸν*» καὶ «**μαλκενὶς**· *ἡ παρθένος. Κρῆτες*», Λατ. **mulier** (=γυνή).

Ἐκ παραλλήλου τὸ Ὁμηρ. ἐπίθ. **λίθαξ** γεν. -ακος (<***λιθ - ακός**· = πέτρινος, σκληρός, ὀξὺς) μετὰ τοῦ μορίου ***mē** συνετέθη εἰς τὸν τύπον ***με - λῐ̆θ - ακὸς** (κανονικῶς ***μὲ - λῐ̆θακος**, ἀλλ' ὁ νόμος τῆς τρισυλλαβίας φαίνεται ὅτι ἐπέδρασεν ἀρνητικῶς διὰ διττοῦ καθ' ὑπόθεσιν τονισμοῦ ***μὲ - λιθακὸς** κατὰ συνεκφορὰν τῶν συνθετικῶν μερῶν, ὡς συνέβη ἄλλωστε καὶ εἰς τὸ ***μὲ - ϝλαϝακὸς**· πρβλ. Αἰολ. **μόλθακος**)· ἐξ αὐτοῦ κατὰ συγκοπὴν ***μελθακὸς** καὶ διὰ προληπτικῆς ἀφομοιώσεως, ὡς λ.χ. Ἐκάδημος>Ἀκάδημος (πρβλ. καὶ τὸ Ἡλ. **μὰ** ἐν σχέσει πρὸς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Δωρ. διάλεκτος ἵσταται ἐγγύτερον πρὸς τὴν Ἰαπετικήν), **μαλθακὸς**· καὶ οὕτω ἐξιχνιάζεται ἡ παρουσία τοῦ **θ**, θεωρουμένου ὡς ἐπενθήματος, εἰς τὸ ὁμόρριζον καὶ συνώνυμον **μαλακός** [70].

2. μάλευρον ἄλευρον

Τὸ τοῦ Ἡσυχ. «**λεῖον**· *ὁ σῖτος. ἢ ὁμαλόν*», ὡς καὶ ἡ παρ' Εὐρ. χρῆσις τοῦ ἐπιθ. **λευρὸς** ἐπὶ τῆς **ψαμάθου** (ἐν Ἑκ. 700: «*ἐν ψαμάθῳ λευρᾷ*»), πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ ἀνάλογος ὁμοιότης τοῦ «ἀπηλοημένου» σίτου, στίλβοντος τρόπον τινὰ δίκην θαλασσίας ἄμμου, εἶναι καταφανής, — ἐπιβάλλουν, καθ' ὅτι ἀρκούντως ἐδείχθη ἡ συνθετικὴ ἱκανότης τοῦ ἀρνητ. ***mē**, τὴν ἐτυμολογικὴν σύνδεσιν τοῦ οὐσ.

---

69) Πρβλ. τὸ τῆς Ποντ. **χάταλον**, τὸ (=παιδί) «*ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐπίθ.* **ἀταλὸς**=ἁπαλός, τρυφερός, *καὶ τὸ Τουρκ. δεικτικὸν μόρ. ha . . .*»· βλ. Ἀνθ. Α. Παπαδοπούλου : Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Ποντικῆς Διαλέκτου, τ. Β', ἐν Ἀθήναις 1961, σ. 503.

70) Κατὰ ταῦτα τὸ λεγόμενον ἐν τῷ Λεξ. Liddell - Scott - Κωνσταντινίδου (Ἀθῆναι 1907, τ. Γ', σ. 3 ἐν τῇ λέξει **λᾶας**) : «*σχέσις ἐτυμολογικὴ πρὸς τὸ λίθ-ος φαίνεται ἀδύνατος*», δὲν εἶναι ἀληθὲς (πρβλ. καὶ τὰ ἐν Κεφ. Γ', 3 τῆς παρούσης μελέτης).

μάλευρον[71] πρὸς τὸ Ὁμηρ. ἐπίθ. **λευρὸς** (= **λεῖος**, ὁμαλός, ἐστιλβωμένος).

Τὸ **μάλευρον** δηλονότι προέκυψεν ἐξ ἀρχικοῦ τύπου ***μέλευρον**, ὡς δεικνύει τὸ Μυκην. συνώνυμον **me - re - u - ro**, τὸ ὁποῖον προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν ἐπιθ. ***re - u - ro λευρὸς** παρὰ τῷ **re - u - ko λευκός**, γενομένου οὐσ. κατὰ μετάστασιν ἐξ ἀντιστοίχου ἐπιθ. ***μέλευρος**[72] (= *«**μὴ λευρός, μὴ λεῖος**») ἐν συνεκφορᾷ προφανῶς μετὰ τοῦ οὐσ. **σῖτος**, ἤτοι ***μέλευρα σῖτα** καὶ ἐν τῇ Μυκην. **me - re - u - ro si - to - ko - wo** (= *«ἀποφλοιωμένος σῖτος», ἀληλεσμένος σῖτος)· ἐκ τοῦ τύπου **me - re - u - ro** ***μέλευρον** κατὰ μετάπτωσιν (ἤτοι : ***τοῦ μελεύρου** ***μλεύρου ἀλεύρου**) ἐσχηματίσθη καὶ ὁ παράλληλος τύπος **ἄλευρον**, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν ὁποῖον φαίνεται ὅτι διεμορφώθη τὸ ἀρχικῶς ***μέλευρον** εἰς **μάλευρον**. Ἐκ τοῦ **ἄλευρον** ἐν συνεχείᾳ παρήχθη καὶ τὸ **ρ**. ***ἀλέϝ - ω *ἀλεί - ω ἀλέω**, καὶ ἀκολούθως ἐκ τοῦ **ἀλέω** (ἀλε-τὸς ἀλη-τός) : ***ἀλέ-τ-ω ἀλέθω ἀλήθω**.

Ἐπίσης ἐξ ἑνὸς ἐκτενεστέρου πιθανῶς τοῦ **μέ-λευρος** τύπου : **με - λεϝ - αρὸς** ***με - λεϝ - αρτὸς** (πρβλ. **ἄρτος ἀραρίσκω**) προέκυψεν ἴσως τὸ Ὁμηρ. ***ἄλειαρ**, τὸ (***μέλεϝαρτ-**?), πληθ. ***μελέϝαρτα**, κατὰ μετάπτωσιν (τῶν ***μελεϝάρτων** ***μλεϝάρτων** ***ἀλεϝάρτων**) καὶ διὰ συγχρόνου ἀνομοιωτικῆς ἀποβολῆς τοῦ β' ὑγροῦ (? πρβλ. ***δρύφρακτος δρύφακτος**, θρέπτρα θρέπτα): ***ἀλέϝατα ἀλείατα** (= ἄλευρον ἐκ σίτου κυρίως)[73].

Ἐξ ἄλλου διὰ τοῦ ***μέλευρον** καὶ κατ' ἐπίδρασιν πιθανώτατα τοῦ **λᾶας** (πρβλ. **λίθαξ**) ἐσχηματίσθη τὸ οὐσ. ***μέϝλαϝ-αξ μύλαξ** (= μυλόπετρα· πρβλ. **μυλαβ-ρ-ίς**), ἐξ αὐτοῦ δέ : **μύλη** (= χειρόμυλος), ***μυλη - ορτὸς μυλωθρὸς** (= *«ὁ κινῶν τὸν μύλον», μυλωνᾶς· πρβλ. **ὀρθὸς νωθρὸς**), ***μύλ - jω μύλλω**, καὶ τὰ λοιπὰ παράγωγα· πρβλ. Λατ. **molo** (= ἀλέθω).

3. μέλεος ἠλεὸς

Τὸ Ὁμηρ. ἐπίθ. **λεῖος** (= ὁμαλὸς τὴν ἀφήν, ἐστιλβωμένος· πρβλ. **λέπ - ω λέπ - ος λεπ - ὶς λέπ - υρον λεπ - τὸς λεπ - ιδ - ω - τὸς λοπ - ός**, Λατ. **lēv - is lep - or**) διὰ τῆς προσλήψεως τοῦ μορίου ***mē** μετασχηματίζεται εἰς τὸ σύνθετον ***μέ - λεϝ - ος μέλεος** (= *«**μὴ λεῖος, ἄξεστος**, ἀπελέκητος, ἀκαλλιέργητος, βραδύνους», καὶ κατὰ συνέπειαν: «ἀργός, ἄχρηστος, ἀδιάφορος, ἀνωφελής, ἄκαρπος, μάταιος, δυστυχής, ἄθλιος»)· πρβλ. «**ἄνθρωπος ἀγράμματος, ξύλον ἀπελέκητον**» (ἔνθα: ἀπελέκητος = ἄχρηστος), Λατ. **malus** (= κακός, φαῦλος, ἄκαρπος, δυστυχής).

Ἐκ τοῦ **μέλεος** ἐκ παραλλήλου διὰ μετακινήσεως τοῦ τόνου ἔχομεν : ***μελεὸς** ***μλεὸς ἀλεὸς** (πρβλ. «**ἀλειός· πένης**» Ἡσύχ. καὶ **λεῖος**) καὶ **ἠλεὸς** (= ἄφρων, ἠλίθιος, μάταιος, μωρός)· πρβλ. Λατ. **ullus** (= οὐδείς). Τὴν σχέσιν ταύτην ἐνισχύουν ἀναμφισβητήτως τὰ παράλληλα σύνθετα **μελεόφρων** (= ὁ μέλεα, *λύπης ἄξια* φρονῶν, δυστυχὴς) καὶ **ἀλεόφρων** (= **ὁ φρένας ἠλεός**, παράφρων, ἠλίθιος), ὡς καὶ αἱ ἰσοδύναμοι χρήσεις: **ὦ μέλε** (ἐκ τοῦ **ὦ *μέλεε**)[74], **ὦ μέλεοι** (ἐν χρησμῷ παρ' Ἡροδ. 7. 140) καὶ τὰ τοῦ Ὁμήρ. **φρένας ἠλεέ, φρένας ἠλέ**[75]· πρβλ. **ὦ τᾶν**

---

71) Ἀλκ. 70 : «*μίγδα μάλευρον*», Θεοκρ. 15. 116 : «*ἄνθεα μίσγοισαι λευκῷ παντοῖα μαλεύρῳ*».

72) Διὰ τὴν παράβασιν τοῦ νόμου τῆς τρισυλλαβίας πρβλ. **ἄνθρωπος, ἄκρητος**, κλπ.

73) Ὁμήρ. υ 108 : «*γυναῖκες / ἄλφιτα τεύχουσαι καὶ ἀλείατα*».

74) Βλ. P. Kretschmer ἐν «Glotta» 6 (1914), σ. 297.

75) P. Kretschmer, ἔνθ' ἀνωτ.

ἢ ὦ τὰν (ἐκ τοῦ ὦ τάλαν)[76] καὶ τὰ τῆς ὁμιλουμένης: **μωρὲ μπρὲ βρὲ ὠρὲ ρέ** Πᾶσαι αἱ χρήσεις αὗται δύνανται νὰ ἑρμηνευθοῦν ψυχολογικῶς κατὰ τὸ ἀξίωμα· **res sacra miser**[77], καθ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος πρὸ τῆς μειονεκτικότητος καὶ τῆς δυστυχίας τῶν ἄλλων, κυριαρχούμενος φύσει ὑπὸ συναισθημάτων ἀσφαλείας καὶ ὑπεροχῆς, λαμβάνει ἔναντι αὐτῶν θετικῶς μὲν τὸ τόσον ὀχληρὸν εἰς τοὺς ὑπερηφάνους καὶ τοὺς νοήμονας προστατευτικὸν ὕφος, ἀρνητικῶς δὲ στάσιν ὑβριστικήν[78].

4. ἠλίθιος

Εἶναι ἀπολύτως βέβαιον ὅτι αἱ ἔννοιαι «**πυκνός, συμπαγὴς κατὰ τὴν σύστασιν, στερεός, βαρὺς**» καὶ «**σώφρων, συνετὸς**» εἶναι ἐπαλλάσσουσαι κατὰ τὸ πλάτος καὶ σχεδὸν ἰσοδύναμοι κατὰ τὸ βάθος· τοῦτο δὲ ἀποδεικνύουν ἀναμφιβόλως αἱ παρ' ἀρχαίοις χρήσεις τοῦ ἐπιθ. **πυκνός**, καὶ ὡρισμένως αἱ ἐξῆς παρ' Ὁμήρῳ: *πυκινὴ βουλὴ* Β 55 (καὶ *πυκνὴ βουλὴ* Πίνδ. Ἰσθμ. 7, 11), *μήδεα πυκνὰ* Γ 202 καὶ 208, *πυκινὰ φρεσὶ μήδ' ἔχοντες* Ω 282, *πυκιμηδὴς* α 438, *Διὸς πυκινὸς νόος* Ο 461 (καὶ *πυκνὴ διάνοια* Πλάτ. Πολιτ. 568 α), *φρένες πευκάλιμαι* Θ 366, Ξ 165, Ο 81 καὶ Υ 35 (πρβλ. **πεύκη, πύξ, πυγμή, πυκινός**, Λατ. **pugna**), *πυκιναὶ φρένες* Ξ 294 (καὶ *πυκνὴ φρὴν* Εὐρ. Ἰφ. Αὐλ. 67), *πυκινὰ φρονέων* ι 445 (καὶ *πυκινόφρων βουλὴ* Ὕμν. Ὁμηρ. εἰς Ἑρμ. 538), κ.π.ἄ.

Οὕτω κατὰ τὰ ἀνωτέρω τὸ Ὁμηρ. ἐπίθ. **λίθεος**, ἀλλὰ καὶ **λίθιος** ἐν ἐπιγρ. Λαρίσης («*λιθίας στάλλας δύας*» = λιθίνας στήλας δύο), πλὴν τῆς κατὰ κυριολεξίαν σημασίας «**λίθινος, πέτρινος**», φαίνεται ὅτι εἶχε κατὰ λογικὴν ἀναγκαιότητα καὶ τὴν μεταφορικὴν σημασίαν *«**συμπαγής, πυκνός, βαρὺς** // σώφρων, συνετός»· πρβλ. τὰ τοῦ Ἡσυχ. «**λευρᾶς σωφροσύνης**· *τελείας*» καὶ «**λανὸν κῆρ**· *σοφωτάτη ψυχή*». Κατὰ συνέπειαν δέον ὅπως θεωρηθῇ πλέον ἢ ἀσφαλὴς ὁ σχηματισμὸς τοῦ συνθέτου ***με - λίθεος** ***μελίθιος**, ἐξ οὗ κατὰ μετάπτωσιν (**τοῦ *μελιθίου μλιθίου ἀλιθίου**) προέκυψεν ὁ τύπος **ἀλίθιος** (ἐν τῇ Δωρ.) καὶ **ἠλίθιος** (= *«**μὴ λίθινος**», μάταιος, ἀνόητος, μωρός)· πρβλ. **μαλακὸς βλὰξ** (= νωθρός, μωρός, ἠλίθιος).

5. μέλισσα

Τὸ παρ' Ὁμήρ. ἐπίθ. **λισσός**[79], παράγωγον ἐξάπαντος τοῦ συνωνύμου **λιτὸς** (= λεῖος, ἁπλοῦς, ἀφελής, φυσικός, μὴ κατειργασμένος, ἀκαλλώπιστος) εἴτε ἀπ' εὐθείας προσλήψει τοῦ προσφύμ. **-jo-** (***λιτ - jò - ς λισσὸς**) εἴτε, κατὰ τὸν Frisk, δι' ἑνὸς ὑποθετικοῦ τύπου θηλ. γένους ***λῖτ - ja *λῖσσα**, εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ἀποτελεῖ τὸ πρωτότυπον, ἐκ τοῦ ὁποίου διὰ συνθέσεως μετὰ τοῦ ἀρνητ. ***mē** προέκυψε τὸ οὐσ. **μέλισσα** Ἀττ. **μέλιττα** (= *«**μὴ λιτοδίαιτος**, μὴ ἁδρανής, πολυπράγμων, δραστηρία, ἐπιμελής»).

Περὶ τοῦ ἀληθοῦς τῆς τοιαύτης ἐτυμολογίας, πλὴν τῆς φθογγικῆς καὶ σημασιολογικῆς ἐναρμονίσεως, μαρτυρεῖ ἐνδεχομένως καὶ τὸ ὄντως παράγωγον[80] οὐσ.

---

76) Βλ. E. Schwyzer : Griechische Grammatik, τόμ. Α' (München 1939), σ. 547.

77) Παρὰ Σενέκ. Epigr. 4.

78) Πρβλ. «*πέφυκε γὰρ καὶ ἄλλως ἄνθρωπος τὸ μὲν θεραπεῦον ὑπερφρονεῖν, τὸ δὲ μὴ ὑπεῖκον θαυμάζειν*». Θουκ. 3. 39, 5.

79) Ἐν μόνῃ τῇ Ὀδυσ. καὶ κατὰ γένος θηλ. : **λισσὴ πέτρη**· πρβλ. **λὶς πέτρη, λισσάς**.

80) Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἄποψιν θεωρεῖται λέξις πρωτότυπος, ἐκ τῆς ὁποίας παρήχθη τὸ οὐσ. **μέλισσα (*μέλιτ-ja)**.

μέλι, τὸ (***μέλιτ -** · πρβλ. τὸ τοῦ Ἡσυχ. «**μελιτόν**· *κηρίον. ἢ τὸ ἐφθὸν γλεῦκος*») γεν. **μέλιτ - τος**, ὡς καὶ τὸ ἐκ τῆς Ἑλλην. δάνειον[81] τῆς Λατ. **mel** γεν. **mellis** (***μέ - Fλιτ - ς**? πρβλ. **λὶς γλιττὸν μέλλαξ μεταλλάω**).

Ἐν σχέσει πρὸς τὸ Ὁμηρ. ἐπίθ. **μείλιχος**, Αἰολ. (Λεσβ.) **μέλλιχος**, ἐξ οὗ τὰ παράγωγα **μειλίχιος** (Κρητ. **μηλίχιος**) καὶ **μειλίσσω**, πρόκειται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα περὶ ὑποκορισμοῦ τοῦ οὐσ. **μέλι**, γενομένου βραδύτερον ἐπιθέτου· πρβλ. **πῦρ πυρσὸς πυρρὸς πύρριχος πυρρίχιος**.

6. μάκαρ μακρὸς

Ἡ σημασία τοῦ οὐσ. **κήρ**, ἡ (γεν. **κηρός**), ἀλλὰ καὶ ***κάρ**, γεν. **καρός**[82], ὡς δεικνύει ἡ παρ' Ὁμήρ. χρῆσις, ταυτίζεται πρὸς τὴν ἔννοιαν «**φόνος, βίαιος θάνατος**» (πρβλ. Β 352, Ε 6: 2, Λ 360, β 165 καὶ 283, δ 273), καὶ κατ' ἀκολουθίαν «**ἡ ἀναπόδραστος μοῖρα τοῦ θανάτου**» (πρβλ. Β 834, Λ 332, Ι 411, Φ 548, λ 171 καὶ 398, ξ 207), ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ κατὰ προσωποποίησιν «**θεὰ τοῦ θανάτου**» (πρβλ. «*ὀλοὴ Κήρ*» Σ 535)· ἀλλὰ κατὰ κυριολεξίαν — καὶ εὐρυτέρα — σημασία τοῦ οὐσιαστικοῦ δέον ὅπως θεωρηθῇ ἡ ἔννοια «**κάρσις, καταστροφή, ὄλεθρος, ἀφανισμός, φθορά**», διότι βεβαιότατα ἡ λέξις **κὴρ** εἶναι ῥιζικὴ παράγωγος τοῦ ῥ. **κείρω** (***κέρ - jω** ***κερ-** καὶ κατὰ μετάπτωσιν ***καρ-**) = «**ἀποκόπτω, καταστρέφω, ἀφανίζω, κατατρώγω**»[83]· πρβλ. **καρτὸς ἄκαρτος καιρὸς** (***καρ - jὸς** = *«ὁ καταστρέφων, ἀφανίζων, κατατρώγων· ἀλλὰ καί: ὁ ἀενάως φθειρόμενος»· πρβλ. τὴν χρῆσιν **πανδαμάτωρ χρόνος**) **ἀκέραιος κόρος**.

Οὕτω κατὰ τὰ ἀνωτέρω οἱαδήποτε σημασία τοῦ οὐσ. ***κὰρ κὴρ**[84] ἐναρμονίζεται ἀπολύτως πρὸς τὴν ἀντιφατικὴν τοιαύτην τοῦ ὀνόμ. **μάκαρ**, συντεθειμένου ἀναμφισβητήτως ἐκ τοῦ ἄρνητ. ***me** καὶ τοῦ ἐν λόγῳ οὐσιαστικοῦ[85]· ἤτοι ἐξ ἀρχικοῦ τύπου ***μὲ - καρος** (πρβλ. **ἐπίκηρος** = φθαρτός, ὑποκείμενος εἰς θάνατον) προέκυψε κατὰ προληπτικὴν ἀφομοίωσιν τὸ ἐπίθ. **μάκαρος** (ἐν ἐπιγρ.), ἐξ οὗ ἀκολούθως τὰ **μάκαρς** (Αἰολ.), **μάκαρ**, ἀλλὰ καὶ **μακαρτὸς** (πρβλ. **κείρω καρτὸς** = ὁ δυνάμενος νὰ κοπῇ, κεκαρμένος), ὑπὸ τὴν βασικὴν ἔννοιαν «**ἄφθαρτος, ἀθά-**

---

81) Τοῦτο καθίσταται ἀναμφισβήτητον ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν ὑπάρχει φθογγικῶς ἀντίστοιχος πρὸς τὸ **μέλισσα** λέξις τῆς Λατ. (πρβλ. Λατ. **apis**, Ἑλλ. **ἐμπίς**).

82) Πρβλ. Ὁμήρ. Ι 378 «*τίω δέ μιν ἐν καρὸς αἴσῃ*», ἔνθα ὁ σχολ. Β λέγει: «*Λυσανίδης δὲ ὁ Κυρηναῖος καὶ Ἀριστοφάνης καὶ Ἀρίσταρχος ἐν κηρὸς μοίρᾳ φασὶ λέγειν τὸν ποιητήν. Δωρικῶς μεταβαλόντα τὸ ῆ εἰς ᾱ*», ὁ δὲ ADV: «*ἡ διπλῆ, ὅτι συνέσταλται Ἰακῶς ἐν καρὸς ἀντὶ τοῦ ἐν κηρός· ὅμοια γάρ ἐστι τῷ, ἴσον γάρ σφισι πᾶσιν ἀπήχθετο κηρὶ μελαίνῃ*» (Γ 454· πρβλ. Ι 300 καὶ 312)· ὡσαύτως ὁ Ἀπολλών. Λεξ. καὶ ὁ Ἡσύχ.: «**καρὸς αἴσῃ**· *καρὸς μοίρᾳ*, οἷον θανάτου μοίρᾳ».

83) Πρβλ. «*ἐκείρετε πολλὰ καὶ ἐσθλὰ / κτήματ' ἐμὰ*» β 312, «*κτήματα κείροντες καὶ ἀτιμάζοντες ἄκοιτιν*» ω 459.

84) Πρβλ. καὶ τὰ παρ' Ἡσυχ. «**κάρ**. *θάνατος. φθεῖρ. πρόβατον. γένος Καρικόν*», «**καρός**· *κωφός. οἱ δὲ σκοτόδινος. βόσκημα. ἐγκέφαλος. ὠνή. καιρός. ἢ φθορά*»., «**καριῶσαι**· *ἀποκτεῖναι*» (πρβλ τὸ τῆς ὁμιλουμένης: **θὰ σὲ καρυδώσω** = θὰ σὲ στραγγαλίσω, κατ' ἐπίδρασιν προφανῶς τοῦ οὐσ. **καρύδι** = «κάρυον // ἡ ἀκρολοφία τοῦ λάρυγγος»), «**ἐκαρίωσας**· *ἀπέκτεινας*».

85) Εἶναι ὅλως παράδοξον τὸ γεγονὸς ὅτι οὐδεμιᾶς ἠξιώθη προσοχῆς οὐδὲ κἂν μνημονευόμενον ὑπὸ τῶν ἐτυμολόγων τὸ ἐν Ε. Μ. 573. 47 προσφυέστατα λεγόμενον: «*μάκαρες, οἱ μὴ πεπτωκότες ὑπὸ κῆρα· οἱ δὲ μακαρῖται, οἱ ἀποθανόντες, οἱ ἤδη τὸ μῆκος ἐπιλαμβανόμενοι, οἱ μήκιστοι· ὅθεν καὶ μακραίων, ὁ τύμβος ὁ ἐς μακράν*»· βλ. καὶ Ἐτυμ. Γουδ. **101, 16 καὶ 105, 20**.

νατος, μὴ ὑποκείμενος εἰς τὴν μοῖραν τοῦ θανάτου», κυριολεκτουμένην ἐν ἀρχῇ μὲν περὶ τῶν **ἀθανάτων θεῶν**, ἀκολούθως δὲ κατὰ συνεκδοχὴν καὶ ἐπὶ τῶν «**μακαρίων, εὐδαιμόνων, εὐτυχῶν** καὶ **μακροβίων**» ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν **τεθνεώτων** κατ' εὐφημισμὸν (**μακάριος μακαρίτης**).

Ὡσαύτως ἐκ τοῦ τύπου **μάκαρος** διὰ μετακινήσεως τοῦ τόνου καὶ κατὰ συγκοπὴν ἐσχηματίσθη καὶ τὸ ἐπίθ. **μακρὸς**[86] (=*«**μὴ κεκαρμένος, ἀκέραιος**, μακρόβιος», μακρὸς κατὰ χρόνον ἢ τόπον, ἐκτεταμένος, ὑψηλός, μέγας, πολύς)· πρβλ. **μακάρων νῆσοι.**

Ἐκ τοῦ ἐπιθ. **μακρός**, θεωρηθέντος τοῦ **-ρο-** ὡς παραγωγικοῦ προσφύματος, ἐσχηματίσθησαν προσέτι ἀναλογικῶς κατ' ἀντίστροφον παραγωγὴν καὶ τὰ **μᾶκος μῆκος, μακεδνὸς μηκεδανός, Μακεδών, μηκύνω** κ.λ.π., ἴσως δὲ καὶ ***Μακᾶναι Μυκῆναι** (πρβλ. **μύλαξ, μυλαβρίς**).

7. μάργος

Τὸ παρ' Ὁμήρῳ οὐσ. **ἄργυρος**, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἀντιστοίχου συνωνύμου τῆς Λατ. **argentum**—δανείου πιθανώτατα ἐξ ἑνὸς ἀδήλου τύπου τῆς Ἑλλην. ***ἀρί-γεν - τον** ***ἀρί - γα - τον** καὶ κατὰ συμφυρμὸν ***ἀρί - γε - τον** (πρβλ. **Ταῦ - γε - τος**), τοῦτο δὲ δεικνύουν τὰ Ὁμηρ. **ἀργὴς** γεν. **ἀργῆτος** (πρβλ. «*ἀργέτι δημῷ*» Λ 818, «*ἀργέτα δημὸν*» Φ 127)[87] καὶ (τὸ Αἰολ. καὶ Δωρ. συνώνυμον ***ἀρι - γε - τ - ινὸς** ***ἀργεσ - ινὸς** ***ἀργεσνὸς**) **ἀργεννὸς**–, φαίνεται ὅτι εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ ἐπιτατ. μορίου ***ἀρῐ̆** - καὶ τοῦ ῥ. ***γένω γίγνομαι** ὑπὸ τὸν ἀρχικὸν τύπον ***ἀρῐ̆ - γα - ρὸς**[88], ἐξ οὗ ***ἀργαρὸς** καὶ ὡς οὐσ. ***ἄργαρος ἄργυρος** (=*«**λίαν γνήσιος**, ἀμιγής, καθαρός»)· πρβλ. ***ἀρί - χαλκος**[89] καὶ κατ' ἐπίδρασιν τοῦ ἄρθρου (**ὁ**) **ὀρίχαλκος** (ἐν ἐπιγρ.) καὶ ἀκολούθως κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἐκ τοῦ **ὄρος** συνθέτων (***ὀρει -) ὀρείχαλκος** (=*«**λίαν καθαρὸς χαλκὸς**»)[90].

---

86) Βλ. G. Curtius : Grundzüge der griech. Etymol., 4. Aufl., Leipzig 1873, σ. 161 (90).

87) Ἤτοι : ***ἀρί-γε-τος** ***ἀρῐ̆-γετὸς** ***ἀργετὸς** ***ἄργετος** ***ἄργετ ς** ***ἄργης** καὶ κατ' ἀναλογίαν πρός τὸ ὁμόρριζον καὶ ὁμόσημον **ἀργὸς** ἐγένετο **ἀργὴς** (=ἀπαστράπτων, λευκός, ζωηρός)· πρβλ. **ἐναργής**.

88) Πρβλ. τὸ Μεσν. καὶ Νεώτ. Ἑλλην. **γάργαρος** (=καθαρός, διαυγής, κρυστάλλινος· *ἐπὶ τοῦ ὕδατος*), παράγωγον πιθανῶς ἐξ ἑνὸς ἐπιθ. ***γα-ρὸ ς** δι' ἀναδιπλώσεως τοῦ θέματος, ὡς λ.χ **μάρμαρον κάρχαρος** κλπ.

89) Προφανῶς τὸ οὐσ. **χαλκὸς** ἐκ τοῦ ***χαλϝ-ικός**, τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ ***ϝλᾰϝ-ῐ̆ς λᾶας**, ἤτοι ***ϝλᾰϝ-** καὶ ἀκολούθως : α) ***γλᾰϝ-** (πρβλ. **γλαυ--κός, γλάγ-ος**=γάλα Ὁμηρ., Λατ. ***glac-t-is lac**), β) ***κλᾰϝ-** (πρβλ. **κλάγ-ος**=«*γάλα. Κρῆτες*» Ἡσύχ., ***κλὰξ λάξ**), γ) ***γαλϝ-** (πρβλ. ***γαλ(α)κ-τὸς γάλα, γαλ-α-νὸς γαλήνη, γάλ-α-ξ, *galv-us** — *«σκληρός, τραχύς» **Gall-us**), δ) ***καλϝ-** (πρβλ. **κάλ-ος κάλ-ως**, Λατ. **calv us** = *«λεῖος, πετρώδης», μαδαρός, φαλακρός, **cal-x**=χάλιξ // πτέρνα), καὶ ε) ***χαλϝ** , ἐξ οὗ καὶ ***χαλϝ-ϝὸς** ***χαλυ-βὸ-ς** [*] **χάλυβος** (πρβλ. Αἰσχ. Ἐπ. Θ. 729 **Χάλυβος**) ***χάλυβ ς χάλυψ** γεν. **χάλυβος** (πρβλ. ***μέ-λαϝ-ϝο-ς μόλυβος, μολυβδικὸς μολύβδινος** καὶ **χαλυβδικὸς χαλύβδινος**). Ἐκ τοῦ ***χαλϝ-ῐ̆κός**, ἀφ' ἑνὸς **χαλκὸς** καὶ ἀφ' ἑτέρου ***χάλϝ-ικος** ***χάλϝικ-ς χάλιξ** γεν. **χάλικος**· πρβλ. ***λᾶϝ-ᾰς λᾶγ ᾰ̆-ρός, λέπ-ᾰς** Λατ. **lăp-ĭs lăp-ĭ-ρός**, καὶ **χᾰλ-ιξ χᾰλ-ᾰρός**, ἔνθα ἡ σημασία τῶν ἐπιθέτων κατ' εὐφημισμὸν ἤ, μᾶλλον πιθανόν, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τά : **λευκὸς** (= ἀσθενικός, γυναικώδης) **γάλα γαλανός**. Πρβλ. ὡσαύτως **ϝάλλος**, Λατ. **vallus**, **ᾰ̓λίσκομαι**.

90) Τὸ Γερμ. **Bergmessing** [ἐσχηματίσθη ἀναντιλέκτως κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Ἑλλην. **ὀρείχαλκος**, καθ' ὅσον καὶ τὸ ἁπλοῦν **Messing** δηλοῖ τὸ αὐτὸ **(Bronze)** καὶ ὄχι τὸν κοινὸν χαλκὸν **(Kupfer)**.

Ἐκ τοῦ **ἄργυρος** ἐν συνεχείᾳ προέκυψε τὸ ἐπίθ. **ἀργός**, ἤτοι : ***ἀργῦρὸς *ἀργ - ρὸς** καὶ κατ' ἀνομοιωτικὴν ἀποβολὴν τοῦ β' **ρ ἀργὸς** (=«λαμπρός, στιλπνός, λευκός», καὶ κατὰ συνεκδοχὴν — πρβλ. **ἀστραπιαῖος**—, «εὐκίνητος, ταχύς, ζωηρός)· πρβλ. Ἄργος (ὁ πιστὸς κύων τοῦ Ὀδυσ.), Ἀργὼ Ἀργοναῦται, τὰ Λατ. **arguo** (= *«διαλευκαίνω, σαφηνίζω», ἐλέγχω) καὶ **argutus** (= εὐκίνητος, ὀξύς, ὀξύνους, συνετός), ὡς καὶ τὰ παρ' Ὁμήρ. σύνθετα: **ἀργικέραυνος** (= ὁ ἐξακοντίζων **ἀπαστράπτοντας καὶ *ὠκυπετεῖς κεραυνούς**), **ἀργιόδους** (= ὁ ἔχων λευκοὺς ὀδόντας), **ἀργίπους** (= ταχύπους), **Πόδαργος** (ὄν. ἵππ. Ἕκτ. καὶ Μενελάου), ἴσως δὲ καὶ **ἄγρα** (= τὸ συλλαμβάνειν «δι' **ἀργῶν**, ταχυπόδων, θηρευτικῶν **κυνῶν**, ἐν ὑπαίθρῳ, εἰς τοὺς **ἀγροὺς**») [91], **ἀγρεύω ἀγρέω, ἀγρὸς ἄγριος.**

Οὕτω ἐν σημασιολογικῇ συναρτήσει πρὸς πάντα τὰ ἀνωτέρω, καθίσταται ἀναγκαῖος ὁ σχηματισμὸς ***μέ- αργος** [92] ***μᾶργος μάργος** (=*«**μὴ στίλβων, μὴ ἐναργής**, σκοτεινός, συγκεχυμένος // νωθρός, βραδύς», ἐμμανής, μαινόμενος, παράφρων // λαί - **μαργος**, γαστρί - **μαργος**, ἄπληστος, ἀκόρεστος, λάγνος, ἀσελγής, αἰσχρός, μωρός, ἀνόητος)· πρβλ. τὰ τοῦ Ἡσυχ. Αἰολ. «**μόργος· ἄπληστος**» (ἐν σημασιολογικῷ συσχετισμῷ πρὸς τὸ **μολοβρὸς** = μέλας, σκοτεινός, βρωμερός, ἄπληστος), «**μέργιζε· ἀθρόως ἔσθιε**», καὶ τὸ Μεσν. καὶ Νεώτ. **μοῦργος** (= μεγαλόσωμος ποιμενικὸς κύων, μολοσσός, ἰδίᾳ ὁ σκοτεινοῦ χρώματος // δυσειδὴς καὶ ἀγροῖκος ἄνθρωπος), προελθὸν ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ ὡς ἄνω Αἰολ. **μόργος** (γεν. **μόργου** > **μούργου, ὁ μοῦργος**).

Τὴν ἄποψιν ταύτην στηρίζει προσέτι καὶ ὁ παράλληλος σχηματισμὸς τοῦ θηλ. **ἡ μάργος** (ἐν Αἰσχ. Εὐμ. 67 «*τάσδε τὰς μάργους*»), γεγονὸς τὸ ὁποῖον πείθει περὶ τοῦ συνθέτου τῆς λέξεως, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ Λατ. **niger**, συντεθειμένον πιθανῶς ἐκ τοῦ στερητ. ***ne** καὶ ἑνὸς ἀδήλου ἐπιθ. ***arger** (πρβλ. **arguo, argilla** = ἄργιλλος), ἤτοι ***ne - arger *nerger *nirger niger** (= μέλας, λυγρός, ἀπαίσιος)· πρβλ. Σανσκρ. **nilah** (= βαθύχρους, σκοῦρος).

8. μ έ λ λ ω

Τὰ συνώνυμα **μέλω (ἐ)θέλω βούλομαι** (πρβλ. Λατ. **volo malo nolo**), ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ὅλης δομῆς **τῶν** λέξεων ἐν συσχετισμῷ, φαίνεται ὅτι εἶναι σύνθετα· καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὡς β' συνθετικὸν ὑπολανθάνει ἀσφαλῶς τὸ ἁπλοῦν ριζικὸν ῥ. **λάω λῶ** (= ἐπιθυμῶ), ἐν σχέσει δὲ πρὸς τὸ α' συνθετικὸν εἶναι δυνατὸν νὰ προταθῇ ἀνεπιφυλάκτως ὅτι ὑπόκειται ἡ προσωπικὴ ἀντωνυμία ἀντιστοίχως ἐπὶ τῶν τριῶν προσώπων κατ' ἐνικὴν αἰτιατικὴν (τῆς ἀναφορᾶς ἢ τοῦ αἰτίου, ἀναγκαστικοῦ τε καὶ τελικοῦ) [93]· ἤτοι :

α) Ἰαπ. ***mē μὲ** (= ἐμέ) μετὰ τοῦ **λάω λῶ : μέλω μέλομαι** (= *«ἐν σχέσει

---

91) Πρβλ. τὰ παρ' Ὁμήρ. «*κύνες ἀργοὶ*» **Α** 50, **Σ** 283, «*κύνες πόδας ἀργοὶ*» **Σ** 578· **β** 11, «*ἀργίποδες κύνες*» **Ω** 211.

92) Πρβλ. **Ε. Μ.** 574, 103 : «*Μάργος : Σημαίνει δὲ τὸν ἄφρονα καὶ μαινόμενον, παρὰ τὸ μὴ στερητικόν, καὶ τὸ ἔργον, ἢ τὸ ἀργὸς παρὰ τὸ ἐστερῆσθαι τι ἐργάζεσθαι χρηστόν*», Ἐτυμ. Γουδ. 97, 18 : «*μάργος, ὁ μαινόμενος, οὗ μή ἐστιν ἀρωγή· ἢ παρὰ τὸ ἐστερῆσθαι τι ἐργάζεσθαι ἀγαθόν, παρὰ τὸ μὴ καὶ τὸ ἔργον*», καὶ Σουϊδ. Λεξ. «*μάργης καὶ μάργος μαινόμενος. καὶ ὑπερμαργότερος ὁ ὑπερμαινόμενος. καὶ γαστρίμαργος ὁ περὶ τὴν γαστέρα μεμηνώς*».

93) Πρβλ, τὴν ἐκφορὰν τῶν τριτοπροσ. ρημάτων, ὡς καὶ τὸν σχηματισμὸν τῶν αὐτοπαθῶν ρημ. τῆς Γερμανικῆς.

πρὸς **ἐμέ**, κατὰ τὴν ἰδικήν μου κρίσιν, κατὰ τὴν ὑποκειμενικὴν ἀντίληψιν τοῦ λέγοντος» εἶμαι ἀντικείμενον φροντίδος ἢ σκέψεως, κινῶ τὴν φροντίδα ἢ τὴν προσοχήν τινος, ἀποτελῶ μέλημα διὰ τοὺς ἄλλους, ἐνδιαφέρονται οἱ ἄλλοι δι ἐμὲ/ /φροντίζω, ἐνδιαφέρομαι, ἐπιμελοῦμαι) καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ὡς τριτοπρόσωπον **μέλει μοι** (=κάτι εἶναι δ' ἐμὲ τὸ ἀντικείμενον τῶν σκέψεων, τῶν φροντίδων ἢ τῶν ἀνησυχιῶν μου, φροντίζω δι' αὐτό, σκέπτομαι καὶ ἀνησυχῶ δι' αὐτό).

β) Ἰαπ. ***tve** ***te** *τϝέ Δωρ. τὲ (=σὲ) μετὰ τοῦ **λάω λῶ : *τέλω θέλω,** ἀλλὰ καὶ κατ' ἀναλογίαν προφανῶς τῶν ηὐξημένων ἐπικ. τύπων (πρβλ. Ὁμηρ. *ἔθελον* Z 336, *ἐθέλεσκον* I 353, N 106, *ἐθέλησα* Σ 396, ν 341) **ἐθέλω** (=*«ἐν σχέσει πρὸς **σέ**, κατὰ τὴν ἰδικήν σου ἄποψιν, ἐξ αἰτίας σου» ἐνδιαφέρομαι ἐπιμόνως, εἶμαι πρόθυμος, ἐπιθυμῶ, ποθῶ, εὔχομαι).

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ ***τέλω θέλω** ὑφίσταται καὶ τὸ ῥ. **(*τέλ - jω ??) τέλλω τέλλομαι,** τοῦ ὁποίου ἡ σημασία κυμαίνεται μεταξὺ τῶν ἐννοιῶν :

a. «ἐντέλλομαι, ἀναθέτω, παραγγέλλω, διατάσσω, κελεύω»· πρβλ. **θέλω.**

b. «ἐνεργῶ ὥστε νὰ προκύψῃ τι (νέον), *νὰ ἐγερθῇ, νὰ ἀνατείλῃ, νὰ βλαστήσῃ* // ὑψώνω, ἀναδίδω, ἀνατέλλω *ἰδίως ἐπὶ τῶν ἀστέρων* // ἐξέρχομαι, ἐγείρομαι, ὑψώνομαι, ἀναφαίνομαι, ἐμφανίζομαι»· πρβλ. ***τλάω ἀν - τλέ - ω, θλάω θάλλω θραύω,** «τελᾶσαι· *τολμῆσαι, τλῆναι*» Ἡσύχ., **τελέθω** (=γίνομαι, εἶμαι, ὑπάρχω), Λατ. **tollo (*tovlo? *tolno).**

c. «τελῶ, ἐκτελῶ, ἐκπληρῶ, φέρω εἰς πέρας // συμπληρῶ, ἐπανέρχομαι»· πρβλ. **τελέω.**

Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο, τοῦ πολλαπλοῦ δηλονότι καὶ λογικῶς ἀσυμβιβάστου τῶν σημασιῶν τοῦ ῥ. **τέλλω τέλλομαι,** δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ ἄλλως εἰμὴ μόνον διὰ τῆς ὑποθέσεως ὅτι πλείονα τοῦ ἑνὸς θέματα συνεταυτίσθησαν φθογγικῶς εἰς τὴν μορφὴν ἑνιαίου ρήματος· πρβλ. **λέγω** κ.λ.π.

γ) Ἰαπ. ***seve *sve** *σεϝε *σϝε *ϝε (πρβλ. Κυπρ. ϝοι=**οἱ, οἱ**) ἕ καὶ Ὁμηρ. **ἑὲ** (=τὸν ἑαυτόν του ἢ της, αὐτὸν αὐτὴν αὐτό)· τοῦτο φαίνεται ὅτι ἀπέδωκε μετὰ τοῦ **λάω λῶ** δύο βασικοὺς τύπους, τοὺς κάτωθι :

a. Τὸν διὰ τῆς Ἀττ. διαλέκτου ἐπικρατήσαντα **βούλομαι (*ϝὲ - ϝλα - ομαι)**· πρβλ. Δωρ. (Κρητ. **βώλομαι,** Θεσσ. **βέλλομαι,** Βοιωτ. **βήλομαι** καὶ **βείλομη,** Ὁμηρ. (ὡς καί : Ἀρκ., Κυπρ., Ἐρετρ.) **βόλομαι,** τὸ Λατ. **volo vel - le,** ὡς καὶ τὰ ἀκραῖα διαλεκτικά : Δωρ. **δήλομαι,** Λοκρ. καὶ Δελφ. **δείλομαι.**

b. Τὰ Ὁμηρ. **(*σεϝε - λε - τ - ομαι *ἑὲλτομαι** καὶ ***ϝε - λε - τ - ομαι *ἕλτομαι?) ἑέλδομαι** καὶ **ἔλδομαι** (=ἐπιθυμῶ σφόδρα, ἐπιθυμῶ, ποθῶ, ἐπιδιώκω τι, ἀγωνίζομαι διά τι, ἐποφθαλμιῶ τι)· πρβλ. **μέλω μελέτη μελετάω μελεταίνω** καὶ **μελέδη** (=ἐπιμέλεια, θεραπεία· Ἱπποκρ.) **μελεδαίνω, μελεδὼν μελεδώνη** (=φροντίς, μέριμνα, ἀνησυχία, λύπη· πρβλ. **ἐέλδωρ ἔλδωρ** = ἐπιθυμία, πόθος) ὡς καὶ τὸ τοῦ Ἡσυχ. «**φαλίζει**· *θέλει*» (***φα - λί - δ - jω?** πρβλ. ***σϝε σφε** καὶ ***σφέ-ιλος φεῖλος φίλος** ὡς λειτός : λίθος).

Τῆς τοιαύτης τὰ μάλιστα πιθανῆς συνθέσεως τοῦ ῥ. **λάω λῶ** μετὰ τῶν προσωπ. ἀντωνυμιῶν κατ' ἐνικὴν αἰτιατικήν, καίτοι ὡς εἶναι εὐνόητον τὰ ὅρια τῶν ἀντιστοίχων συνθέτων εἶναι ρευστὰ—καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν ἦτο δυνατὸν ἐκ τῶν πραγμάτων νὰ διατηρηθῇ ἐν τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου ἀμιγὴς καὶ ἀλώβητος ἀπὸ τῆς τριβῆς ἡ ἀνάλογος μεταξὺ αὐτῶν σημασιολογικὴ διάκρισις—, ἐν τούτοις διεσώθησαν πλεῖστα ὅσα ἴχνη εἰς τὴν Ἀρχ. Ἑλλην. γραμματείαν, ὡς λ.χ. αἱ κάτωθι παρ' Ὁμήρῳ ἐνδεικτικαὶ χρήσεις :

1) Α 112: «*οὔνεκ' ἐγὼ κούρης Χρυσηΐδος ἀγλαὸ' ἄποινα / οὐκ ἔθελον δέξασθαι, ἐπεὶ πολὺ βούλομαι αὐτὴν / οἶκοι ἔχειν*» (=«*κατὰ τὴν κρίσιν σου*» δὲν ἤθελα . . . , ἐπειδὴ πράγματι «*ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἰδίας*» ποθῶ διακαῶς . . .)·

2) Α 116: «*ἀλλὰ καὶ ὥς ἐθέλω δόμεναι πάλιν, εἰ τό γ' ἄμεινον· / βούλομ' ἐγὼ*

λαὸν σῶν ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι·» (=«*διὰ τὴν ἰδικήν σου ἱκανοποίησιν*» θέλω . . . «*ἐν σχέσει πρὸς αὐτὸ τοῦτο τὸ στράτευμα*» προτιμῶ . . .)·

3) Β 25 : *οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα, / ᾧ λαοί τ' ἐπιτετράφαται καὶ τόσσα μέμηλε·*» (=καὶ «*καθὼς πιστεύω*» ἔχει τόσας φροντίδας)·

4) Δ 353: «*ὄψεαι, ἢν ἐθέλῃσθα καὶ αἴ κέν τοι τὰ μεμήλῃ*» (=θὰ διαπιστώσῃς, ἂν σὺ «*ὁ ἴδιος*» θέλῃς καὶ ἂν πράγματι «*ἐν σχέσει πρὸς ἐμὲ*» ἐνδιαφέρεσαι δι' αὐτά, ὅτι . . .), κ.λ.π.

Ἐὰν πράγματι ἰσχύῃ ἡ ὡς ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσα ὑπόθεσις, τότε ἀβιάστως ἐξάγεται ἡ βεβαιότης ὅτι, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ **μέλω μέλομαι**, καὶ τὸ ῥ. **μέλλω** (καὶ **μέλλομαι** παρ' Ἀττ.) εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ ἀρνητ. ***me** καὶ τοῦ **λάω λῶ**· ἤτοι : ***μὲ - ϝλ(α) - ω** [94] ἢ, μᾶλλον ἀπίθανον, ***μὲ - λ(α) - jω μέλλω** (=*«**δὲν θέλω**», «**χωρὶς νὰ θέλω**, παρὰ τὴν θέλησίν μου» εἶμαι ὑπὸ τῆς μοίρας προωρισμένος νὰ πράξω τι ἢ νὰ εἶμαι // σκοπεύω νὰ πράξω τι «*ἀλλὰ δὲν θέλω ἢ δὲν τολμῶ, διστάζω*», σκοπεύω νὰ πράξω τι χωρὶς ἐν τούτοις νὰ πράττω αὐτὸ ποτὲ // σκέπτομαι καὶ ἔχω κατὰ νοῦν νὰ πράξω τι // διστάζω, ἀναβάλλω, βραδύνω, ἀργοπορῶ).

9. μεσαῖος μέσος

Ἐκ τῆς αὐτῆς Ἰαπ. ρίζης ***tvə- *tvā- *tvō-** (= *«εἶναι τι **ἐξωγκωμένον**, **συνηνωμένον**,—ἰσχυρόν, δυνατόν»), ἤτοι ***τϝᾰ- *τϝᾱ- *τϝω-**, παράγονται ἀσφαλῶς (διὰ τῶν προσφυμ. **-ϝο - ς, -κό - ς, -ρό - ς, -νό - ς**) αἱ λέξεις: ***σάϝος σάος** Ἰων. **σόος** (πρβλ. **τί - θη - μι *θη - σαϝ - ρὸς θησαυρός**), **σᾶκὸς** Ἰων. **σηκὸς** (πρβλ. ***σάκ - jω σάττω σάκος** τό, **σκηνή**, Σανσκρ, **tvác** - =δέρμα), **σάλος** (ἤτοι ***tvə - lo - s** *τϝᾰ - λο - ς=*«συνηθροισμένον καὶ ἀναταρασσόμενον πλῆθος *ὕδατος, ἀνθρώπων κ.λ.π.*»· πρβλ. Ἰαπ. ***sólvos** ***ὁλοϝὸς ὁλοὸς** Ἡσύχ., Σουΐδ. Λεξ., **ὅλϝος ὅλος**, τὸ τοῦ Ἡσυχ. «**ὁλοεῖται**· *ὑγιαίνει*», **ὁλό-της**, τὰ Λατ. **sălus** καὶ **sălum, sălus** γεν. **- utis, salvus**, τὰ Γερμ. **Schwell schwellen**), τὸ Λατ. **sānus** (***tvā-no-s**· πρβλ. ***σαν-jω σαίνω**, τὸ Γερμ. **Schwanz**), **σῶος, σωκός, σῶμα** (***tvō - mn**· πρβλ. **σκῆνος**), **σωρὸς** (πρβλ. ***σὰρ - jω σαίρω**, τὸ Γερμ. **schwer**).

Οὕτω κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἶναι δυνατὸς καὶ ὁ ἀνάλογος σχηματισμὸς διὰ τοῦ προσφύματος **-jo-s** [95], δηλοῦντος σχέσιν, ἐξάρτησιν, προέλευσιν ἢ καταγωγὴν ἔκ τινος (πρβλ. **ἀνάγκη *ἀναγκά - jo - ς ἀναγκαῖος**), ***τϝα-jo-ς** (= «**σῶος**, ἀκέραιος»), ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ ἀρνητ. ***mē** συντίθεται εἰς τὸν τύπον ***μέ - τϝajος** ***μέ - σ[σ]αος** (= *«**μὴ σῶος**, μὴ ὢν ἀκέραιος ἀλλ' ἀνήκων εἰς ἓν τμῆμα τοῦ συνόλου **καὶ δὴ εἰς τὸ μέσον**», **ὁ ἐν τῷ μέσῳ κείμενος**), καὶ διὰ τῆς γεν. **τοῦ *μεσαjό - σιο μεσαίου** : ***μεσάjος μεσαῖος** (πρβλ. **κλάω** = *«διὰ ***ϝλάϝ-ασ-ος, διὰ λίθου**» **ἀποσπῶ**, θραύω, **ἀποκόπτω**, — καὶ **ὁλό - κλη - ρος**), συγκρ. **μεσαίτερος** (Πλάτ.), ὑπερθ. **μεσαίτατος** (**Ἡρόδ.**)· πρβλ. **μεσαιπόλιος** (Ὅμηρ.).

---

94) Ἰρβλ. τὰ ἐν τῇ Δωρ. (Κρητ.) ὑπὸ τοῦ Ἡσυχ. μαρτυρούμενα : **αὐγεῖν** ἀντὶ **ἀλγεῖν**, **αὐκὰν** ἀντὶ **ἀλκάν**, **αὖσος** ἀντὶ **ἄλσος** (κατὰ διόρθωσιν τοῦ Sopingus ἐκ τοῦ **ἄλλος**, τὸ ὁποῖον παρέχει ὁ κῶδιξ), **εὐθεῖν** ἀντὶ **ἐλθεῖν**, κ.λ.π. Βλ. H. L. Ahrens : De Graecae linguae dialectis, Gottingae (1843), II, 111· Συμπλήρωμα Λεξ. Liddell - Scott σχεδιασθὲν ὑπὸ Κ. Δ. Γαωργούλη καὶ συνταχθὲν ἐπιστασίᾳ Π. Κ. Γεωργούντζου, Ἀθῆναι 1972, τ. Α' (Α—Κ), σ 67 ἐν λέξει **αὐγεῖν**· καὶ δὴ M. Lejeune : Traité de phonétique grecque (2. ἔκδ.), Paris 1955, § 144, ἔνθα : «*éléen α-ϝλανεῦς «en sûreté» et la glose laconienne ἀ-λλανής· ἀσφαλής*». (*Λάκωνες* Ἡσύχ.).

95) Βλ. P. Chantraine : La formation des noms en grec ancien, Paris 1933, σ. 33 κέξ.

Ἐκ παραλλήλου καὶ κατ' ἀναλογίαν προφανῶς πρὸς τὸ ἐξάπαντος ἀρχαιότερον *μεσσαῖος **μεσαῖος** ἐσχηματίσθη καὶ ὁ τύπος *μέ - τϝᾰ̆ - ϝο - ς, ὁ ὁποῖος (κατὰ τὸν φωνητ. νόμον: τ + ϝ > σσ ἢ ττ καὶ ἀκολούθως σ) ἀπέδωκε διὰ τοῦ *μέ-σσᾰος *μέ - σσοος καὶ *μέ - ττᾰος *μέ - ττοος ἀντιστοίχως τὸ ἐπικ, καὶ Αἰολ. **μέσσος**, καὶ τὸ Κρητ. καὶ Βοιωτ. **μέττος** (πρβλ. Γερμ. Mitte = μέσον, κέντρον), — ὑπερθ. **μέσσατος** (Ὁμηρ.) καὶ **μεσσότατος** (Ἀπολλ. Ρόδ., Μαν.)· οὕτω δὲ τὸ **μέσσος** (καὶ Ἀττ. **μέσος**) ἐπεκράτησεν ἀπολύτως εἰς ἅπασας τὰς χρήσεις, τὸ δὲ **μεσαῖος** ἐξαναγκασθὲν εἰς μακρὰν ἀχρηστίαν ἀνεφάνη καὶ πάλιν βραδύτερον (Ἀντιφ. 181)[96].

Κατὰ τῆς ὡς ἄνω ἐτυμολογίας ἀντιστρατεύεται ἴσως τὸ Σανσκρ. **mádhya-**, καθ' ὅσον τὸ Σανσκ. **dh** ἀντιστοιχεῖ κανονικῶς πρὸς τὸ Ἑλλην. **θ** (οὕτω δὲ ἐπενοήθη τὸ καθ' ὑπόθεσιν πρωτότυπον *μεθ - jo - ς), ὡς καὶ τὸ Λατ. **medius**, τὸ Γοτθ. **midjis** (ἀλλὰ Ἀρχ. Γερμ. **mitti**)· παρὰ ταῦτα ὅμως ἀποφασιστικὴ κρίνεται ἐπὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως ἡ ἀρωγὴ τῆς παραλλήλου συστοιχίας ὁμοιοκαταλήκτων καὶ σημασιολογικῶς πρὸς ἀλλήλους συνδεδεμένων ἐξάπαντος τύπων, τῶν κάτωθι:

a. Ἐπίθ. *ἥμιτυς **ἥμισυς** καὶ **ἥμισσος** (πρβλ. Δωρ., Ἀρκ., Δελφ. **ἥμισσον**)· ἤτοι **ἡμι -** (Σανσκρ. **sāmi -**, Λατ. **sēmi-**) καὶ *τϝᾰ̆-ϝο - ς: ***ἡμί** - τϝᾰ̆**ος** ***ἡμί - - σσᾰος** ***ἡμίσσοος ἥμισσος**, ἀλλὰ καὶ ***ἡμί** - τϝᾰ̆ - **ευ**-ς (πρβλ. τὸ τοῦ Ἡσυχ. «ταῦς· *μέγας, πολὺς*») ***ἥμι-σσυς ἥμισυς** (= *«ὁ κατὰ τὸ ἥμισυ σῶος»)· πρβλ. Λατ **dimidius** = *«**εἰς δύο** τμήματα **ἐκ τοῦ μέσου**», **semis** ἐκ τοῦ **semi-** ὡς ριζικὴ ἄκλιτος λέξις.

b. Ἐπίθ. **ἴσος**, Ὁμηρ. **ἶσος** καὶ **ἔισος**, Αἰολ. **ἴσσος**· πρβλ. Κρητ. Ἀρκ. Βοιωτ. **ϝίσϝος** («**γίσγον** *ἴσον*» Ἡσύχ.). Ἡ λέξις φαίνεται σύνθετος ἐκ τοῦ οὐσ. **ἶς** γεν. **ἰνὸς** (ἴσως **εἶμι** ***ϝι-τ-ὺς ἰθὺς** ***ϝιτ-ϳνὸς** ***ϝιτ-νὸς** ***ϝισ-νὸς** ***ϝίσνος** ***ϝίσ-ν-ς** ***ϝις ἶς**· Λατ. **vis** πληθ. ***vises vires**) καὶ τοῦ ἐπιθ. ***τνə - νο - s** ***τϝᾰ̆ϝος** ***σάϝος σάος σόος**· ἤτοι ***ϝίτ-τϝᾰ̆ϝος** ***ϝίτ-σ[σᾰ̆]ϝος** ***ϝίτσϝος ἴσσος** καὶ Ἀττ. **ἴσος** (=*«ὁ ἔχων ἀκεραίας τὰς εἰς ἑαυτὸν ἀναλογούσας δυνάμεις, αὐτοδύναμος, ἰσοδύναμος»)· πρβλ. Ὁμήρ. λ 337 «*φρένας ἔνδον ἐΐσας*» (=«φρένας ἐχούσας σώας τὰς ἔνδον δυνάμεις»)[97].

Ἡ ἐκ τῶν ριζικῶν ἐννοιῶν τῶν συνθετικῶν μερῶν συγκειμένη πρωταρχικὴ σημασία «ὁ **ἔχων ἀκεραίας τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις**» τοῦ ἐπιθ. **ἴσος** ἐπεξετάθη διὰ τῶν ἐξ αὐτοῦ συνθέτων (πρβλ. τὰ παρ' Ὁμήρ. **ἰσόθεος, ἰσόμορος, ἰσοφόρος**) εἰς εὐρυτέραν χρῆσιν, καὶ ἀπέκτησεν οὕτω συγκριτικὴν ἱκανότητα.

c. Ἐπίθ. **περισσὸς** καὶ μεταγεν. Ἀττ. **περιττὸς** (=ὁ ὑπερβαίνων τὸ σύνηθες **μέγεθος**, ὑπερβάλλων, μέγας)· ἤτοι ἡ πρόθ. (ἐπίρρ.) **περὶ πέρι** (=ὑπεράνω, ὑπερβαλλόντως, λίαν, *ἐπὶ συγκριτικῆς ὑπεροχῆς*· πρβλ. Ὁμήρ. Α 287 «*περὶ πάντων ἔμμεναι ἄλλων*») μετὰ τοῦ *τϝᾰ̆-ϝ**ος σάος σόος** συντίθεται εἰς τὸν τύπον ***περὶ-σσαος**, καὶ ἀκολούθως διὰ τῆς γενικῆς (***περὶ - τϝαϝό - σιο** ***περι - σσαόο περισσοῦ**) **περισσός**· πρβλ. **Ἄμφισσος Ἀμφισσα** (=*«πανταχόθεν ἰσχυρός, ἀσφαλής,— ἰσχυρά, ὀχυρά»), **ἔπισσαι** («**ἔπισσα**· *ὕστερον γενομένη. νεωτέρα*» Ἡσύχ.), **μέτασσαι**.

d. Συσχετ. ἀντωνυμίαι: α) Ἀττ. **ὅσος**, ἐπικ. **ὅσσος**, Λεσβ. **ὄσσος** (πρβλ. Σανσκρ **yáti**, Λατ. **quantus**)· β) Ἀττ. **πόσος**, ἐπικ. ***πόσσος** (πρβλ. τὸ παρ' Ὁμήρ. **ποσσῆμαρ**), Λεσβ. **πόσσος**, (πρβλ. Σανσκρ, **káti**, Λατ. **quantus quot**)· γ) Ἀττ. **τόσος**, ἐπικ. **τόσσος** (πρβλ. Σανσκρ. **táti**, Λατ. **tantus tot**). Ἐν πᾶσι

---

96) Πρβλ. Ὁρατ. Ars poet. 70: «*multa renascentur quae jam cecidere, cadentque / quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus*».

97) Τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ **ἐΐσας** (***ϝίσας ἴσας**) **ε** ἐτέθη ἀναμφιβόλως εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ **ἐκπεσόντος** *ϝ*.

τούτοις ὑπολανθάνει ὡς β′ συνθετικὸν (*** - σσος**, Σανσκρ. *** - ti**) τὸ Ἰαπ. ***tvə - vos** Ἑλλην. ***τϝᾰ - ϝος *σσάος** ἢ ***ττάος σάος σόος**· πρβλ. τὰ παρ' Ἡσυχ. «**ταῦς**· *μέγας, πολύς*», «**ταῦσας**· *μεγαλύνας, πλεονάσας*», καὶ «**σόοι**· *σωτήριοι, ὑγιεῖς, ὁλόκληροι, σῳζόμενοι*». Ἦτοι ἡ ριζικὴ ἔννοια τοῦ ἀναφ. **ὅ** (***ὅ - jo - ς οἷος**), τοῦ ἐρωτ. ***πὸ - (*πὸ - jo - ς ποῖος)** καὶ τοῦ δεικτ. ***τὸ - (*τὸ - jo - ς τοῖος)**, — μετὰ τοῦ ***σσάος, *σσόος**, ἀποδίδει τὴν πρωταρχικὴν καὶ ἐν ταὐτῷ τὴν ἀείποτε κυριολεκτουμένην σημασίαν : «**οἷου ποίου τοίου -ὄγκου, μεγέθους, ποσότητος** κ.λ.π.»· πρβλ. **θάλασσα** (=*«ὁ ταρασσόμενος ὄγκος» ?).

Εἰς ἐπίρρωσιν ἐξ ἄλλου τῆς ταυτότητος τοῦ Ἑλλην. **μέσσος μέττος** μετὰ τοῦ Σανσκρ. **mádhya-** καὶ τοῦ Λατ. **medius** σημειωτέον ἐνταῦθα τὸ Αἰολ. Δωρ. καὶ Ἀρκ. **πεδά**, τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν πρόθ. **μετά**, ἔνθα τὸ **μ** μετετράπη εἰς **π** (πρβλ. **μόλυβδος** καὶ Λατ. **plumbum**· εἰς τὸ Αἰολ. **ὄππατα** ἀντὶ ***ὄπ - ματα ὄμματα**, τὸ **μ** τοῦ προσφύμ. ἀφωμοιώθη πρὸς τὸ ριζικὸν **π**), τὸ δὲ **τ** εἰν **δ** (πρβλ. τὰ παρ' Ὁμήρ. **κτύπος** καὶ **γδοῦπος γδουπέω ἐρίγδουπος**), καὶ δὴ—παρὰ τὸ νομιζόμενον ὡς φθογγολογικῶς ἀδύνατον—τὸ οὐσ. **θεὸς** Μυκην. **te - o** (πρβλ. **te-o-do - ra** =Θεοδώρα· Βοιωτ. Κυπρ. καὶ Κρητ. **θιός**, Λακων. **σιός** : πιθανώτατα ἐξ ἑνὸς Ἰαπ. τύπου ***tvə - vó - s**=*«ὁ ἔχων μέγεθος // ἰσχυρός»· πρβλ. Γερμ. **dick**=παχύς, ὀγκώδης) καὶ Σανσκρ. **dhíṣṇiya-** ἀλλὰ καὶ **devá—**, Λατ. **deus divus** ἢ **dius** (=**δῖος, θεῖος**), **γαθέω** καὶ Λατ. **gaudeo**.

Πρὸς τὴν ἐτυμολογικὴν ἄποψιν τῆς τοιαύτης συνθέσεως τοῦ ἐπιθ. **μέσος** ἐκ τοῦ ***μὲ - τϝᾰ - ϝο - ς** (***μὲ - σσᾰος** ἢ ***μέ - τταος**, ***μέ - σσοος μέσσος** καὶ **μέττος**) φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἄσχετα καὶ τὰ ἑπόμενα :

α) Ἡ πρόθ. (ἐπίρρ.) **μετά**· ἤτοι τὸ ἀρνητ. **mē** μετὰ τοῦ ριζικοῦ θέματος ***tvə- *τϝᾰ-** ἀποδίδει τὸν σύνθετον τύπον ***μὲ - τϝα *μέσσα** [*] **μέττα** (=*«ὄχι **ὁμοῦ**, κεχωρισμένως ἐν σχέσει πρὸς ἓν ὡρισμένον καὶ ὁμοιογενὲς σύνολον, ἐκτὸς ἑνὸς ὡρισμένου συνόλου»· πρβλ. τὸ Κρητ. **μέττα**=*«χωρίς, ἐκτός, πλήν, ἄνευ», καὶ κατὰ συνέπειαν : **μέχρι**) καί, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ **ἀνὰ κατὰ παρὰ** κ.λ.π., **μετὰ** (Ἀρχ. Γερμ. **mit(i)**)· πρβλ. Ὁμήρ. Ι 154 «*μετὰ πάντας ὁμήλικας ἔπλευ ἄριστος*» καὶ πλεῖστα ἄλλα χωρία (ὡς Β 446 καὶ 674, Θ 94, Ο 67, Σ 515, ε 224, ι 335, κ 204).

β) Τὸ οὐσ. **μέσαβον** [98]· κατὰ τὴν παραδεδομένην ἀλλὰ καὶ σήμερον ἐπικρατοῦσαν ἄποψιν ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς φράσεως «**ἐν μέσῳ βοῶν**», ἀλλ' ἐν τούτοις φαίνεται μᾶλλον πιθανὸν ὅτι προέκυψεν ἐξ ἀντιστοίχου ἐπιθέτου, συνθέτου ἐκ τοῦ ἀρνητ. ***mē** καὶ τοῦ ***τϝᾰ - ϝο - ς**, κατὰ μετάστασιν ἐν συνεκφορᾷ μετὰ τοῦ οὐσ. **ῥινὸν** ἢ ἄλλου τινὸς ἀναλόγου· ἤτοι ***μέ - τϝαϝος *μέ - σσαϝος *μέσσαβος** (= *«μὴ σῶος»), καὶ ἀκολούθως : «**μέσ[σ]αβον** ῥινὸν (=*«**μὴ ἀκέραιον** ῥινόν, τμῆμα δέρματος», ἱμὰς δερμάτινος διὰ τοῦ ὁποίου προσεδένετο ὁ ζυγὸς εἰς τὸν ῥυμόν)· ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ κατ' ἐξοχὴν χρησιμοποιήσεως τοῦ **μεσάβου**, κατ' ἐπίδρασιν δηλονότι παρετυμολογικὴν τοῦ **βοῦς**, ἐσχηματίσθη μεταγενεστέρως ὁ παράλληλος τύπος **μεσάβοιον** (Πολυδ. 1, 252). Ἄλλωστε ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν «**ἐν μέσῳ βοῶν**» εἶναι ἀπορίας ἄξιον διὰ ποῖον λόγον ἡ τοιαύτη σημασία περιωρίσθη μόνον ἐπὶ τοῦ ταπεινοῦ **ζυγοδέσμου** καὶ δὲν ἐπεξετάθη ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ῥυμοῦ (πρβλ. **ἱστοβοεὺς** Ἡσ., καὶ ἐν τῇ N. Ἑλλ. **σταβάρι**), ὁ ὁποῖος πράγματι ἵστατο διαμπερῶς μεταξὺ τῶν ἀροτήρων βοῶν· ἀπ' ἐναντίας, ἐὰν τὰ **μέσαβα** πέραν τῆς ἁπλῆς προσδέσεως τοῦ ζυγοῦ εἰς τὸν ῥυμὸν συμπεριελάμβανον ἑκατέρωθεν καὶ τοὺς αὐχένας τῶν βοῶν πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν (πρβλ. Ε. Μ. 173, 27· ἀλλὰ καὶ ἐχέ-

98) Ἡσ. Ἔργ. 469 «*ὅτ' ἂν ἄκρον ἐχέτλης | χειρὶ λαβὼν ὄρπηκα βοῶν ἐπὶ νῶτον ἱκηαι | ἔνδρυον ἑλκόντων* **μεσάβων**».

βοιον Πολυδ. 1, 252), τότε εἶναι προφανὲς ὅτι διττῶς κυριολεκτεῖται ἡ ἔννοια τοῦ ***μέσαϝος**[99]: ***«μὴ ἐνιαῖος** ἀλλὰ διῃρημένος εἰς πολλὰς λωρίδας *ἀφ' ἑνός*, καὶ συγκείμενος *ἀφ' ἑτέρου* ἐκ δύο παραλλήλων καὶ ὁμολόγως ἀναγκαίων συναρμογῶν».

γ) Τὸ κύριον ὄν. **Μέταβος**· ἤτοι ***μέ-τϝᾰϝος** ***μέ-τταϝος** ***μὲτ[τ]αβος**(= *«μὴ ἀρτιμελής, βραχύσωμος // μὴ σώφρων» ?)· καὶ **Μέταβον** ἡ πόλις τῆς Ἰταλίας **Μεταπόντιον** (ὡς **ἡμιπαγὴς ἡμιπαράλιος** ?)· πρβλ. **«μάτταβος**· ὁ μωρὸς» Ἡσυχ.

δ) Τὸ οὐσ. **μέτρον**· ἤτοι ***μέτϝᾰ - ρο -ν** ***μέ - σσᾰρον**[100] (πρβλ. **μεσσήρης** = προσηρμοσμένος εἰς τὸ μέσον) ἢ ***μέ - ττᾰρον**[101] **μέτρον** (= ***«τμῆμα συνηρμοσμένον**, τὸ προσῆκον ἢ ἁρμόζον τμῆμα», πᾶν τμῆμα λαμβανόμενον ὡς πρότυπον συγκρίσεως)· πρβλ. Σανσκρ. **mā́tra** (= μέτρον), **γεωμέτρης** (= ὁ μετρῶν *καὶ διανέμων τὴν γῆν*), **«ἐρεσιμήτρην**· *τὴν γεωμετρίαν*» Ἡσύχ., **μήτρα**, τὰ Λατ. **mitto** (πρβλ. **μισεμός**), **miser** (= *«μὴ σῶος», ἀσθενής, δυστυχής), **metior** (ἀλλὰ **mensus** καὶ σπαν. **metitus, mensura**· πρβλ. **mens** = διάνοια).

ε) Τὸ κύριον ὄν. **Μέσσαπος**[102]· ἤτοι ***μέ - τϝᾰϝος** ***μέ - σσαϝος** καὶ διὰ τροπῆς τοῦ ϝ εἰς π, ***μέσσαπος** (= *«μὴ σῶος, μὴ γνήσιος, μὴ ἀρτιμελής, βραχύσωμος // παράφρων»)· ἐξ αὐτοῦ τά: **Μεσσαπέαι** (πολίχνη τῆς Λακωνικῆς) **Μεσσαπεεὺς Μεσσαπεύς, Μεσσάπιον** (ὄρος τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Β. Μακεδονίας), **Μεσσαπία** (ἡ μικρὰ Ν. Α. χερσόνησος τῆς Ἰταλίας ἀπὸ **Βρεντεσίου** — πρβλ. **brevis** = βραχύς, **brutus** = βαρύς, ἠλίθιος — μέχρι Τάραντος) καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς **Μεσσάπιοι**, περὶ τῶν ὁποίων διαφωτιστικῶς ἴσως ὁ Ἡρόδ. (7, 170) ἀποφαίνεται: «*ἀντὶ μὲν Κρητῶν γενέσθαι Ἰήπυγας Μεσσαπίους, ἀντὶ δὲ εἶναι νησιώτας ἠπειρώτας*»· πρβλ. τὸ ἀπροσδιορίστου εἰσέτι καὶ νεφελώδους, ἀλλ' ἐπὶ κακῆς πάντοτε σημασίας, περιοχομένου ἐπίθετον τῆς κοινῆς ὁμιλουμένης **μεσοβέζικος**[103] (= **«μὴ ἀκέραιος**, ὄχι γνήσιος, κίβδηλος, σκοτεινός» ?) καὶ δὴ τὰ ἁπλᾶ ὀνόμ. **Σάπαι Σαπαῖοι**.

*
* *

Ἐνταῦθα παρατηρητέον ὅτι διὰ τοῦ **Μέσσαπος** καθίσταται ἴσως δυνατὴ ἡ σχέσις τοῦ ἐπιθ. **σαφὴς** πρὸς τὰ ῥ. **σήπω σήπομαι** (= ἐπιφέρω σῆψιν, σαπίζω, φθείρω, — καὶ παθ. ἀποσυντίθεμαι) καὶ Λατ. **sapio** (= ἔχω γεῦσιν, γεύομαι // σωφρονῶ, ἐπίσταμαι), καθ' ὅσον ἀμφότεροι οἱ τύποι **σήπω sapio** φαίνεται ὅτι ἀνάγονται εἰς τὴν Ἰαπ. ῥίζαν ***tvə-**· ἤτοι ***τϝᾰϝος** ***σσαϝος σάος** ἀλλὰ πιθανώτατα καὶ ***σσάπος** ***σάπος** (= ***«σῶος**, πλήρως ἐσχηματισμένος // σώφρων, *καὶ ἐπὶ τῶν καρπῶν τῆς φύσεως* **ὥριμος**»), ἐξ οὗ καὶ ***σαπὸς** ***σαφὸς σοφὸς** καὶ ***σαπὴς σαφὴς σαφ - αν - ὴς σαφηνής**, ἀλλὰ καὶ ***σάπω σήπω σήπομαι** (=*«ὡριμάζω»)· ἐκ τῆς ριζικῆς δὲ ταύτης ἐννοίας **«ὡριμάζω»**, ἐπειδὴ ἡ ὡρίμανσις ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἀποσυνθέσεως ἐν τῇ φύσει, προέκυψε κατὰ πρόληψιν ἡ γνωστὴ σημασία **«σαπίζω, φθείρω - φθείρομαι»**, καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον ἐπῆλθεν ἡ ἀντιφατικὴ ἐπὶ τὰ χείρω ἀλλοίωσις τῆς σημασίας τοῦ Λατ. **vixit** (= ἔζησε *καὶ ζήσας* **ἀπέθανε**)· πρβλ. **ὁ ἥλιος ἐβασίλευσε** (= ἐγένετο βασιλεὺς *καὶ μεσουρανήσας*

---

99) Πρβλ. **μέσαβοι** Τζ. εἰς Ἡσ. ἔνθ' ἀνωτ.

100) Πρβλ. **μασ(σ)άομαι** (=*«κατατεμαχίζω», μασῶ, τρώγω), **«μοσσύνειν**· *μασᾶσθαι βραδέως*» καὶ **«μάθυιαι**· *γνάθοι*» Ἡσύχ., Λατ. **meto messui messum** (=θερίζω, κατακόπτω, κατασφάζω), Γερμ. **Messer** (=μετρητής, μάχαιρα).

101) Πρβλ. Γαλλ. **mettre** (=τοποθετῶ, συναρμόζω).

102) Πρβλ. Βεργ. Aen. 7, 691 «*At Messapus, equum domitor, Neptunia proles*».

103) Βλ. Ν. Π, Ἀνδριώτη: Ἐτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς Κοινῆς Νεοελληνικῆς, (2. ἔκδ.) Θεσσαλονίκη 1967, σ. 204, ἔνθα: «**μεσοβέζικος** *ἐπίθ., ἴσως ἀπὸ τὸ βενετ. mezo - vento* (=*ἄνεμος ἐνδιάμεσος, δηλ. Ν. Α., Ν. Δ. κ.λ.π.*)».

ἔδυσε)· οὕτω προφανῶς καὶ **ὁ καρπὸς ἐσάπη** (= *«**ὡρίμασε**» *καὶ ὡριμάσας* **ἐσάπη)**· πρβλ. «*αὐτὸς δ' — ἐν ὡραίῳ γὰρ ἔσταμεν βίου — θνήσκειν ἕτοιμος*» Εὐρ. Φοίν. 968, κ.λ.π. Ἀνάλογος φαίνεται ὅτι εἶναι καὶ ἡ διαμόρφωσις τῆς σημασίας τῶν Λατ. **sapio** (= *«γεύομαι, τρώγω **ὡρίμους καρποὺς** καὶ αὐξάνομαι») καὶ **sapiens** (= *«ὁ γευόμενος ὡρίμους καρπούς, **ὁ γνωρίζων νὰ τρέφεται καλῶς**», καὶ ἀκολούθως: **ὁ εἰδήμων, ὁ ἐπιστήμων**· διότι ἡ ἀνεύρεσις τῆς τροφῆς ἀποτελεῖ τὸ κύριον μέλημα παντὸς ζῶντος ὀργανισμοῦ, πολὺ δὲ μᾶλλον τοῦ νοήμονος ἀνθρώπου, τοῦ ὁποίου ἡ ἱκανότης νὰ ἐξασφαλίζῃ δι' ἑαυτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν του τὴν κατάλληλον τροφὴν ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τεκμήριον τῆς νοημοσύνης αὐτοῦ)· πρβλ. **πεύθομαι ἐπυθόμην πυνθάνομαι** (= *«ἀναζητῶ τροφήν» ?, ἀναζητῶ, ἐρωτῶ διὰ νὰ μάθω, μανθάνω, πληροφοροῦμαι) καὶ **πύθω πύθομαι** (= *«τρέφομαι καὶ αὐξάνομαι, ὡριμάζω» ?, σαπίζω, σήπομαι) ἐν σχέσει πρὸς τά: ***πότις πόσις, Πύτιος** καὶ **Πύθιος**, ***νηπότ-ιος νηπύτιος**, καὶ Λατ. **potis nepos impos impotens.**

Ἐν τούτοις ἡ ὡς ἄνω ὑπόθεσις ἀνατρέπεται ἄρδην ἀποδεικνυομένη ὅλως πλασματικὴ καὶ ἀνυπόστατος, ἐὰν εἶναι δυνατὴ ἡ προέλευσις τοῦ ἐπιθ. **σαφὴς σαφανὴς** ἐκ τοῦ ῥ. **διαφαίνομαι** (Ὅμηρ.)· ἤτοι **διαφανὴς *δjαφανὴς *ζαφανὴς σαφανής**· πρβλ. **διάλευκος ζάλευκος Ζάλευκος** καὶ ***Σάλευκος** (τοῦ ***Σαλεύκου Σελεύκου) Σέλευκος, πέδον *πεδ - jό - ς πεζὸς** καὶ **πεσσὸς** (= *«**βατή, ἐπίπεδος** ἐπιφάνεια» ?, **ἐπίπεδος ἐπιφάνεια** ἐφ' ἧς ἐπαίζοντο οἱ — οὕτω κληθέντες — **πεσσοί**· πρβλ. **tabula** καὶ **τάβλι**, ὡς καὶ τὴν χρῆσιν τῆς λέξεως ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ), **τείρω (*τερ -, *τορ -, *τρυ -) διά - τορος** καὶ **σά - τυρος** (Δωρ. **τί - τυρος** δι' ἀναδιπλασιασμοῦ, ὡς **τείνω τανύω τι - ταίνω**· πρβλ. **σοφὸς Σί - συφος).**

10. μέσος ἀσκὸς

Ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡσυχ. παραδεδομένος τύπος **μέσκος** («**μέσκος**· *κώδιον, δέρμα. Νίκανδρος*») εἶναι ἀσφαλῶς ἡ πρωτότυπος λέξις, ἐκ τῆς ὁποίας προέκυψε τὸ Ὁμηρ. **ἀσκός,** — τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο καταδεικνύει ἀναντιλέκτως τὴν ἀνεκτίμητον καὶ μεγίστην ἀξίαν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ διασωθέντος γλωσσικοῦ θησαυροῦ· ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων ἐδραιοῦται ἡ πεποίθησις ὅτι τὴν τοιαύτην εὐπάθειαν πρὸς ἀλλοίωσιν ἐκ τῶν ἀπὸ ***με -** ἀρχομένων λέξεων κέκτηνται μόναι αἱ συντεθειμέναι μετὰ τοῦ ἀρνητ. ***mē**, ὡς ἀνάλογον ἐκ παραλλήλου φαινόμενον παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ ἐκ τοῦ στεργτ. ***ne** σύνθετα, τοῦτο ἐμβάλλει εἰς τὴν σκέψιν τὴν πιθανότητα ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑφίσταται ἡ αὐτὴ σχέσις συνθέσεως· καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, δεδομένης δηλονότι τῆς βεβαιότητος περὶ τοῦ α' συνθετικοῦ, ἐπιβάλλεται νὰ δειχθῇ ἡ περαιτέρω ὑπόστασις τῆς καθ' ὑπόθεσιν συνθέτου λέξεως **μέσκος.**

Πρὸς τὴν ἀξίωσιν ταύτην τοῦ β' συνθετικοῦ ἀνταποκρίνεται ἐνδεχομένως φθογγικῶς καὶ σημασιολογικῶς τὸ οὐσ. **σηκὸς** Δωρ. **σᾱκὸς** (= *«ὁ κατάλληλος σῴζειν» περίφρακτος τόπος, μάνδρα, στάνη *προβάτων, αἰγῶν ἢ μόσχων*)· πρβλ. ***σάκ - jω σάττω, *σάκ-ϝο-ς σάκκος** καὶ **σάκος** (= τὸ ἐξ αἰγείων κυρίως τριχῶν τραχὺ ὕφασμα), **σκηνή, σκῆνος, σκίναρ** (= τὸ σῶμα· Νικ. Θηρ. 694), καὶ τὸ τοῦ Ἡσυχ. «**σκῆν**· *ὅ τινες μὲν ψυχήν, τινὲς δὲ φάλαιναν*».

Ἤτοι: ***μὲ - σᾱκος** (= *«**μὴ ἐν σακῷ**» ῥινὸς ἡ καὶ ὁ, τὸ δέρμα μὴ ζῶντος ζῴου, ἡ ἐκδεδαρμένη δορά· πρβλ. Ὁμήρ. Κ 155 «*ὑπὸ δ' ἔστρωτο ῥινὸν βοὸς ἀγραύλοιο*», κ.λ.π.) καὶ διὰ βραχύνσεως, συνεπείᾳ προφανῶς τοῦ νόμου τῆς τρισυλλαβίας, ***μέσᾰκος μέσκος**, ἐξ οὗ καὶ τὸ Λατ. ***mesca masca**, — καίτοι κατὰ τὸν Kluge ἡ λέξις ἀνάγεται εἰς τὸ Ἀραβ· **mas-chara** (= **ἀστεϊσμός**, μεταμφίεσις) **ἐπὶ** τῷ ἰσχυρισμῷ **ὅτι** «*In mlal.* **masca** *ist das morgenländ. Wort um seine Endsilbe*

verkürzt [104]. Ἐκ τοῦ **μέσκος** ἐν συνεχείᾳ διὰ μετακινήσεως τοῦ τόνου προέκυψε κατὰ μετάπτωσιν (***μεσκὸς *μσκὸς**) ἡ λέξις **ἀσκός**.

Τὴν ὡς ἄνω ἄποψιν περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ κατὰ μετάστασιν οὐσ. **μέσκος** στηρίζει πιθανώτατα καὶ τὸ ῥ. **ἀσκέω**, τοῦ ὁποίου ἡ πρωταρχικὴ κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην σημασία ***«μὴ ἐν σηκῷ, ἐκτὸς σηκοῦ**, ἐκτὸς κατοικίας, ἐν ὑπαίθρῳ διαμένω καὶ ἐργάζομαι» ἐναρμονίζεται ἀπολύτως πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ παραγώγου **ἀσκητὴς** (= ἐρημίτης· πρβλ. **ξωμάχος** = ὁ ἐν ἀγροῖς διαμένων καὶ ἐργαζόμενος), ἡ δὲ τοιαύτη τῆς παρ' Ὁμήρῳ χρήσεως (**ἀσκέω** = ἐπεξεργάζομαί τι ἐπιμελῶς καὶ τεχνηέντως) εἶναι δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ ἀρκούντως, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψει ἡ ηὐξημένη περὶ τὴν κατασκευὴν λεπτουργημάτων δεξιοτεχνία τῶν ἐν φυλακαῖς καὶ ἀπομονώσει ἐν γένει διαβιούντων καὶ ἀπερισπάστως ἐργαζομένων. Σημειωτέον ἐξ ἄλλου ὅτι καὶ ἡ παρὰ Πινδάρῳ χρῆσις τοῦ ῥ. **ἀσκέω** κατατείνει ἀσφαλῶς πρὸς τὴν ἐκδοχὴν ταύτην, καθ' ὅσον ἡ σημασία **«τιμῶ θεότητά τινα**, σέβομαι, λατρεύω αὐτὴν» δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἄμοιρος τῆς ἐννοίας **σηκὸς** (= ἱερὸς περίβολος, ἱερόν, ναΐσκος), ἤτοι κατὰ ταῦτα: ***«ἐκτὸς σηκοῦ** περιφέρομαι, φοιτῶ **ἐπὶ θύρας σηκοῦ** ἐπικαλούμενος τὴν εὔνοιαν καὶ τὴν βοήθειαν θεοῦ τινος, *χωρὶς ὅμως νὰ εἰσέλθω ἐντὸς αὐτοῦ ἐκ φόβου καὶ σεβασμοῦ*».

11. μέχρι ἄχρι

Ἡ ἰδιάζουσα ἐπιρρηματικὴ χρῆσις τῶν οὐσ. **χρῆμα** καὶ **χρέος** πρὸς δήλωσιν τοῦ χρόνου, ἤτοι **παραχρῆμα** (= εὐθύς, παρευθὺς) καὶ **παρά χρέος** (= παραχρῆμα) [105], ἄγει εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι καὶ τὸ μόριον **μέχρι(ς)** εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ ἀρνητ. ***mē** καὶ τοῦ οὐσ. **χρέος χρεῖος** ἀλλὰ καὶ **χρίος** (ἐν ἐπιγρ. Βοιωτ. Ὀρχομενοῦ) — ὡς αἰτιατικῆς τοῦ κατά τι ἢ τῆς ἀναφορᾶς — ἐν τῇ ἀποδόσει τῆς ἐννοίας **«πέραν τοῦ παρόντος ἢ ἀναγκαίου χρόνου ἢ τόπου»** καὶ πρὸς καθορισμὸν τοῦ **terminus ante quem**· ἤτοι ***μέ-χρεος *μέ-χριος μέχρις** (=***«μὴ** κατὰ **χρέος**») καὶ ***μὲ - χρεει *μέχριει μέχρι** (= ***«μὴ** ἐν ***χρέει**»).

Ὥστε κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐν σχέσει πρὸς τὰ παρ' Ὁμήρ. χωρία «*ἦος μὲν ἀπείλει μέχρι θαλάσσης / ῥέα διελεύσεσθαι*» Ν 143, καὶ «*τέο μέχρις ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων / σὴν ἔδεαι κραδίην;*» Ω 128, ἡ πλήρης ἐκφορὰ τῶν φράσεων «*μέχρι θαλάσσης*» καὶ «*τέο μέχρις ἔδεαι;*» εἶναι ἀντιστοίχως: **«μὴ ἐν ***χρέει οὔσης τῆς θαλάσσης»** (= ***«μὴ ἀναγκαίας** οὔσης, μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς **θαλάσσης»**, καὶ ἄρα: **μέχρι θαλάσσης), καί «τίνος χρόνου μὴ κατὰ χρέος ὄντος;»** (= ***«τίνος** χρόνου **μὴ** ὄντος **ἀναγκαίου»**, **μέχρι πότε κατ' ἀνάγκην** θὰ βασανίζῃς;).

Ὁ παράλληλος τύπος **ἄχρι(ς)** φαίνεται ὅτι ἐσχηματίσθη ὄχι ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ **μέχρι(ς)** κατὰ μετάπτωσιν, καθ' ὅσον τοῦτο ἀποκλείεται λόγῳ τοῦ ἀδυνάτου τῆς μετακινήσεως τοῦ τόνου, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐπιθ. **ἀχρεῖος** (=μὴ ἀναγκαῖος, ἄχρηστος)—τὸ ὁποῖον ἀσφαλέστατα προέκυψεν ἐκ τοῦ ***μὲ - χρεος**, ἤτοι ***μὲ - χρειος** (τοῦ ***μεχρείου *μχρείου ἀχρείου**) **ἀχρεῖος**, συνηγοροῦντος πρὸς τοῦτο καὶ τοῦ ἰδιοτύπου τονισμοῦ ἀντὶ ***ἄχρειος** (πρβλ. **ἄ - χρεος**)—, καὶ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ **μέχρι(ς)**· τὰ λεχθέντα δὲ περὶ τῆς ἀκριβοῦς σημασίας τοῦ **μέχρι(ς)** ἔχουν

---

104) Βλ. F. Kluge: Etymologisches Wörterbuch der dentschen Sprache (19. Aufl., Bearb. von W. Mitzka), Berlin 1963, σ. 464 ἐν λέξει **Maske**.

105) Πρβλ. Καλλ. Αἴτ. (Fr. 43, 14) «*ἄπνοα πάντ' ἐγένοντο παρὰ χρέος, ὅσσα τ' ὀδόντων / ἔνδοθι νείαιράν τ' εἰς ἀχάριστον ἔδυ*», καὶ Νικ. Ἀλεξ. 614 «*ἥν τε καὶ ἐμπλείουσα χαλικροτέρη πόσις οἴνης / οἴνη ἐπαλθήσειε παραχρέος*», ἔνθα ὁ σχολ. «*χαλικροτέρη ἀντὶ τοῦ ἀκρατοτέρα πόσις οἴνου πολλὴ παραχρῆμα ἰάσαιτο*».

ἐφαρμογὴν καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ **ἄχρι(ς)**, ὡς λ.χ. τὸ παρ' Ὁμήρ. ἐν σ 170 «*νήστιες ἄχρι μάλα κνέφαος*» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰς ἀκολούθως ἰσοδυνάμους ἐκφράσεις: *«**νήστιες μὴ ἀναγκαίου** ὄντος τοῦ **μάλα κνέφαος**», ἤτοι «νηστικοὶ καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα πρὸ τοῦ βαθέος σκότους», καὶ κατὰ συνέπειαν «**νηστικοὶ μέχρι βαθέος σκότους**».

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ κρίνεται σκόπιμον ἐν συναρτήσει πρὸς τὸ ἀρνητ. μόριον ***me** νὰ διερευνηθῇ ἡ ἀρχέγονος ὑπόστασις τῶν ἀπὸ **με** - συνωνύμων:

α) **μέσφα** (Ὁμηρ.) καὶ **μέσφι** (Ἀρετ.)· ταῦτα προφανῶς ἐσχηματίσθησαν διὰ συνθέσεως τοῦ ἀρνητ. ***me** μετὰ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας **σφεῖς**, αἰτ. ἀρσ. καὶ θηλ. **σφε** καὶ δοτ. (�én. **καὶ** πληθ.) **σφι**· ἤτοι * **μέ - σφε** καὶ κατ' ἀναλογίαν πρὸς ἄλλα εἰς **- α** ἐπιρρ. (ὡς **σάφα, κρύφα**, κ.λ.π.), **μέσφα** καὶ ἐκ παραλλήλου **μέσφι** (= *«ἄνευ αὐτοῦ αὐτῆς αὐτῶν»).

β) **μέστε** (Ἀρκ.) καὶ **μέστα** (Κρητ., Κυρην.)· ἐσχηματίσθησαν πιθανώτατα διὰ συμφυρμοῦ τοῦ Κρητ. **μέττα** (βλ. Ε' 9, α) καὶ τοῦ ***μέσφε μέσφα**.

γ) **μέσποδι** (Θεσσ.)· ἴσως ***μέ - σφε - δε** (πρβλ. **ὅ - δε, οἶκόν - δε**), ***μέ-σφο-δι μέσποδι** (πρβλ. **σφόνδυλος σπόνδυλος**, κ.λ.π.)· ἤ, ἧττον πιθανῶς: ***μὲ - σπουδει** (= «**μὴ ἐν σπουδῇ**»), **μέσποδι** (πρβλ. **σπεύδω** ***σπευδ - ανὸς** [?] ***σφεϝδ - ανὸς σφεδανὸς** = σφοδρός, βίαιος, ὁρμητικός), ὅτε θὰ ἦτο δυνατὸν ἐκ τοῦ «**μὴ ἐν σπουδῇ**» **μέσποδι** νὰ προκύψῃ ὁ τύπος ***μέσπα** (πρβλ. **σφόδρα, τάχα**, κλπ.) καὶ ἀκολούθως: **μέσφα** (πρβλ. **βλέπω βλέφαρον**, κ.λ.π.), **μέσφι** (πρβλ. **μέχρι**), καὶ κατ' ἐναλλαγὴν τοῦ π μετὰ τοῦ τ (πρβλ. **σπουδὴ** Λατ. **studium**, κ.λ.π.) **μέστα**.

Κατὰ ταῦτα ἐν Ὁμήρ. Θ 508 «*ὥς κεν παννύχιοι μέσφ' ἠοῦς ἠριγενείης / καίωμεν πυρὰ*» εἶναι δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ τὸ «*μέσφ' ἠοῦς*»: *«**ἄνευ τῆς ἠοῦς**, ἐξαιρουμένης τῆς αὐγῆς» ἢ *«**μὴ ἐν σπουδῇ** οὔσης, **μὴ σπευδούσης τῆς ἠοῦς**», καὶ ἐν τῇ συνεχείᾳ τοῦ λόγου «ἂς ἀνάψωμεν πολλὰς πυρὰς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός, διότι ἀργεῖ νὰ φθάσῃ ἡ αὐγὴ — *ὁπότε φυσικῷ τῷ λόγῳ θὰ σταματήσωμεν* (?)».

12. μόνος

Ἡ ὁμοφώνως ἐπικρατοῦσα ἄποψις περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ἐπιθ. **μόνος** (Ἀττ.) ἀνάγει τὴν λέξιν **εἰς** ἀρχικὸν τύπον ***μόν - ϝο - ς**, ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι προέκυψε τὸ Ἰων. (ἐπικ.) **μοῦνος**· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ θέμα ***μον -** δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συσχετισθῇ σημασιολογικῶς οὔτε πρὸς τὴν ῥίζαν ***men -** (= σκέπτεσθαι, διανοεῖσθαι· πρβλ. **μοῦσα**) (?) οὔτε, κατὰ μείζονα λόγον, πρὸς τὸ ῥ. **μένω**, — ἐπιτρέπεται ἴσως νὰ διερευνηθῇ τὸ πρᾶγμα καὶ ἐξ ἄλλης σκοπιᾶς ἐν σχέσει πρὸς τὸ μόριον ***me** καὶ τὸ οὐσ. **εὐνὴ** (= κοίλωμα, ἐδαφικὴ κοιλότης, τρώγλη, φωλεά, κοίτη, κατοικία // γαμήλιος ἢ συζυγικὴ κλίνη).

Καθ' ὃν δηλ. τρόπον ἔχομεν τὸ κατὰ μετάστασιν οὐσ. (παρθένος, γυνή, ἀνήρ) **σύνευνος**[106] (= ὁ ἔχων ὁμοῦ μετ' ἄλλου εὐνήν, σύντροφος τῆς εὐνῆς, ὁμόζυξ, σύζυγος), οὕτω θὰ ἦτο δυνατὸς καὶ ὁ σχηματισμὸς ***μὲ - ευνος** ἢ ***μὲ - ευν - ϝο - ς**[107] (= *«ὁ μὴ ἔχων εὐνήν, ὁ ἄνευ εὐνῆς, **ἄζυξ** *λέκτρων, γάμων, εὐνῆς*, **μόνος**), ἐξ οὗ

---

106) Πρβλ. «*ἕλεν δ' Οἰνομάου βίαν παρθένον τε σύνευνον*» Πινδ, Ὀλ. 1. 143, «*πιστὴ ξύνευνος*» Αἰσχ, Ἀγ. **1442**, «*κτεῖναι σύνευνον*» Αἰσχ. Πρ. 866.

107) Ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρόσφ. **-ϝο-** πρβλ. τὸ Ἰαπ.* **ne-vo-s**: Ἑλλην. (Μυκην.) **ne-wo**, (Κυπρ.) **νέ-ϝο-ς, νέος**, καὶ Λατ. ***no-vo-s** *novus*,— (=*«**ὁ μὴ ἔχων** *νοῦν, περιουσίαν κ.λ.π.*» ? πρβλ. Ἀγγλ. **never**=οὐδέποτε)· καὶ ***νε-ϝ-ανὸ-ς *νεανὸς νεανίας** (=*«**ὁ μὴ πράττων**$_2$ **ὁ μὴ ἐργαζόμενος**, ἀνίκανος, ἀδύνατος» ?), κατ' ἀναλογίαν δὲ καὶ **νεαρός**.

προοδευτικῶς καὶ ἀκωλύτως ἔχουν προκύψει τά : Δωρ. **μῶνος** (πρβλ. **μὴ οὖν - μῶν**, ***ἄρω ἀραρίσκω** — * **ἀρ - εύ - ς** ***ἦρ - ευ - ς ἦρ - ω - ς** = *«ὁ συναρμόζων, δεξιοτέχνης, κτίστης, ἱδρυτὴς πόλεως»· ἡ δασεῖα ὡς καὶ εἰς τὰ **ἅρμα ἁρμὸς ἁρμόζω**), Ἰων. **μοῦνος** (πρβλ. **σπεύδω σπουδή, κέλευθος ἀκόλουθος**), Αἰολ. καὶ Ἀττ. **μόνος** κατὰ συστολήν, θηλ. **μόνα μόνη** (πρβλ. **συνεύνα** = ἡ σύνευνος· ἐν ἐπιγρ.).

Ἐκ τοῦ **μόνος** προσλήψει τῆς ὑποκοριστικῆς καταλήξεως **- χος - αχος** ἐσχηματίσθη ὁ παράλληλος τύπος ***μόναχος** (πρβλ. **βαίνω βάτρ-αχος**[108], **κύπτω κύμβη κύμβ - αχος, νήπιος νηπί - αχος**, κ.λ.π.), καὶ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ **μοναχῇ μοναχοῦ μοναχῶς** (πρβλ. ἀντιστοίχως τὰ ἀντίθετα **διχῇ πολλαχοῦ πολλαχῶς**) μετεκινήθη ὁ τόνος εἰς τὴν λήγουσαν, καὶ οὕτω προέκυψε τὸ παρ' Ἀριστ. μεμαρτυρημένον **μοναχός**, ἀλλὰ καὶ **μαναχὸς** βραδύτερον κατ' ἀναδρομικὴν ἀφομοίωσιν.

Ὡσαύτως ἐκ τοῦ **μόνος** διὰ μετακινήσεως τοῦ τόνου καὶ κατὰ μετάπτωσιν (πρβλ. ***κτέν - jω κτείνω** ***ἔ - κτεν - ον** ***ἔ - κτν - ον ἔκτανον**) προῆλθε πιθανώτατα καὶ τὸ ἐπίθ. **μανὸς** (= *«ὁ μὴ ἔχων **εὐνήν, δεσμὸν**», χαλαρὸς τὴν σύστασιν, ἀρκιός, ***κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ πυκνός**), ἤτοι ***μονὸς** ***μνὸς μανός**· διότι ὁ καθ' ὑπόθεσιν σχηματισμὸς ***μανϝὸς** — ἐκ τοῦ ὁποίου δῆθεν προέκυψε καὶ τύπος ***μόνϝος** —, ἐρειδόμενος προφανῶς ἐπὶ τοῦ παρ' Ἡσυχ. **«μάνυ·** *μικρὸν* (κῶδ *πικρόν*). *Ἀθαμᾶνες*», δέον ὅπως θεωρηθῇ ἐσφαλμένος, καθ' ὅσον τὸ **υ** δὲν ἀνήκει εἰς τὸ θέμα τῆς ἐν λόγῳ λέξεως (βλ. σχετικῶς ἐν ὑπ' ἀριθ. 27 ὑποσελ. σημ.).

Δὲν θὰ ἦτο ἐπίσης ἄσκοπον νὰ ἀναφερθῇ ἐνταῦθα καὶ τὸ οὐσ. **ἀνία** (Ἰων. **ἀνίη** καὶ Αἰολ. **ὀνία**) ἐν σχέσει πρὸς τὸ **μονία μονίη** (= μοναξιά, μεμονωμένος βίος, ἀγαμία) καὶ κατὰ συνάρτησιν πρὸς τὰ ἐν γένει μεταπτωτικὰ φαινόμενα (**μονία ***μνία ἀνία** ??).

Ἐν ἀνακεφαλαιώσει καὶ εἰς ἐπίρρωσιν τῶν ἐκτεθέντων, ἐνδείξεις περὶ τῆς τοιαύτης ἐτυμολογίας τῆς λέξεως **μόνος** παρέχουν ἐνδεχομένως καὶ τὰ κάτωθι :

a. Ἡ ἐνεπίγραφος μαρτυρία τοῦ θηλ. **συνεύνα** (= ἡ σύνευνος) ἐν σχέσει πρὸς τὸ **μόνα μόνη**.

d. Οἱ παράλληλοι τύποι : **συνεύνιος** (Φώτ., Ἡσύχ., Σουΐδ. Λεξ.), **μούνιος (με - εύ - νιος ?)** καὶ **ἐριούνιος (ἐρι - εύνιος ? = *«λίαν γόνιμος, καρπερός»**, κερδοφόρος, χρήσιμος, ὠφέλιμος· πρβλ. **ὀνίνημι** = «ὠφελῶ, εὐφροσύνην ἢ ἡδονὴν παρέχω», **ὄνησις** = «ὠφέλεια, ἀπόλαυσις, εὐτυχία»), **ἐριούνης** (πρβλ. **χαμαι-εύνης**).

c. Τὰ διὰ τῆς Λατινικῆς (?) Ἑλλην. δάνεια τῆς Γερμ. **Moench Mönch** (= μοναχός, καλόγηρος) καὶ **Moenchen Mönchen** ἢ **Muenchen München** (ἡ πόλις **Μόναχον**)[109] ἐπιτρέπουν τὸν παραλληλισμὸν τῶν λέξεων **μόνος (μῶνος μοῦνος)** καὶ **δοῦλος** (Δωρ. **δῶλος**, Μυκην. **do - e - ro** ***δό - ε - λος** θηλ. **do - e - ra**).

Παρὰ τὴν ὑποψίαν τῶν ἐρευνητῶν ὅτι ἡ λέξις **δοῦλος** εἶναι ξένον δάνειον (Προελλην., Αἰγ. ἢ Λυδ.), ἡ κατάληξις **- ro : - λος** ἀποκλείει τὸ τοιοῦτον· ἀπ' ἐναντίας μάλιστα τὸ Μυκην. **do - e - ro** συνηγορεῖ εἰς τὴν σύναψιν τῆς λέξεως πρὸς τὸ ῥ. **δεύω δεύομαι** (Αἰολ. καὶ ἐπικ.) καὶ **δέω δέομαι** (Ἰων., Ἀττ.)· ἤτοι ἡ ῥίζα ***δεϝ - (** = *«ἔλλειψις, στέρησις, ἀνάγκη ἐστὶ»**) μετὰ τῆς παραγωγ. καταλήξεως **- ρος - λος**, δηλούσης πλησμονὴν τῆς ἐννοίας τοῦ πρωτοτύπου, παρέχει τὸν σχηματισμὸν ***δὲϝ - λος** (=*«**καθηλωμένος εἰς τὴν στέρησιν**, ὁ πλήρης **δύης**,

---

108) Ἤτοι: **βαίνω βατὸς *βατερὸς *βατέραχος** (τοῦ ***βατεράχου** καὶ κατὰ τὸν νόμον τοῦ Kretschmer, **βατράχου**) **βάτραχος**, ἀλλὰ καὶ Ἰων. **βάθρακος** (πρβλ. **βαθὺς βάθρον**), **βότραχος** (πρβλ. **βόθυνος βόθρος**), καὶ κατὰ μετάθεσιν **βράταχος βρόταχος** (=*«ὁ δυνάμενος βαίνειν εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εἰς τὴν ξηράν, ἀμφίβιος» ?).

109) Βλ. F. Kluge : Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache, (19. Aufl., bearbeitet von W. Mitzka), Berlin 1963, σ. 485.

δυστυχίας, ἀθλιότητος, ἀγωνίας, ὀδύνης, ὁ πλήρης **ἐνδείας, ἐνδεής,** ἐστερημένος τινὸς // **ἀναγκαῖος**»)· πρβλ. Ὅμηρ. Π 836 «*ἦμαρ ἀνάγκαιον*» (=**δούλιον ἦμαρ, «***ἡ ἡμέρα τῆς βίας, τοῦ ἐξαναγκασμοῦ, ὅ.ἐ. βίος δουλείας· οὕτως,* **ἀναγκαία τύχη,** *ἡ τύχη, ὁ κλῆρος τῆς δουλείας,* Σοφ. Αἴ. 485») [110].

Ἐκ τοῦ ***δὲϝ - λος** δύνανται νὰ προκύψουν οἱ τύποι : α) ***δεῦλος** (πρβλ. τὸ τοῦ Ἡσυχ. «**δεύκει**· *φροντίζει*»· τὰ **δεύκω**=βλέπω, ἐν Ε. Μ. 260, 54, καὶ «**δευκές**· *λαμπρόν, ὅμοιον*» Ἡσύχ., εἶναι προφανῶς—ἴσως καὶ τὸ **δεύκει** ?—διαλεκτικὰ ἐκ τῶν **λεύσσω λευκός,** ὡς λ.χ. **λάφνη** Λατ. **laurus** καὶ **δάφνη**), ***δῦλος, δέελος** [111] (πρβλ. Ὅμηρ. Κ 466 «*δέελον δ' ἐπὶ σῆμά τ' ἔθηκε*»=προσέτι δὲ ἐτοποθέτησεν ἐπ' αὐτῶν ὡς σημεῖον ἀναγνωρίσεως **δῆλον, φανερόν, ὁρατόν,**—ἢ «**ἀναγκαῖον, ἀσφαλὲς**» ?), ***δέολος** [112], ***δέλλος** [113], ἴσως καὶ ***δέλος** (πρβλ· **δέλεαρ δέλος δέλετρον**· Πλάτ. Τίμ. 69 d «*ἡδονήν, μέγιστον κακοῦ δέλεαρ*»=**δόλωμα,**—ἢ «**ἀναγκαία αἰτία, ὑπηρέτης** *τοῦ κακοῦ*» ?). β) Καθ' ἑτεροίωσιν : **δοῦλος,** ***δόελος** (πρβλ. Μυκην. **do - e - ro**), ***δόλλος,** [*] **δόλος** (=*«**δοῦλος, δοῦλος** *πονηρός, ἀνειλικρινὴς καὶ πανοῦργος*» [?], πᾶν τέχνασμα ἢ στρατήγημα, ἀπάτη, πανουργία)· πρβλ. «*πενία τέχνας κατεργάζεται*», καὶ τὰ τοῦ Ἡσυχ. «**δόλοπα**· *κατάσκοπον, μαστροπόν*», «**δολοπεύει**· *ἐπιβουλεύει, ἐνεδρεύει*», καὶ «**δόλος**· *πάσσαλος*» [114]· ὡσαύτως **δολιχὸς** (=*«**δοῦλος δόλιος,** ὄχι εὐθύς, πλάγιος», μακρὸς) καὶ **δόλιχος** (=ὁ μακρὸς δρόμος ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ). γ) Κατὰ συναίρεσιν : [115] [*] **δῆλος** (πρβλ. **δεῖ**=«**ἀνάγκη ἐστί**», καὶ **δῆλον ἐστί**· ὡσαύτως **Δῆλος**=«**ἐστερημένη** *βλαστήσεως*» ?, ὡς ἐν Ὕμν. Ὅμηρ. εἰς Ἀπ. 16 «*κραναῇ ἐνὶ Δήλῳ*»), ***δεῖλος** (πρβλ. **δεῖλαρ**=δέλεαρ), καὶ **δῶλος δοῦλος.**

Οὕτω ἡ ἀντίστοιχος συστοιχία **μῶνος, μοῦνος, μόνος *μόναχος μοναχὸς** καὶ **δῶλος δοῦλος δόλος δόχιλος δολιχὸς** ἐπισημαίνει ἐνδεχομένως τὴν πιθανότητα ὅτι τὸ Γερμ. **Mönch** ἐξικνεῖται ἐξ ἀρχαιοτέρας τοῦ Λατ. **monachus** ἀφετηρίας, συμπιπτούσης πρὸς τὸ καθ' ὑπόθεσιν ***μέευνος (*μέουνος).**

d. Ἡ σημασιολογικὴ διαφάνεια ἐπὶ τῆς τοιαύτης συνθέσεως τοῦ **μόνος,** ὡς ἐξάγεται ἀβιάστως ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ ἐπιθέτου, καὶ συγκεκριμένως εἰς τὰ χωρία : «*δέδυκε μὲν ἀ σελάννα / καὶ Πληΐαδες· μέσαι δὲ / νύκτες, παρὰ δ' ἔρχετ' ὤρα· / ἐγὼ δὲ μόνα κατεύδω*». Σαπφ. Fr. 94 (ἔκδ. Diehl) καὶ P. M. G. Fr.

---

110) Βλ. Liddell - Scott - Κωνσταντινίδου (ἐν Ἀθήναις 1907), **1,** 161.

111) Πρβλ. ***ϝρόδον ῥόδον Ἐορδαία** (Βλ. Ι. Κ. Προμπονᾶ : Ἡ συγγένεια Μακεδονικῆς καὶ Μυκηναϊκῆς διαλέκτου καὶ ἡ Πρωτοελληνικὴ καταγωγὴ τῶν Μακεδόνων, Ἀθῆναι 1973, σ. 21 καὶ 50 κέξ.)· ***ϝρὺομαι ῥύομαι ἐρύω, ϝίσϝος ἴσος ἔισος ἴση** (Ὅμηρ.).

112) Πρβλ. Αἰολ. **ϝίτυς ϝιτέη** καὶ **οἰσύη οἰσύινος** (Ὅμηρ.· πρβλ. **βίτσα** = λεπτὴ καὶ εὐλύγιστος βέργα), **ϝίτυλος** καὶ Ὅμηρ. **Οἴτυλος, ϝάξος** καὶ **Ὄαξος,** Λατ. **Vadimo** καὶ **Ὀάδμων, *ϝλέπ- λέπω** καὶ ***ϝλέπ-jω *ϝλόπ-jω ὀλόπτω** (Καλλ., Εὐφ., Νίκ., Ἡσύχ.)· πρβλ, καὶ Ποντ. **ἐλέπω = βλέπω.** Βλ. H. L. Ahrens : De Graecae linguae dialectis, Gottingae 1839, I, 30 κέξ., καὶ G. Curtius : Grundzüge der griechischen Etymologie, (τ. Β', Leipzig 1862), σ. 145 κέξ.

113) Βλ. M. Lejeune : Traité de phonétique grecque, (2e éd.) Paris 1955, § 144.

114) Πιθανῶς ὡς τὰ κοινὰ **καρφὶ καρφὴς καρφωτὴς** (=καταδότης· βλ. **Κ.** Δαγκίτση : Λεξικὸ τῆς Λαϊκῆς, **Ἀθῆναι** 1967, σ. 72).

115) Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Φ. Ν. **ε+ε>η** Δωρ. ἢ **ει,** καὶ **ε+ο** ἢ **ο+ε** ἢ **ο+ο>ω** Δωρ. ἢ **ου.**

Adesp. 976, «*Καὶ εἶπεν Κύριος ὁ Θεός· Οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν*»· Γέν. 2, 18.

13. μωρὸς

Ἐκ τῆς ῥίζης *ϝορ - (πρβλ. **ὁράω**, Λατ. **vereor**=εὐλαβοῦμαι, αἰδοῦμαί) σχηματίζεται τὸ οὐσ. *ϝόρ - ϝο - ς **οὖρος** (=*«ὁ ἔχων ὅρασιν» φύλαξ, φρουρός, ἐπιστάτης, ἐπόπτης· πρβλ. ***κόρ - ϝος** Μυκην. **ko-wo**: **κοῦρος** καὶ Δωρ. (Θεόκρ.) **κῶρος**), ἀλλὰ καὶ **ὦρος** (πρβλ. **ὥρα**=φροντίς, μέριμνα, πρόνοια· τὰ τοῦ Ἡσυχ. «**ὦρου**· *φύλακος*» καὶ «**βῶροι**· *ὀφθαλμοί*», ὡς καὶ τὰ παρ' Ὁμήρ. σύνθετα **θυραωρὸς οὐδενόσωρος πυλαωρός**, τὸ τῆς Σαπφ. **ἄωρος** καὶ κατὰ συναίρ. **ὦρος**=*«ἄφροντις» κατὰ μετάστασιν: ὁ ὕπνος, κ.λ.π.) [116]· τοῦτο μετὰ τοῦ ἀρνητ. ***mē** ἀποδίδει τὸ σύνθετον ***μὲ - ϝορϝος μῶρος**, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται μὲν Ἀττ. [117] ἀλλὰ φαίνεται μᾶλλον Αἰολ. ἢ Δωρ. δάνειον [118], καὶ ἀκολούθως **μωρὸς** [119] (= *«ἀδιάφορος, ἄφροντις, ἄφρων» [120], νωθρός, ἀμβλύς, βραδύς, βραδύνους, ἠλίθιος)· πρβλ. *χειμῶνος ἀρχομένου μωροὶ γίγνονται οἱ ἐργάται τῶν σφηκῶν*». Ἀριστ. Π. ζῷ. ἱστ. 9.41, 4.

Τὸ ἀσφαλὲς τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως διαφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Εὐριπίδης χρησιμοποιεῖ τὸν τύπον **μῶρος** καὶ ὡς θηλυκὸν (ἐπὶ τῆς τροφοῦ: «*ὦ μῶρος*» Μήδ. 61), τοῦτο δὲ δικαιολογεῖται κανονικῶς μόνον ἐπὶ συνθέτου.

14. μέγας

Ἀναμφισβητήτως τὸ ἐπίθ. **μέγας** εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ ἀρνητ. μορίου ***mē** [121] καὶ τοῦ ριζικοῦ θέματος τοῦ ῥ. **γίγνομαι** (***γεν - *γέν - ω *γι - γεν - ομαι**, ἀλλὰ καὶ ***γα** - κατὰ μετάπτωσιν· πρβλ. **γέ - γα - α**)· ἤτοι ***μὲ - γεν - τος *μὲ - γεν - τ - ς *μὲ - γν - τ - ς μέγας** (= *«**μὴ γενητός, μὴ γεγενημένος**»).

Εἰς τὴν σκέψιν ταύτην ἐμβάλλει τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ παρ' Ὁμήρ. **μέγας** καὶ **γίγας** ἔχοντα κοινὴν τὴν συλλαβὴν **γα** παρουσιάζουν ἐκ παραλλήλου καὶ παρεμφερῆ σημασίαν, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἀπόλυτος πεποίθησις ὅτι τὸ ὄνομα **γίγας** προέκυψεν ἐκ τοῦ **γίγνομαι** [122] δι' ἀναδιπλασιασμοῦ πρὸς ἐπίτασιν τῆς ριζικῆς σημασίας εἰς τὴν ἔννοιαν «**ὑπερφυῶς γεγενημένος**».

Ὅθεν κατὰ τὰ ἀνωτέρω ὑπολείπεται νὰ δειχθῇ ἡ σύμμετρος σημασία τοῦ οὕτω συντεθειμένου ἐπιθ. **μέγας**· καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἡ συμβολὴ τοῦ Πλάτωνος

---

116) Τὸ σύνθερον **εὖ-ωρος** (= *«**ἐπιμελής**», ὀλίγωρος, ἀμελὴς) μαρτυρεῖται παρ' Εὐφ. 102 μετ' ἐφθαρμένης, ἤτοι ἀντιθέτου τῆς ἐτυμολογικῆς ἐπὶ τὰ χείρω, σημασίας (πρβλ. **εὐήθης ἀγαθός**)· βλ. σχετικῶς Ν. Π. Ἀνδριώτη: Σημασιολογία, Θεσσαλονίκη 1959, σ. 17 κέξ·

117) Βλ. Ἡρωδ. Περ. καθολ. προσῳδ. (ἔκδ. A. Lentz) 1. 192, 27.

118) Πρβλ. τὰ παρ' Ἀττ. Δωρικὰ **κυναγὸς λοχαγός**, κ.λ.π.

119) Πρβλ. Ε. Μ. 593, 12 «*Μωρός: παρὰ τὸ ὦρα* (sic), *ὃ σημαίνει τὴν φροντίδα, μετὰ τῆς μὴ ἀπαγορεύσεως, καὶ συγκοπῇ, οἱονεὶ ὁ μηδὲν φροντίζων· ἢ παρὰ τὸ μὴ ὁρᾶν τὸ συμφέρον*». καὶ Ἐτ. Γουδ. «*πόθεν ἐτυμολογεῖται; μὴ ὠρός τις ὤν, ὁ μὴ βουλόμενος φροντίζειν περὶ τοῦ συνοίσοντος*».

120) Πρβλ. «*τῶν φρονίμων τὰ παιδιὰ πρὶν πεινάσουν μαγειρεύουν*».

121) Πρβλ. Ε. Μ. 574, 35 ἐν λέξει **μέγας**: «*Γίνεται παρὰ τὸ μὴ ἀπαγορευτικόν, καὶ τὸ γῆ, μέγας τις ὤν, ὁ μὴ ἀεὶ ἐν τῇ γῇ ὤν, ἀλλ' ὑπερέχων αὐτῆς, καὶ εἰς ὕψος ἐπαιρόμενος*» καὶ Ἐτ. Γουδ. «*Μέγας, παρὰ τὸ μὴ καὶ τὸ γῆ μήγας, καὶ τροπῇ τοῦ η εἰς ε μέγας*».

122) Ἤτοι: ***γι-γεν-τὸς *γί-γεν-τ-ς γί-γν-τ-ς γίγας**, γεν. **γίγαντος** (κλητ. **ὦ γίγαν**).

κρίνεται οὐσιώδης καὶ ἀρκούντως διαφωτιστικὴ διὰ τῶν ἑξῆς χωρίων: «*ἀρχὴ δὲ ἀγένητον. ἐξ ἀρχῆς γὰρ ἀνάγκη πᾶν τὸ γιγνόμενον γίγνεσθαι, αὐτὴν δὲ μηδ' ἐξ ἑνός· εἰ γὰρ ἔκ του ἀρχὴ γίγνοιτο, οὐκ ἂν ἔτι ἀρχὴ γίγνοιτο. ἐπειδὴ δὲ ἀγένητόν ἐστιν, καὶ ἀδιάφθορον αὐτὸ ἀνάγκη εἶναι*». Φαῖδρ. 245 d, «*ἐξ ἀνάγκης ἀγένητόν τε καὶ ἀθάνατον ψυχὴ ἂν εἴη*». αὐτόθ. 245 e, καὶ «*ὁμολογητέον ἓν μὲν εἶναι τὸ κατὰ ταὐτὰ εἶδος ἔχον, ἀγέννητον καὶ ἀνώλεθρον, οὔτε εἰς ἑαυτὸ εἰσδεχόμενον ἄλλο ἄλλοθεν οὔτε αὐτὸ εἰς ἄλλο ποι ἰόν, ἀόρατον δὲ καὶ ἄλλως ἀναίσθητον, τοῦτο ὃ δὴ νόησις εἴληχεν ἐπισκοπεῖν.*» Τίμ. 52 a.

Ὡσαύτως τὸ αὐτὸ ἀποδεικνύουν καὶ τὰ ἑπόμενα: «*εἰ δὲ μὴ ἀκολουθοῦσιν ἀλλήλοις τὸ ἄφθαρτον καὶ τὸ ἀγέννητον, οὐκ ἀνάγκη οὔτε τὸ ἀγένητον οὔτε τὸ ἄφθαρτον ἀίδιον εἶναι. ὅτι δ' ἀνάγκη ἀκολουθεῖν, ἐκ τῶνδε φανερόν... εἰ δὲ ἀγένητον, ἄφθαρτον ὑπόκειται.*» Ἀριστ. Περ. Οὐρ. 282 a κἑξ., «*Ἐπίκουρος Νεοκλέους Ἀθηναῖος κατὰ Δημόκριτον φιλοσοφήσας ἔφη τὰς ἀρχὰς τῶν ὄντων σώματα λόγῳ θεωρητά, ἀμέτοχα κενοῦ, ἀγένητα, ἀίδια, ἄφθαρτα, οὔτε θραυσθῆναι δυνάμενα οὔτε διαπλασμὸν ἐκ τῶν μερῶν λαβεῖν οὔτ' ἀλλοιωθῆναι·*» Πλουτ. Περ. ἀρεσκ. φιλοσ. 877 d, καὶ «*ἀγέννητα· στοιχεῖα παρὰ Ἐμπεδοκλεῖ*» Ἡσύχ.[123]

Ὥστε κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἡ πρωταρχικὴ σημασία τοῦ ἐπιθέτου εἶναι: *«**μὴ γενητός, μὴ γεγενημένος, μὴ ἐξ** ἄλλου **γενομένος** ἀλλ' ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχων // αὐτοφυής, αὐθύπαρκτος», καὶ κατὰ συνέπειαν: «**ὑπερφυής, ὑπερμεγέθης**»· τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο ἐπιτρέπει νὰ συναγάγωμεν τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα ὅτι τὸ ἐπίθετον ἐκυριολεκτεῖτο τὸ πρῶτον μὲν περὶ τῶν Θεῶν, βραδύτερον δὲ ἐπὶ τῶν ἡμιθέων καὶ τῶν ἄλλων ἡρώων, καὶ ἀκολούθως ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις ἐπὶ παντὸς πράγματος ὑπερέχοντος κατὰ τὴν μορφήν, καὶ προκαλοῦντος οὕτω τὸν θαυμασμόν· πρβλ. «*ὁ μέγας Ζεὺς **ἀπαλέξαι***» Αἰσχ. Ἱκ. 1052, καὶ τὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης: «*ὅτι μέγας εἶ σὺ καὶ ποιῶν θαυμάσια, σὺ εἶ ὁ Θεὸς μόνος ὁ μέγας*» Ψαλ. 85 (86). 10, «*μέγας καὶ οὐκ ἔχει τελευτήν, ὑψηλὸς καὶ ἀμέτρητος*». Βαρ. 3. 25, «*ὁ Θεὸς ὁ μέγας ὁ αἰώνιος*» Ἡσ. 26.4.

Παρατηρητέον ἐξ ἄλλου ὅτι τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν παρουσιάζει καὶ τὸ Λατ. **ingens** (= ὑπερφυής, ὑπερμεγέθης, μέγιστος), ἔνθα τὸ ***in-*** φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἡ πρόθεσις (πρβλ. **in - gen - o** = ἐμφύω), ἀλλὰ τὸ στερητ. ***ne,*** τὸ ὁποῖον ἐν τῇ Λατ. μεταβάλλεται κατὰ μετάπτωσιν εἰς ***in-*** (πρβλ. **fas nefas** ἀλλὰ καὶ **firmus infirmus, gratus ingratus**), ἐν δὲ τῇ Γερμ. εἰς ***un-*** (πρβλ. **geheuer** = ἀσφαλὴς **ungeheuer** = πελώριος, **gewöhnlich** = συνήθης **ungewöhnlich** = ὑπερφυής).

Οὕτω καθίσταται ἐφικτὸν νὰ προσδιορισθῇ πλήρως ἡ κατὰ κυριολεξίαν ριζικὴ καὶ ἀληθὴς σημασία τοῦ παρ' Ὁμήρῳ ἐπιθ. **νηγάτεος**[124], κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀρχῆθεν παραδεδομένην[125] καὶ ἐπικρατοῦσαν μέχρι σήμερον ἐτυμολογίαν ἐκ τοῦ **νέος** καὶ **γίγνομαι**[126] (πρβλ. **νεηγενής**· Ὅμηρ.). Ἡ κατὰ τὰ ἐκτεθέντα δηλονότι βεβαιότης περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως **μέγας** ὁδηγεῖ ἀναμφιβόλως εἰς τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα ὅτι τὸ ***νη-*** τοῦ **νηγάτεος** εἶναι στερητ., τὸ δὲ β' συνθετικὸν ἄδηλος τύπος ρηματ. ἐπιθέτου τοῦ **γίγνομαι** (ἤτοι ***γεντ - τὸς*** ***γεν - τέος*** καὶ κατὰ μετάπτωσιν ***γατὸς*** ***γατέος,*** τὸ **νηγατέος** δὲ παρέχει τὴν ἔνδειξιν ὅτι ὑπῆρξε προφανῶς καὶ ὁ παράλληλος τύπος ***νήγατος*),** — ὅτε κατ' ἀνάγκην δέον ὅπως ἀνα-

---

123) Πρὸς τούτοις πρβλ. τὰ τῆς ἐμιλουμένης: **ἀπίθανος** (=ὁ μὴ πιθανὸς // ὑπέροχος, ἐξαίρετος) καὶ **ἀπίστευτος** (=ὁ μὴ πιστευτός, ἀπίθανος // πρωτοφανής, ἐκπληκτικός).

124) Β 43 «*μαλακὸν δ' ἔνδυνε χιτῶνα, / καλὸν νηγάτεον*» (ἐπὶ τοῦ Ἀγαμέμνονος), καὶ Ξ 185 «*κρηδέμνῳ δ' ἐφύπερθε καλύψατο δῖα θεάων / καλῷ νηγατέῳ*»· (περὶ τῆς Ἥρας).

125) Βλ. E. M. 602, 43.

126) Βλ. Ph. Buttmann : Lexilogus, Berlin 1825, τ. Α' σ. 203 κἑξ.

θεωρηθῇ καὶ ἡ σημασία τοῦ ἐπιθέτου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νέων ἐτυμολογικῶν δεδομένων· ἤτοι **νηγάτεος** = *«ὁ οὐ **ποιητέος**, ὅς οὐ **δεῖ γενέσθαι** *γεγενῆσθαι*, ὁ μὴ κατασκευασθείς διὰ χειρὸς ἀνθρώπου, **ἀχειροποίητος, θεότευκτος, θεοποίητος, ἀγάθεος, ἠγάθεος**», καὶ κατ' ἀκολουθίαν: «**θεῖος, ἀνυπέρβλητος, ἀπαράμιλλος, ἀσύγκριτος**», μετὰ τοῦ ἐπιθ. δὲ **καλός**, ὡς ἡ παρ' Ὁμήρ. χρῆσις (**καλὸς νηγάτεος**): «**ὁ θείου κάλλους, ὁ ἀσυγκρίτου κάλλους καὶ κομψότητος**»· πρβλ. τὴν σύγχρονον χρῆσιν «**καλὸς ὅσο δὲ γίνεται**».

Ἐνταῦθα σημειωτέον ὅτι πρὸς τὸ πρόσφυμα **-τέος** πρέπει νὰ συσχετισθῇ ἡ δηλοῦσα προέλευσιν (καταγωγήν, ὕλην, χρόνον κ.λ.π.) παραγωγικὴ κατάληξις **- εο - ς** τῶν ἐπιθέτων, ὡς λ. χ. **κύων κύν - εος, κύανος κυὰν - εος κυαν - οῦς, χρυσὸς χρύσ - εος χρυσ - οῦς**, καὶ ἐν τῇ Λατ. **aurum aur - eus**· πρβλ. **λιτὸς λίθος** καὶ ***λι - τέος λίθεος**.

Τὴν ὑπόθεσιν περὶ τῆς ἐκ τοῦ ***me** καὶ **γίγνομαι** συνθέσεως τοῦ ἐπιθ. **μέγας** ἐνισχύει προσέτι καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπάρχουν ἐκ παραλλήλου τὰ δηλοῦντα τὴν ἀφῃρημένην ἔννοιαν τοῦ ἐπιθέτου οὐσιαστικὰ **μέγεθος** καὶ **μέγαθος**· τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐσφαλμένως θεωρεῖται ὁ ἀρχαιότερος τύπος, καὶ ἑρμηνεύεται ὡς κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ **μέγας** σχηματισμός, ἐξ οὗ βραδύτερον προέκυψε κατὰ προοδευτικὴν δῆθεν ἀφομοίωσιν καὶ τὸ **μέγεθος**. Πρὸς τοῦτο πείθουν ἀναντιλέκτως τὰ κατωτέρω ἀνάλογα φαινόμενα:

α) Ἐκ ῥίζης ***βεν-** «**βαίνειν**» (πρβλ. ***βαν - jω βαίνω**, Λατ. **ven - io**) παράγονται τὰ ῥηματικὰ ἐπίθετα: ***βεν - τὸς** (πρβλ. Λατ. **ven - tus** =*«*ὁ ἐλευθέρως* κινούμενος» ἀήρ, ἄνεμος) καὶ κατὰ μετάπτωσιν **βα - τὸς** (πρβλ. **βέ - βα - α**)· ἐξ αὐτῶν ἀντιστοίχως τὰ οὐσ. ***βέν - τος βένθος** καὶ ***βά - τος βάθος**.

β) Ἐκ ῥίζης ***δεν - «συνδέειν, συμπηγνύειν συμπυκνοῦσθαι»?**: τὰ ρηματ. ἐπίθ. ***δεν - τὸς** (πρβλ. Λατ. **densus**=δασύς, πυκνός· «**δεντή**· *δέλεαρ*» Ἡσύχ.) καὶ κατὰ μετάπτωσιν ***δα - τός**, ἐξ οὗ ***δα - τύς** (πρβλ. «**δατύς**· *κουράλλιον. νύμφη λευκόκηρος*» Ἡσύχ.) ***δαθὺς δασὺς** καὶ ***δά- τος *δά - θος δάσος**. Κατὰ συμφυρμὸν δὲ τῶν ***δεντὸς** καὶ ***δατὸς** ἐσχηματίσθη ὁ τύπος **δετός**, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι ἐπεβλήθη ἀπολύτως ἐπὶ τῶν πρωτοτύπων ἐξαναγκάσας ταῦτα εἰς παντελῆ ἀχρηστίαν (πρβλ. τὸ παρ' Ὁμήρ. **δετὴ** = δέσμη ξύλων).

Εἰς τὴν ῥίζαν ***δεν -** ἀνάγονται ἀσφαλῶς καὶ τὰ κάτωθι:

a. Τὸ ῥ. ***δά - ω δέ - δα - α δι - δά - σκ - ω**, ἐξ οὗ τὰ **δαήμων Δάμων ἀδαὴς** κ.λ.π. (πρβλ. **πυκινὸς** = πυκινόφρων, συνετός· καὶ ***με - λίθιος ἠλίθιος**)·

b. Τὰ ῥ. ***δαίω δαίομαι δατέομαι** (= *«συνενῶ, ἑνσωματώνω, — *καὶ κατὰ συνέπειαν*: διαχωρίζω ἀπὸ ἄλλων ὁμοίων»· πρβλ. **δῆμος** = «κοινότης ἀνθρώπων, *ἀλλὰ καί*: διαμέρισμα γῆς», ἴσως καὶ τὸ Λατ. **den - s** γεν. **den - tis** = ὀδούς)·

c. Τὸ ἐπίθ. **δα - ρό - ς δη - ρὸ - ς** (= *«συνημμένος, συνεχόμενος», μακρός· πρβλ. τὸ τοῦ Ἡσυχ. «**δαρόν**· *ἑορτή*», ἤτοι: «συγκέντρωσις ἀνθρώπων», τὰ Λατ. **durus** = «σκληρός, στερεὸς» καὶ **duro** = «ἀποσκληρῶ, διαμένω, **διαρκῶ**»).

Τὸ ἀρνητ. ***me** **μὴ** μετὰ τοῦ **δαρὸς** ἀποδίδει τὸ σύνθετον ***μέ - δαρος *μεδαρὸς μαδαρὸς** (=**μὴ συνδεδεμένος**, — «*μὴ συνεχόμενος, χαλαρῶς συνημμένος, ὑγρός*»[127]· πρβλ. τὸ τοῦ Ἡσυχ. «**μαδαρός**· *ἀραιόθριξ. ψεδνὸς*» ἐν σχέσει πρὸς τὸ **δασύς**), ἐξ οὗ τὰ ῥ. **μαδάω** καὶ **μυδάω**· πρβλ. **μάλευρον** καὶ **μύλαξ, μάλβαξ** καὶ **μυλαβρίς, μάκαρος μακρὸς μᾶκος *Μακᾶναι** καὶ **Μυκῆναι**·

d. Τὸ ἐπίθ. **δανὸς** (= *«συνημμένος, συνεχόμενος, **σκληρός**», ξηρός, εὔφλεκτος)· πρβλ. **πευκαλέος** (= ξηρὸς) καὶ **πυκινός, δῆρις** (= ἀγών, μάχη) καὶ **πτόλεμος πευκεδανὸς** (Ὅμηρ.), **πυγμὴ** καὶ Λατ. **pugna**. Ὡσαύτως τά: **Δανάη** (ὄν.

---

127) Βλ. Λεξ. Liddell - Scott - Κωνσταντινίδου (Ἀθῆναι 1907) 3, 74.

τῆς Ξηρᾶς Γῆς ἐν τῇ μυθολογίᾳ· πρβλ. **Δαναός**), **δάνος** (= *«τὸ συνδέον διὰ φιλίας» δῶρον· πρβλ. «**δανές**· *ἀληθὲς ἢ δῶρον ἢ μερίδα ἢ ἰσχύν, γέρας ἢ δάνειον*» Ἡσύχ.), **δήνεα** (= συμβουλαί, σχέδια, τεχνάσματα· πρβλ. τὰ τοῦ Ἡχυχ. «**δῆνος**· *βούλευμα*» καὶ «**δήνεα**· *βουλεύματα*»).

e. Τὸ ἐπίθ. **δαναιὸς δηναιὸς** (= μακροχρόνιος)· ἤτοι **δὴν** Δωρ. **δὰν** καὶ **αἰὼν αἰεί** : ***δαναι**ϝ**ὸς δαναιὸς** (πρβλ. **Δηναιών**: ὄν. μηνὸς ἐν Ἐρυθραῖς)· τὸ δὲ **δὰν** προέκυψεν εἴτε ἐκ τοῦ **δα[ρὸ]ν** ἢ ἴσως **δ[αρ]ὰν** (πρβλ. **μακράν**· Αἰσχ.) εἴτε ἐκ τοῦ **δανὸς** (***δα[νό]ν**· πρβλ. **ὦ τάλαν τάν**). Εἶναι ὡσαύτως ἐξ ἴσου πιθανὸν τὸ ἐπίθ. **δανὸς** δι' ἀπ' εὐθείας συνθέσεως μετὰ τοῦ ***αἰ**ϝ**ὸς αἰὼν** νὰ ἀπέδωκε τὸ σύνθετον **δαναιός**, ἐξ οὗ κατ' ἀποκοπὴν προῆλθε τὸ ἐπίρρ. **δάν**.

Ἐν σχέσει πρὸς τὸ Δωρ. (Ἀλκμ.) **δοάν**, τὸ παρ' Ἡσυχ. «**δαόν**· *πολυχρόνιον*» ἐπιβάλλει τὸν σχηματισμὸν ἑνὸς παραλλήλου πρὸς τὰ **δα - ρὸς** καὶ **δα - νὸς** τύπου : ***δα - ϝό - ς**[128], ἐκ τοῦ ὁποίου εἶναι δυνατὸν νὰ προκύψῃ ἡ ἐν ἐπιρρημ. χρήσει αἰτ. ἑνικοῦ ***δα - ϝάν**, καὶ ἀκολούθως ***δ - ϝὰν δοάν**. Κατὰ συνέπειαν ἐσφαλμένως ἐπενοήθη ἡ ρίζα ***δϝᾶ - ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως αἰτιολογηθῇ ὁ σχηματισμὸς **δοὰν** ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὸ Λατ. **diu**, τὸ ὁποῖον ὅμως εἶναι κυρίως ἀρχ. ἀφαιρ. τοῦ **dies** (πρβλ. **diu** = die, μεθ' ἡμέραν) καὶ ἀνάγεται ἀναντιρρήτως εἰς τὸ **divus dius** (= ***δῖος, θεῖος** πρβλ. **divum** καὶ **dium** = αἰθρία, **δῖος, δία** = «ἡ ἡμέρα» ὑπὸ Κρητῶν κατὰ Μακρόβ. ἐν Saturn. 1. 15, **ἔνδιος, εὐδία**)· πρβλ. **μάκαρες μακρός**.

f. Τὸ οὐσ. **δόναξ** (= *«ὁ πυκνῶς φυόμενος ἢ ὁ σκληρᾶς συστάσεως» κάλαμος)[129]· πρβλ. **δονέω, καὶ σάλος** (= *«τὸ συνηθροισμένον καὶ ἀναταρασσόμενον πλῆθος *ὕδατος, ἀνθρώπων κ.λ.π.*»· βλ. Ε', 9) **σαλεύω**.

Ἐπίσης τὸ οὐσ. **δένδρεον δένδρον**· ἤτοι ***δεν - ερὸς** (= *«ὁ συμπαγῶς καὶ στερεῶς συνηρμοσμένος, συνδεδεμένος μετὰ τῶν μελῶν, *τῶν κλάδων*, αὐτοῦ *εἰς τὸ ἔδαφος*», τὸ ***δεν - ερὸν** καὶ ὡς οὐσ. ***δέν - ερον**, κατὰ μετάθεσιν ***δέν - ρεον**, καὶ παρεμβολῇ τοῦ ἀναγκαστικοῦ φθόγγου **δ** μεταξὺ τῶν **- ν - ρ -** (πρβλ. **ἀνὴρ** γεν. **ἀνέρος** καὶ ***ἀνερὸς** ***ἀν-ρὸς ἀνδρός, σιναρὸς** ***σιν - ρὸς σινδρὸς** Ἡσύχ.) : **δένδρεον δένδρον,** καὶ οὕτω καθίσταται ἐξόφθαλμος ἡ λανθάνουσα ἐτυμολογικὴ σχέσις μεταξὺ τῶν οὐσ. **δένδρον** καὶ **δάσος**· πρβλ. **ἔδω : ἔδοντες ὀδόντες ἐδ-ω-δή**[130], ***ἐδ - τέον** ***ὀδ - τέον ὀστέον**[131] (= *«τὸ κατεδηδεσμένον, τὸ γεγυμνωμένον σαρκός, τὸ ἀποσυντεθειμένον καὶ ἐφθαρμένον»), ἐξ οὗ ***ὀστε - ρὸν** ***ὅστερον ὄστρεον**.

Κατὰ ταῦτα τὸ μεταγενεστέρως παραδεδομένον καὶ ἐν χρήσει σήμερον ῥ. **δένω** φαίνεται ὅτι εἶναι ἀρχαιότερος τύπος τοῦ **δέω** (= δένω), τὸ ὁποῖον πιθανῶς ἐσχηματίσθη κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ **δέμω** καὶ ἀναλογικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους χρόνους, καὶ δὴ πρὸς τοὺς τύπους **δήσω ἔδησα** (πρβλ. Ἰαπ. ***sem-s**, ***ἕν - ς** Γορτ. **ἕν - ς, εἷς**, — ἀλλὰ Δωρ. **ἓ - ς**).

Ἐξ ἄλλου ἡ φθογγικὴ καὶ σημασιολογικὴ ὁμοιότης τῶν **δένω** καὶ **δέμω** ὁδηγεῖ προφανῶς εἰς κοινὴν ἀρχήν, ἡ ὁποία ἐν ἀκραίᾳ ὑποθέσει δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι ἓν σύνθετον ἐκ τῶν ἀριθμητ. **δύο** καὶ **ἕν** (Ἰαπ. ***duvo** ***sem**) ὑπὸ τὴν ἔννοιαν **«συνάπτειν τὰ δύο εἰς ἕν»**, ἀναφερομένην κυριώτατα καὶ κατὰ πρῶτον εἰς τὴν

---

128) Βλ. Hj. Frisk : Griechisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg 1973, **τ. Α'** σ. 381 κέξ.

129) Πρβλ. «*κατὰ ῥωπήια πυκνά, / ἂν δόνακας καὶ ἕλος, ὑπὸ τεύχεσι πεπτηῶτες / κείμεθα*» Ὁμήρ. ξ 474.

130) Πιθανώτατα καί : **ὀδ-μὴ ὀδ-ωδ-ή** (=ὀσμὴ) ***ὄδ-jω. ὄζω.**

131) Πρβλ, ***αἴερι - εδτον ἄριστον** (=πρωϊνὸν φαγητόν, πρόγευμα), τὰ Λατ. **edo** (=ἐσθίω), **odor** (=ὀσμή), **os** γεν. **os- sis** (=ὀστοῦν).

ἕνωσιν τῶν δύο φύλων[132]· καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ πρωταρχικὴ σημασία τοῦ οὐσ. **δεσπότης** (***δεμσ - πότης** ***dems - potā**, Σανσκρ. **dám-pati-**· πρβλ **δέμας** = τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ***πότις πόσις** = ἀνήρ, Λατ. **potis** = δυνατὸς) θὰ ἔδει νὰ εἶναι ἐν τῇ μητριαρχικῇ κοινωνίᾳ * «ὁ **πρὸς γάμον ἱκανὸς ἀνήρ**».

γ) Ἐκ ῥίζης ***μεν -** «**σκέπτεσθαι, διανοεῖσθαι, ἐπιθυμεῖν**» (πρβλ. **μέ - μον - α μέν - ος, μαν - ία *μάν - jομαι μαίνομαι μῆν - ις**) παράγονται τὰ ρηματ. ἐπίθ. ***μεν - τὸς** (πρβλ. **Μέν - τωρ**, Λατ. ***men-t-s mens** γεν. **mentis**) καὶ ***μα - τὸς** (πρβλ. **μέ - μα - α *μά - ω, αὐτό-ματος**)· ἐξ αὐτῶν ἀντιστοίχως τὰ οὐσ. ***μέν - θος** (πρβλ. τὰ παρ' Ἡσυχ. «**μενθήρη**· *φροντὶς*» καὶ «**μενθήραις**· *μερίμναις*», ***μόν-τ-ja *μὸν-θ-ja μοῦσα**) καὶ **μὰ - θος**, ἐξ οὗ καὶ τὸ ῥ. ***μαθ - άν - ω μανθάνω**.

δ) Ἐκ ῥίζης ***πεν -** (ἤτοι ***qven-**, καὶ ὄχι **qventh-**, ὡς δεικνύει τὸ παρ' Ὁμήρ. **πῆ - μα**) «**ἐπηρεάζεσθαι, ἀλλοιοῦσθαι, ἀνέχεσθαι, φέρειν, ὑφίστασθαι, πάσχειν**» : τὰ ρηματ. ἐπίθ. ***πεν - τὸς** (πρβλ. ***πον - τὸς πόν - τος**, Λατ. ***pon-t-s pon-s** γεν. **pontis**) καὶ κατὰ μετάπτωσιν ***πα - τὸς** (πρβλ. **πῆ - μα, πά - τος πατέω**, Λατ. **pa - t - ior** = πάσχω, φέρω, ἀνέχομαι· καὶ **patiens navium** = πλωτός)· ἐξ αὐτῶν ἀντιστοίχως : **πέν - θος** (πρβλ. **πέ - πον - θ - α, πεν - θ - έω πενθήρης πενθήτωρ**, κ.λ.π.) καὶ **πάθος**, ἐξ οὗ καὶ τὸ ῥ ***πά-θ - σκ - ω πάσχω ἔ - πα - θ - ον**.

Οὕτω κατὰ τὰ ἀνωτέρω καὶ ἐκ ῥίζης ***γεν -** (***γεν - ω γίγνομαι**) παράγονται τὰ ἀμάρτυρα ***γεν - τὸς**[133] καὶ κατὰ μετάπτωσιν ***γα - τὸς**[134] (πρβλ. **ἀγατός, νηγάτεος, ἀγάθεος, ἠγάθεος**), κατὰ συμφυρμὸν δὲ ***γετὸς**[135]· ἐξ αὐτῶν πάλιν τὰ ὡσαύτως ἀμάρτυρα : (***γέν - θος**) ***γέ - θος** καὶ ***γά - θος** (=*«γέννησις»), τὰ ὁποῖα μετὰ τοῦ ἄρνητ. ***me** ἀποδίδουν ἀντιστοίχως τὰ σύνθετα οὐσ. **μέγεθος** καὶ **μέγαθος** (=*«ἡ ἰδιότης τοῦ **μὴ γενητοῦ**»)· ταῦτα φαίνεται ὅτι ἦσαν ἀρχῆθεν ἐπίθετα ὑπὸ τὴν σημασίαν *«**μὴ γενητός, ἀγένητος** // **θεῖος**», βραδύτερον ὅμως ἕνεκα προφανῶς τοῦ πλήθους τῶν ὁμορρίζων, ὡς κατωτέρω θὰ ἐκτεθοῦν, συνωνύμων μετέπεσαν εἰς οὐδέτερα οὐσιαστικὰ δηλοῦντα τὴν ἀφῃρημένην ἔννοιαν τοῦ ἐπιθ. **μέγας**, διεσώθησαν δὲ μόνον κατὰ μετάπτωσιν συνεπείᾳ μετακινήσεως τοῦ τόνου· ἤτοι ***μεγεθὸς μγεθὸς ἀγεθὸς** (ἐν ἐπιγρ. Ἰδαλίου Κύπρου) καὶ ***μεγαθὸς *μγαθὸς ἀγαθός**, ἀλλὰ καὶ ***μέ-γατος *μεγατὸς ἀγατὸς** (=θαυμαστός, ἀδάμαστος· Ὕμν. Ὁμηρ. εἰς Ἀπ. 515), ἐκ παραλλήλου δὲ καί : ***με - γάτεος** *(**με** + ***γατέος**) ***μεγάθεος ἀγάθεος** καὶ **ἠγάθεος** (πρβλ. **μέλεος ἀλεὸς ἠλεός**).

Ἐκ τοῦ ***μέγεντος *μέγατος** προέκυψε τὸ ἀπὸ τοῦ Ὁμήρ. ἐπίθ. **μέγας** (πρβλ. **γίγας** γεν. **γίγαντος**), κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ ὁποῖον ἐσχηματίσθησαν οἱ ἑπόμενοι τύποι :

I. Προσλήψει τῆς παραγωγικῆς καταλήξεως **- λος** : τὸ ἐπίθ. ***μέ - γα - λος** καὶ (διὰ τῆς γεν. **τοῦ μεγάλου**, δοτ. **τῷ μεγάλῳ**) [*] **μεγάλος**, κλητ. **ὦ μεγάλε** (πρβλ. «*ὦ μεγάλε Ζεῦ*» Αἰσχ. Ἑπ. 822) παρὰ τῷ **ὦ μέγα** ἀλλὰ καὶ **ὦ μέγας**

---

132) Πρβλ. «*καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν*» Πράξ. Ἐφ. 5. 31.

133) Πρβλ. τὰ τοῦ Ἡσυχ. «**γέντα**· *κρέα. σπλάχνα*», «**γέντινος**· *ὕπνος*» (πρβλ, «*ὁ ὕπνος τρέφει τὸ παιδὶ κι ὁ ἥλιος τὸ θυμάρι / καὶ τὸ κρασὶ τὸν γέροντα τὸν κάνει παλληκάρι*»), «**γέντινοι** · *οἰκεῖοι*», ὡς καὶ (***δεν-**) «**δεντὴ**· *δέλεαρ*» Ἡσύχ.

134) Πρβλ. **γήτιον γήτειον γήθυον, γαθυλλὶς γηθυλλὶς** (= ἀμπελόπρασον) καὶ «**γαιθυλλάδαι** · *ἀμπελόπρασα*» Ἡσύχ.

135) Πρβλ. Κ. Δ. Γεωργούλη : Εἰδικὴ Διδακτικὴ (ἐπιμελείᾳ Δ. Ν. Σακκᾶ), Ἀθῆναι 1972, σ. 112, ἔνθα : «*Οὕτως εἰς τὴν λέξιν Ταΰγετος εὑρίσκομεν τὰ θέματα τὰ* = ἔκτασις *μεγάλη καὶ γετὸς ἐκ τοῦ γίγνομαι*»· ἴσως ὀρθότερον : «**ταΰ-ς + γετὸς**» = ὁ μέγας γενόμενος, ὑψηλός», καθ' ὅσον μάλιστα ὁ Ταΰγετος εἶναι τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Πελοποννήσου.

(πρβλ. «*ὦ μέγας αἰθὴρ*» Σοφ. Οἰδ. Κ. 1471)· πρβλ. τὰ παρ' Ὁμηρ. (ἐν μ 86 «*σκύλακος νεογιλῆς*») **νεογῖλὸς** (=νεογέννητος), τὸ ὁποῖον ὀρθότερον ἴσως θὰ ἔδει νὰ εἶναι **νεο - γη - λός, γαλόως** (Ἀττ. **γάλως** καὶ Λατ. **glos**=ἀνδραδέλφη), ὡς καὶ τὰ **γαλέος, γαλέη** καὶ συνηρ. **γαλῆ** (=γάτα) ἐν σχέσει πρὸς τὰ **γάτος γάτα.** [136]

Ἐκ τοῦ ***μέγαλος μεγάλος*** ἔχομεν ὡσαύτως κατὰ μετάπτωσιν: ***μεγαλὸς *ἀγαλός,*** ἐξ οὗ ***ἀγὰλ - jομαι ἀγάλλομαι*** [137], καὶ κατὰ μετάθεσιν **ἀγλαὸς ἀγλαΐζω**· πρβλ. **μεγάθυμος μεγαλόθυμος** καὶ **ἀγλαόθυμος.**

Πρὸς τὸ ***μέγαλος** ἐξ ἄλλου συμφωνεῖ ἀπολύτως καὶ τὸ κατὰ μετάστασιν προφανῶς οὐσ. **μέγαρον** ἐξ ἀδήλου ἀλλὰ πρωτογενοῦς (διὰ τῆς καταλήξεως **-ρος**) ἐπιθ. ***μέ - γα - ρο -ς*** (= *«μὴ γεγενημένος, μὴ κατασκευασθεὶς *δι' ἀνθρωπίνης χειρὸς*») ἐν συνεκφορᾷ πιθανῶς μετὰ τοῦ **σπέος** (=σπήλαιον, ἄντρον)· ἐκ τοῦ **μέγαρον** καὶ **μάγαρον** (παρὰ Μενάνδρ.) προέκυψαν ἀσφαλῶς καὶ τὰ παράγωγα: ***μέγαρ - ja Μέγαιρα*** (ὄν. μιᾶς τῶν Ἐρινύων), **μεγαρίζω** (πρβλ. τὸ τῆς ὁμιλουμένης **μαγαρίζω**), ἴσως δὲ καὶ τὸ **μάγος.**

II. Προσλήψει τῆς παραγωγικῆς καταλήξεως **-νο - ς**: τὸ ἐπίθ. ***μέ - γα - νος*** (πρβλ. τὸ Λατ. **magnus**) καὶ κατὰ μετάπτωσιν ***μεγανὸς ἀγανός,*** ἐκ τοῦ ὁποίου πιθανώτατα διὰ μετακινήσεως τοῦ τόνου ὡς οὐσ. προέκυψεν ἡ λέξις **ἄγνος,** ἤτοι **ἡ ἀγανὴ λύγος** (Λατ. **vitex agnus**).

Ἐνταῦθα λεκτέον ὅτι τὸ οὐσ. **γάνος,** τὸ (=λαμπρότης, χαρά), ἐξ οὗ τὰ **γανάω, γάνυμαι, γανυρὸς γανερός,** εἶναι ἀναμφιβόλως παράγωγον ἑνὸς καθ' ὑπόθεσιν ἐπιθ. ***γα - νὸς *γανὴς*** (=*«ὁ γεννῶν *καὶ ἐπὶ τούτῳ χαίρων*»), θηλ. ***γανὰ γυνὴ** (Δωρ. **γυνά,** Σικελ. **γάνα,** Αἰολ. **βανά,** — Σανσκρ. **ganá**)· πρβλ. «*χαίρει δέ τε πότνια Λητώ, / οὕνεκα τοξοφόρον καὶ καρτερὸν υἱὸν ἔτικτεν. / χαῖρε, μάκαιρ' ὦ Λητοῖ, ἐπεὶ τέκες ἀγλαὰ τέκνα*» Ὕμν. Ὁμηρ. εἰς Ἀπ. 12—14.

III. Προσλήψει τοῦ παραγωγικοῦ ἐπιθήματος **-ϝο-ς**: τὸ ἐπίθ. ***μέ - γα - ϝο - ς *μεγαϝὸς ἀγαυός,*** τὸ ὁποῖον διὰ νέου προσφύματος (τοῦ **- ρο -**) ἔλαβε τὴν μορφὴν **ἀγαυ - ρός**· ἐξ αὐτοῦ πιθανῶς δι' ἀποσπάσεως τοῦ ἐν ἀρχῇ **α,** θεωρηθέντος ὡς ἐπιτατικοῦ, προέκυψε καὶ ὁ τύπος **γαῦρος** (πρβλ. **ἀμαυρὸς μαῦρος**).

Καθ' ὃν δὲ τρόπον τὰ ***μέγαλος *ἀγαλὸς ἀγλαὸς*** καὶ ***μέγανος ἀγανὸς*** προϋποθέτουν ἐξάπαντος τὴν ὕπαρξιν τῶν τύπων ***γα - λό - ς** (πρβλ. ***γα - λέος γα - λεός, γα-λὴη γαλῆ**) [138] καὶ ***γα - νός,*** οὕτω καὶ ἐκ τοῦ ***μέ - γαϝος ἀγαυὸς*** ἐξυπακούεται ὁ τύπος ***γα - ϝό - ς,** διὰ τοῦ ὁποίου πιθανώτατα ἐσχηματίσθησαν τά: ***γα - ϝ - ja γαῖα γῆ,** καὶ ***γά - ϝ - jω γαίω** (πρβλ. τὸ παρ' Ὁμήρ. «*κύδεϊ γαίων* = γαυριῶν διὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτηθεῖσαν δόξαν)· ἐκ τοῦ **γαίω** ἀκολούθως προέκυψεν (διὰ ῥηματ. ἐπιθ. ***γαϝετὸς *γαϝεθὸς**) τὸ ῥ. ***γαϝεθ - έω γαθέω γηθέω** (Λατ. **gau-d-eo**), ἴσως δὲ καὶ τὸ ***γαϝ - ρος γαῦρος**· ἐν πᾶσι τούτοις ἡ σημασιολογικὴ ἀλλοίωσις τοῦ πρωτοτύπου ***γένω γίγνομαι** εἶναι δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ διὰ τῆς ἀντιλήψεως ὅτι ἡ **γένεσις** (= γέννησις), εἰς διάμετρον ἀντικειμένη πρὸς τὸν θάνατον καὶ τὸ **πένθος, ἐκφράζει** γεγονὸς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἀλλὰ καὶ

---

136) Κατὰ Ν. Π. Ἀνδριώτην (Ἐτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς Κοινῆς Νεοελληνικῆς, Θεσσαλονίκη 1967², σ. 60: «**γάτα** *ἡ, ἰταλ. gatta*».

137) Βλ. καὶ Hj. Frisk: Griech. etym. Wörterbuch, Heidelberg 1973, I (A—Ko) σ. 6 ἐν λέξει **ἀγάλλομαι**: «*sieht wie ein Denominativum von *ἀγαλὸς aus; weitere Anknüpfungen (ἀγα—?, μεγαλο—??) zweifelhaft*».

138) Πρβλ. **αὐηρὸς αὐηλὸς** καὶ **αὐαλέος, ῥιγηλὸς** καὶ **ῥιγαλέος, ὑπνηρὸς ὑπνηλὸς** καὶ **ὑπναλέος,** κ.λ.π.

αἰτιώδη λόγον ὑπερηφανείας καὶ ἐπάρσεως τῶν γεννητόρων κατὰ συνέπειαν.

Ὡσαύτως κατὰ συμφυρμὸν τῶν ἐπιθ. **ἀγαυρὸς** καὶ **ἀγλαὸς** προῆλθε τὸ νέον σύνθετον **ἄγλαυρος** καὶ ὡς κύριον ὄν. **Ἄγλαυρος.**

Ἐκ τῆς μεταπτώσεως τῶν ὡς ἄνω συνθέτων ***μέγα -** ἐσχηματίσθη κατ' ἀναλογίαν τὸ ἐπίρρ. **ἄγαν** (πρβλ. **δίκην, μάτην, πέραν,** κ.λ.π.), καθ' ὅσον ἡ ἀπ' εὐθείας μετατροπὴ ἐκ τῆς αἰτ. τοῦ οὐδ. **μέγα**, ἐπέχοντος παρ' Ὁμήρῳ θέσιν ἐπιρρήματος, εἶναι ἀδύνατος δεδομένου ὄντος ὅτι τὰ διάφορα μεταπτωτικὰ φαινόμενα εἶναι προϊόντα τῆς μετακινήσεως τοῦ τόνου, — καὶ ὡς τοιοῦτον ἀπέκτησε συνθετικὴν ἱκανότητα (πρβλ. **μεγάνωρ μεγαλήνωρ** καὶ **ἀγάνωρ ἀγήνωρ, μεγακλεὴς** καὶ **ἀγακλεής, μεγασθενὴς μεγαλοσθενὴς** καὶ **ἀγασθενής**)· ἐξ αὐτοῦ δὲ ἔχουν τὴν ἀρχὴν καὶ τὰ ῥ. **ἄγαμαι, *ἀγά - jομαι ἀγαίομαι, ἀγάομαι.**

* * *

Ἐν κατακλεῖδι : κατὰ τὴν σκολιὰν καὶ λίαν ἐπικίνδυνον διὰ τῶν συμπληγάδων τῆς Φωνητικῆς καὶ τῆς Σημασιολογίας πορείαν, ἡ ὁποία ἀφεύκτως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἦτο ἄμοιρος ὑπερβολῶν καὶ ἐνδεχομένως ἀκουσίας κακοποιήσεως τῆς Ἀληθείας, — ἐξάγεται ἡ ἀκράδαντος καὶ στερρὰ πεποίθησις ὅτι **τὸ ἀρνητικὸν μόριον *mē εὕρηται συντεθειμένον μετ' ἄλλων λέξεων** ἀπὸ τῆς Πρωτοελληνικῆς ἤδη περιόδου εἰς τὴν πάτριον γλῶσσαν· ἀναμφιβόλως δὲ ἐκ παραλλήλου καὶ εἰς τὰς ἄλλας τῆς Ἰαπετικῆς ὁμογλωσσίας [139]. Προσέτι δὲ ἐν παρόδῳ διαφαίνεται ὅτι τὰ ῥευστὰ ὅρια τοῦ στρώματος τῶν Προελληνικῶν δανείων ἀναταράσσονται καὶ ὑποχωροῦν πιθανῶς ἀναδιπλούμενα εἰς ἐνδοτέραν ἀμυντικὴν γραμμήν [140].

---

139) Πρβλ. Σανσκρ. **mádhya—, malina** –· Λατ. **tueor** (ἀρχ. **tueo**) καὶ **metuo** (=*«δὲν κοιτάζω, δὲν προσβλέπω ἐκ φόβου», εὐλαβοῦμαι, δέδοικα, φοβοῦμαι), **geno gigno** καὶ ***mē-gĕn-us magnus** (πρβλ. **ingens**), **animus** καὶ **mānes** (= νεκροί· πρβλ. **inane corpus** = νεκρὸν σῶμα· ὡς **ars** : **iners**).

140) Πρβλ. **Ἄμφισσα, Λαβύρινθος, μέγαρον, Μυκᾶναι, θάλασσα, θεός, κάλως, πεσσός, γαλέη, γαλεός, γάρος, δάφνη (<λάφνη), δέπας (<λέπας), μαλάχη (<μαλακή**· πρβλ. **βάθρακος βάτραχος), μάλβαξ, μυλαβρίς, δοῦλος, χαλκός, χάλυψ.**